

AKADEMİ

MECMÛASI

Sâmiha AYVERDİ
Beynun AKYAVAŞ
Kemâl Y. AREN
A. Rıza AYTEKİN
İsmet BİNARK
A. Osman COŞKUN
Nâzik ERİK
Hicran GÖZE
Ünal ŞENEL
Ayşe G. TUNCEROĞLU
Zeynep ULUANT
Ali Yardım
Aysel YÜKSEL
KUBBEALTI

YIL: 29

OCAK 2000

SAYI: 1

KUBBEALTI
AKADEMİ
MECMÛASI

YIL: 29

OCAK 2000

SAYI: 1

KUBBEALTI AKADEMİ MECMÛASI

– Üç ayda bir çıkar. –

**Kubbealtı Akademisi
Kültür ve San'at Vakfı
Kubbealtı İktisâdî İşletmesi a.**

Sâhibi

Sinan ULUANT

Yazı İşleri Müdürü

İlhan AYVERDİ

Yayın Danışmanları:

Prof. Dr. Mustafa Fayda

Prof. Dr. Mustafa Tahralı

Prof. Dr. Kâzım Yetiş

Dr. İbrahim Aydın Yüksel

Haberleşme Adresi

Peykhâne Sok. Nu. 3

34400 Çemberlitaş-İstanbul

Tel: (0 212) 516 23 56

Fax: (0 212) 638 02 72

Elektronik Posta

337056

Posta Çeki Nu.

337056

Yurtiçi Abone

Yıllık: 7.000.000.- TL.

Öğretmen ve Öğrencilere

Yıllık: 5.000.000.- TL.

Kurum Abonesi

Yıllık: 8.000.000.- TL. (KDV dâhil)

Yurtdışı Abone

(Posta ücreti dâhil)

40 DM

25 \$

Temsilcilerimiz

Türkiye Diyânet Vakfı

Ankara Yayınevi

Necatibey Cad. Ankara İş Hanı

Nu. 8/32-33 Sıhıye

ANKARA

Bilge Kitapevi

Atatürk Cad. Osmanlı İş Hanı

Nu. 105

BURSA

Beyoğlu Kitapçılık Ltd. Şti.

Sofyalı Sok. Nu. 32 /4

Tünel - İSTANBUL

Akademi Kitapevi

Kâzım Dirik Mah.

159. Sok. 6/A

Bornova - İZMİR

Basıldığı Yer:

Özal Matbaası

Tel: (0 212) 565 25 99

Topkapı - İstanbul

Mecmûamızdaki yazılar
kaynak gösterilerek iktibas
edilebilir.

İÇİNDEKİLER

Üçüncü Bine Girerken	KUBBEALTI	5
Mülâkat	S. AYVERDİ ile Necib Fâzıl KISAKÜREK	9
Dile Gelen Taş	Aysel YÜKSEL	13
8 Yıl	Nâzik ERİK	19
Mahzûn Bir Gün	Prof.Dr. Beynun AKYAVAŞ	26
Mehmet Âkif'i Tanımak Ve Unutmamak	Hicran GÖZE	29
Zaman Ve İnsanlar	Ayşe GÖKTÜRK TUNCEROĞLU	36
Az ve Öz	A. Rıza AYTEKİN	40
Bir İsimsiz Kahraman: Ömer Okutan	Prof.Dr. Ali YARDIM	41
Osmanlı'da Adâlet Anlayışı	İsmet BİNARK	48
2000'i Karşılarken Hatırladıklarım Ve Bir Anma Merasimi	Zeynep ULUANT	57
Klasik Şiirimizde Vasiyet Geleneği	Yrd.Doç.Dr. Ali Osman COŞKUN	61
Yeni Türk Medeniyetinin Kurucularını Nasıl Yetiştirebiliriz?	Ünal ŞENEL	70
Gördüklerim-Duyduklarım- Okuduklarım	Kemâl Y. AREN	73

Değerli Abonelerimiz,

Sizlerin desteği ile 28 yılı geride bırakan mecmûamız, her zaman olduğu gibi, abonenizi yenilemenize ve etrafınıza tavsiye ederek yeni aboneler bulma hususundaki gayretlerinize güvenmektedir.

Bu vesîle ile hayırlı seneler diler, mübârek Ramazan Bayramınızı tebrik eder selâm ve saygılarımızı sunarız.

Kubbealtı

Not:

Sene içinde değişen adreslerinizi lütfen bildiriniz.

Kubbealtı Akademi Mecmûası, 4.10.1976 da Millî Eğitim Bakanlığı tarafından alınan karar mûcibince 8.11.1976 târihli Tebliğler Dergisi'nde, 660-10290 sayı ve 11664 genelge numarasıyla tavsiye edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BİNE GİRERKEN

KUBBEALTI

Akademi Mecmûası yirmi sekizinci yayın yılını tamamlamış bulunuyor. Neşredildiği günden bu yana kültür ve edebiyat dünyamızdaki seviyeli yerini muhafaza eden mecmûamız, ilk senelerde bünyesinde barındırdığı güçlü isimlerin birçoğunu bekâya uğurladığından câmia olarak kendimizi mahzun hissediyoruz. Kaybettiklerimizi yâd etmek bâbında, mevcudiyet gayemizi bir kere daha hatırlatmak ve geçen zaman zarfında husûle gelen değişikliklere umûmî bir nazar atfetmek için biraz geriye dönmek istedik. İşte ilk sayıda (ocak 1972) yer alan "Başlarken" adlı giriş yazısının can alıcı bölümleri: **2 Mart 1970 de, İstanbul'da Kubbealtı adıyla, akademik bir cemiyet kurulmuştur. Cemiyetin gayesi, dilde, ilimde, fikirde ve güzel sanatlarda tamamıyla akademik ve millî bir hizmet görmektir.**

Bu hizmet, yeni Türk nesillerinin, her adımı millî ve insanî köklere dayanan ve tıpkı tarihteki büyüklük asırlarımızda ulaştığımız üstün seviyeye bir defa da asrımızda ulaştıklarını görmek gibi mesut bir hedef gözetmektedir.

Bu mühim yazının akabinde ise Kubbealtı Akademisi'nin hazırladığı bir beyanname yer almaktadır. Bu beyanname uzun ve muhtevâlî olup, dilimizin içinde bulunduğu çıkmazdan kurtulması için gereken tedbirleri ihtiva etmektedir. İşte dokuz maddeden meydana gelen bu beyannâmenin birinci ve en önemli maddesi: **Edebiyatta dil olarak, Türk milletinin yarattığı ve asırlarca işleyerek güzelleştirdiği Türkçe'yi kullanınız. Milletinizin, bu asırlar içinde aynı işleyişle Türkçeleştirdiği kelimeler de vatnınız gibi sizindir. Tarihsiz, mûsikîsiz, zevksiz ve uydurma kelimelere iltifat etmeyiniz. Nihad Sâmî Banarlı tarafından kaleme alınan bu satırlar günümüzde de önemini aynen muhafaza eden bir büyük yaraya neşter vurmaktadır. Banarlı Hoca, vefat ettiği 1974 senesine kadar Akademi Mecmûası'nın mü-**

dürlüğünü yaparak büyük hizmetlerde bulunmuştur. Kendisini rahmet ve minnetle anıyoruz.

İkinci sayıda (Nisan 1972) yer alan Kubbealtı'na Dâir başlıklı yazıda ise dikkate değer bazı bölümler şöyledir:

Kubbealtı Akademi Mecmûası, daha ilk sayısında gördüğü rağbet ve alâka ile, dil, fikir, edebiyat, ilim ve ideoloji mevzularında akl-ı selim ve ciddiyete susamış aydınlarımızın değerini ve derecesini gösterdi.

Aynı mevzuların bu mecmûada, herşeyden çok millî bir hüviyetle ele alınışı ve bundaki ciddiyet de, bu sahifelerin aziz okuyucularını, Türkiye'de hâlâ nelerin ayakta durduğuna inandıran hâdisedir.

Kubbealtı, bir semboldür. İlhamını, önce Kubbealtı Cemiyeti'nin, kubbeleri altında kurulduğu târihî binadan almıştır. Fakat bu ilhamı hergün biraz daha köklü ve sevimli gösteren başka sebepler ve hâtıralar da vardır.

Bunlar, Kubbealtı Akademisi'nin açılış gününde, Cemiyet'in toplantı salonunda, önce, o günün dinleyicilerine ifâde edilmiştir. Denilmiştir ki: Biz, gökkubeyi, ezelden benimseyen milletiz. Daha Oğuz Kağan Destanı'nda, eski asırlarda halk inanışlarına tercüman olan şu tarihi söz vardır: "Yurdumuzu öylesine genişletelim ki, gökkubesi ona çadır, güneş de bayrak olsun."

Kısaca bir millet için, her devirde yükseliş ilim, fikir ve sanata verilen ehemmiyetin ciddiyeti ölçüsünde gerçekleşir. Biz, târihde bu ciddiyeti ve bu neticeyi defalarca elde etmiş milletiz.

Kubbealtı Akademi Mecmûası, bugün, aynı ciddiyetin yeni bir dirilişidir. Kubbealtı adında, hem Asya'daki Türk halkının Oğuz Han adına söylediği o mısra, hem Fatih Sultan Mehmet gibi kurucusu olan Kubbealtı Divanı'yla bütün eski akademik divanların özlenişleri; hem de Kendi Gök Kubemiz kitabında en üstün ifadesini bulan, gerçek varlığımızın hâtıraları toplanmıştır.

Kubbealtı Akademi Mecmûası, böyle engin bir terkinin hizmetindedir. Bu mecmûa, arandığı ve okunduğu her vatan köşesine böyle bir akademik rüzgar götürecektir, gâyesi budur.

İlk sayıların yazar kadrosunda, Tahsin Banguoğlu, Faruk Nafiz Çamlıbel, Fevziye Abdullah Tansel, Orhan Seyfi Orhon, Faruk Kadri Timurtaş, Kaya Bilgegil, Ekrem Hakkı Ayverdi, Sâmîha Ayverdi, Nihad Sami Banarlı, Nermin Pekin, Yahya Kemal, Cemil Meriç gibi müstesna isimler bulunmaktadır. Zaman içinde birer birer aramızdan ayrılan bu kıymetlerin yeri ise maalesef kolay dolacak gibi değildir. Yeni bir yayın dönemine girme vesilesiyle hepsine Allah'tan rahmet diliyor, sözü, aziz

kurucumuz Sâmiha Ayverdi'nin, bahsedilen beyanname ve Türkçemizin içinde bulunduğu durum hakkındaki fikirleriyle bitiriyoruz. (Bir Beyan-namenin Düşündürdükleri. Sâmiha Ayverdi. Ocak 1972. Akademi Mecmûası)

Mecmûamızın baş yazısı, birbuçuk asırdan bu yana, gittikçe büyü-mekte olan dil, kültür ve sanat dertlerimizin önce tahlil ve teşrihinin son-ra da terkîp ve devâsının ana hatlarıyla çizilmiş bir tablosunu vermekte-dir.

Muhterem Nihad Sâmi Banarlı'nın anlattığı gibi: "Bugün en az 12 asırlık yazılı Türk edebiyatı eserlerine harcanan Türk emeğini, Türk zev-kini, Türk duygu ve düşüncesini hiçe saymağa hakkımız yoktur."

Bir memleket toprak kaybedebilir. Bunu kılıç veya siyaset kuvveti-yi geri aldığı da olur, almadığı da... Nitekim bugün imparatorluğumuz kaybedilmiş ve memleketin yüzölçümü, üç asır evveline nisbetle onda bire düşmüştür. Fakat bu büyük kayba rağmen, hâlâ yeryüzünde müstakil bir Türk devleti vardır. Buna rağmen târihini, dilini ve topyekûn millî kültür hazinelerini musalla taşı üstüne yatan bir millet için bu gökkubbe altında bekâ ve devam diye bir şey düşünülemez. Yüzyıllar boyu, askerî ve siyasî güçlerine rağmen bizi cihan haritasından silemeyen uzak yakın dünya devletleri, dilimize ve dolayısıyla edebiyat, târih ve iftharlarımıza karşı, içten ve dıştan açtıkları sistemli savaşı, elhak zafere ermiş, Türk-lüğün hâline ve geleceğine en büyük darbeyi vurmuş sayılabilirler.

Ne ki henüz son fırsat kaybolmamıştır. Henüz, dalâleti hakikat kabul eden gâfil kütlenin karşısında, millî şuurun ışığıyla; doğruyu eğriden, faydalıyı zararlıdan seçecek, uyanık ve ihlâslı kimseler, bilenmiş idrakle-riyle boyunları bükük, beklemektedir.

Ne yazık ki bugün her çeşit mânevî istîlâya açılmış bulunan Türk'ün irfan hayatı, sağdan soldan çarpan savletlere karşı müdâfaa silahından mahrum bulunmaktadır.

Bu planlı hücum karşısında ise, ilk atış hedefi Türk dili, netîce itibâriyle de Türk kültürü olmuştur.

Millî bütünlüğün hem kılıcı, hem kalkanı olan dilin sûikaste uğra-ması, bir memleketin irfan hayatı kadar, içtimâî hattâ siyâsî ve hattâ askerî gücünün iflâsına bile yol açacağına göre, Türk dilinin içten ve dış-tan yayılım ateşine tutulması, zihnî ve hissî mahsullerin ilim ve sanat ha-yatımızın tükenişinden öte, bir yok olma tehlikesinin habercisi olduğu öl-çüde dâvetçisi de sayılabilir.

Bugün, Türk münevverinden gayrı hiçbir milletin aydın sınıfı, klâsiklerini anlayamamak gibi utanılacak bir felâketle yüzyüze gelmemiştir. Biz ise, değil asırların gerisinde kalanları, kırk sene evvelki eserlerimizi dahî anlayamamak çilesine uğratılmış bulunuyoruz. Ne yazık ki her geçen gün, dalâleti hakikat kabul eden zümrenin sayıca artmasını sağlamakta bulunuyor.

Şu halde, fırsatı büsbütün kaybetmeden ve elde bulunan ipuçlarını tamâmıyla kaçırmadan, düştüğümüz hatâyı idrak ve tashih yoluna gitmek basîretini gösterelim. Bu yolda rehber olacak, cesaret ve celâdet gösterecek fertlerin ve zümrelerin târihin baş tâcı edeceği kahramanlar arasında sayılacaklarına şüphe edilmemelidir.

MÜLÂKAT(*)

Sâmiha AYVERDİ
ile
Necib Fâzıl KISAKÜREK Bey

4.XI.945

N. F. Kısakürek – Af buyurun Hanımefendi, saatimden erken geldim. Fakat şuraya gelebilmek için ne müşkülleri, ne işleri geride bıraktım. Sizi görmeği cidden istiyordum. Bu benim için tasavvurunuzun üstünde bir zevk. Mecmûanın işleriyle o kadar bunalmış, onların içine o kadar batmış bir haldeyim ki arzûlarım ve istirahatıma bir dakikamı ayıramıyorum. Artık bundan da anlarsınız ki şurada bulunabilmek için ne içten bir kuvvet sarf etmiş bulunuyorum. Mecmûayı bu defa nasıl buluyorsunuz?

S. Ayverdi – Mükemmel bir orkestrasyon göze çarpıyor. Cidden muvaffak oluyorsunuz.

N. F. Kısakürek – Matbaa ile uğraş, makine ile, mürettible, muharrirle uğraş.. Hiç durup dinlenmeden uğraş. Fakat asıl mes'ele, muhtelif imzâlara, muhtelif mevzûlara, çeşit çeşit düşüncelere bir mânevî hiza temin etmekte. İşte asıl orkestrasyon, bu saf birliğinde. Faraza Mustafa Şekib'de kokladığınız hava, Sâlih Murat'da da kuvvetli, hattâ Burhan Belge'de bile aynı çeşni. İlâhî bir bütün kuramadıktan sonra neden yorulup uğraşmalı ki, hayat demek bu demektir.

Mecmûanın hangi köşesi alâkanızı daha fazla çekiyor?

S. Ayverdi – Tabîî Adıdeğmez'in *Halkadan Pırıltılar*'ı..

N. F. Kısakürek – (Gâyet samîmi, âdeta ağızdan kaçarcasına): Zâten mecmûa da o sahîfenin aşkına çıkıyor. İnsanoğlu tasavvufu hakîkî mânâsında bilmiş olsa, kendi için de dünya için de bundan üstün bir iş yapmış olmaz. Onlar, ama hakîkî onlar, herşeydir. Her şey onlar içindir. İnsanoğlu için hakîki nesesite (nécessité) budur.

(Bir sözden bir söze atlamak ihtiyâcıyle)

Size garib bir hissinden bahsedeceğim. Az evvel şu salona girdiğim zaman bir tuhaf oldum. Olmamalı idim, fakat oldum. Evvelki sene

(*) Merhum S. Ayverdi'nin negredilecek olan *MÜLÂKATLAR* adlı eserinden.

birâderinizin benim İngilizlerden para aldığı rivâyetini söylemesi hatırıma geldi. O gün ne kadar üzölmüş, kendimden geçmişim, hatırlarsınız tabîi. Halbuki sonradan bu hareketimden ne kadar utandım, kendimi ne kadar ta'yîb ettim. Pek tabîî ki bu frensizlik hoş bir kâr değildi.

S. Ayverdi – Kardeşim gâyet temiz kalpli bir insandır. Olduğu gibi konuşur. Esâsen bu türlü rivâyetleri takbih zımında böyle bir söz açmıştı.

N. F. Kısakürek – Ben neye üzöldüm biliyor musunuz? Hakkımda söylenenlere değil, asla asla değil. Kendi tahammölsözlüğüme. Halbuki tasavvuf bir fantezi değildir; onun îcablarıyla âmel etmek lâzımdır. Ben bu cihetten birâderinize müteşekkirim; zîra bu acıyı tattırmakla, beni bir nefis muhâsebesine sevk etmiş oldu.

S. Ayverdi – Siz, *Halkadan Pırıltılar*'da demek sûretiyle, bürünmek istediğiniz mânevî şekli ve ilâhî kıvamı anlatmış oluyorsunuz. Şu halde üst tarafıyla alâkadar olmamalı..

N. F. Kısakürek – Hanımefendi, ben hakkınızda birbirinden üstün sözler dinlemiş bir adamımdır; fakat benim senseritemden (samimiyetimden) şüphe etmemenizi rica ederek bir tecessüsöme cevap isteyeceğim. Bunu ağzınızdan dinlemek istiyorum. Siz, şüphesiz ki bir müntesibsiniz.

S. Ayverdi – Evet.

N. F. Kısakürek – Bu besbelli. Ve ben sizin yukardan aşağı, evsâfınızın hayrânı ve hürmetkârıyım. Ancak sizin kime bağılı olduğunuzu öğrenmek isterim. Bu benim için pek ehemmiyetli bir nokta. Gerçi ben herkesin maddî mânevî setrine ehemmiyet verir ve hürmet ederim; fakat sizi yetiştireni görmek istiyorum. Bu hususta benim önöme düşöünüz, beni kendisiyle göröştüröünüz..

S. Ayverdi – Hocam kimseyi kabul etmez; fakat bir fırsat bulursam bu arzöünüzü arz ederim.

N. F. Kısakürek – Ama beni af buyurun, bu hiç tanımadığım zat hakkında en küçük bir rivâyet duymuş değilimdir. Ben meçhûle de hürmetkârım. Kendisini hiç, ama hiç tanımıyorum. Tanımak isteyişim, sırf sizi yetiştirmiş olması îtibârıyla bu derece ehemmiyetlidir. Şu anda bu zat, benim için bir (X) dir o kadar.

Arada şunu da söylemek isterim ki, insanöğlunda bütün meçhuller için ihtimaller gizlidir. İşte ben affınızı isteyerek bu ihtimallerden bahs edeceğim. Bâzen mürşit iktidâ edilecek büyük bir kıymet, mürit, iktidâ etmesini bilmeyen bir heykel olur. Bâzen mürşit iktidâyâ değmez bir zavallı olur da mürit onu o gözle görürse, neticede gene mürit kazançlı çıkar.

kar. Ama bâzen mürşit de mürid de birbirlerini ikmal ve itmam eden kıymetler olur ki nûrun âlâ nûr. Ama dediğim gibi ben sizin bağlı olduğunuz zâtı tanımıyorum. Bu yüzden de kendisine payânsız hürmetim var. Ancak hatırıma geleni söylüyorum.

S. Ayverdi – Söyleyin, istediğinizi söyleyin. Görüyorsunuz ki bunlara cevap bile vermiyorum. Adamın biri: "Benim Allâh'ın varlığına bin bir yerde delilim var." deyince, dil ehlinin biri de: Öyle ise bin bir yerde şüphem var, diye cevap vermiş.

Ben hocamı, tenzihten de tenzih ederim. O, her türlü senâ ve sitâyîşin fevkindedir.

N. F. Kısakürek – Bir mürîdin bir insân-ı kâmil için söyleyeceği söz...

Ama bakın size gene ne diyeceğim: Bir kâmil insan kendisini görmek talebinde bulunan bir kimseyi nasıl reddeder?

S. Ayverdi – Bir fikir veya fiil, çok defa bizim tefsîrimize göre mânâ ve renk kazanır. Binâenaleyh, bir büyüğün ihtiyar etmiş olduğu hayat tarzını da kendi zâviyemizden değil, kendi zâviyesinden seyretmemiz daha doğrudur.

N. F. Kısakürek – Mürşîdiniz Nakşî midir?

S. Ayverdi – Hayır Rifâî.

N. F. Kısakürek – Mühim nokta. Siz Nakşîliği bilir misiniz?

S. Ayverdi – Ben bu işlerin içinde büyümедim. Esâsen Üstâdım da Tekke âleminden yetişmemiştir. Kendisi münevver bir Galatasaraylıdır.

N. F. Kısakürek – Asıl münevverlik tasavvuf ehliindedir. Bakarsınız koyunun sütü ile geçinen köylü ile kulübesi arasında yaşayan adam, bu hilkatten maksud, Peygamberin vücudu olduğunu ve Allah'ın her yerde sârî olduğunu bilmekle, âlim geçinenlerden daha üst, daha âşinâdır.

S. Ayverdi – Size şunu söylemek isterim ki, Üstâdımın bu cihanda hiç bir dâvâsı yoktur.

N. F. Kısakürek – Ama asıl dâvâ da dâvâsızlık değil midir?

(Bir sözden bir söze atlıyarak) – Bizim dâvâmızı mukaddes bulmuyor musunuz? Bizim dâvâmız, bir dâvâsız kimse için mukaddes değil midir?

S. Ayverdi – Üstâdım, her oluşu her istîdadı kendi mâhiyeti itibariyle hürmete şayân görür. Fakat kendisi her kayıddan, her alâka ve arzudan berîdir. Bir derviş, mürşidinin ahvâli sahifesi olmak itibariyle, eğer ben-de, benim iç ve dış gidişimde, bir yoldan çıkmaklık görüyorsanız, aynı hâli Üstâdımda da arayabilirsiniz.

N. F. Kısakürek – Hayır, hayır böyle üzüntülü düşünmeyin. İnanınız bana ki hiç tanımadığım ve hakkında tek kelime duymadığım bir meçhule, ancak hürmet beslemekteyim. Ellerinden öperim, beni lûtfen kabul etsin, kendisi ile görüşmek istiyorum. Yâhut isterseniz, pek yakında tekrar sizinle görüşelim, kendisini görmek sonraya kalsın.

S. Ayverdi – Ben de öyle düşünüyorum.

N. F. Kısakürek – Bu gün sizinle görüşmemiş gibiyim. Tasavvuf bahsi üstünde sormak istediğim geniş bahisler var ki, bu dar saate sığmaz. Şoför durmadan korna çalıyor. Bekletmiye mecburum; zira dostum Burhan Toprak hastadır, onu ancak bugün hastahane ziyaret edebilirim. Kendisi hoş ve kıymetli bir insandır.

S. Ayverdi – Evet Güzel Sanatlar Akademisine müdür olmak hayli yorucu, bilgi ve zevke dayanan bir iş.

N. F. Kısakürek – Ben estetiğe son derece ehemmiyet veririm. İslâmiyet, sonsuz incelikler ve nüanslarla doludur. Birbirinin içinden geçgeç birbine zıd görünen âhenkler ve barışlardan yapılmış bir güzellik âbidesi. İşte *Büyük Doğu*'da bunları tebârüz ettirmeğe gayret ediyorum.

S. Ayverdi – Fakat ne yazık ki gün günden anlayıcı ve muhatab azalıyor. Cemiyet, gerek idrak ve irfan, gerekse fikir ve zevk seviyesi cihe-tinden sür'atle sukut ediyor.

N. F. Kısakürek – Ne yapayım. Benim vazifem, elimden geleni yapmak. Ötesine karışmam. Beni tasavvuf fantezisi yapmakta zan edenler çoktur. Ama inanınız ki ben içimden içimin tâ erişilmez derinliklerinden gelen bir mistiğim. Bütün gâyet Allah..

*Sâmiha Ayverdi'nin ilk baskısı yapılan "Dile Gelen Taş"
adlı eserini tanıtmak maksadıyla,
16 Ekim 1999 günü Yıldız Parkı Pembe Sera'da
yapılan toplantının takdim konuşmasıdır.*

DİLE GELEN TAŞ

Aysel YÜKSEL

Türk edebiyâtının, san'at ve kültürünün muhterem ve usta kâlemleri, güzide insanları, muhterem basın mensupları, sevgili misâfirlerimiz ve can dostlarımız hoş geldiniz.

Bugün, birçoklarınızın eserlerini ve kendisini yakından tanıdığınız, hattâ eserleri hakkında çeşitli yazılar yazdığınız Sâmiha Ayverdi'yi anmak ve ilk defâ basılan "Dile Gelen Taş" adlı eseri üzerinde karşılıklı sohbet etmek üzere bir araya gelmiş bulunuyoruz.

Söze başlarken, toplantımız için her türlü maddî ve mânevî imkânlarıyla yanımızda olan Kubbealtı Kültür ve San'at Vakfı ile Türk Kadınları Kültür Derneği mensuplarına gönül dolusu minnet ve teşekkürlerimizi bildirmek isteriz.

Muhterem misâfirlerimiz, vakfımız, "ilim, fikir ve sanatta Türk milletine has târihten gelen değerleri esas tutarak nesilleri millî düşünce ve sanat merkezi etrâfında toplamak gâyesiyle kurulmuştur."

Bu noktadan hareketle kurulduğu günden bu yana vakfımız; akademik konferansları, tezhip, hat, musîkî ve Osmanlıca dersleri, İlhan Ayverdi'nin gayretli çalışmalarıyla yakında neşredilecek olan Büyük Türk Lûgati ve diğer neşriyatımızla kültürümüze büyük hizmetler etmiştir. Neşriyatımız arasında Mübahat Kütükoğlu'nun, "Osmanlı Belgelerinin Dili" adlı eserine 1995'te Türk Tarih Kurumu'nca Tarih Birincilik Ödülü verilmiştir. 1996'da Ahmet Yüksel Özemre'nin, "Bir Attar Dükkânı", hâtıralar dalında; 1997'de Yılmaz Özakpınar'ın, "İslâm Medeniyeti ve Türk Kültürü", araştırma ve inceleme dalında Türk Yazarlar Birliği tarafından ödüllendirilmiştir.

Vakfımız, kurucuları Ekrem Hakkı Ayverdi'yi 24 Nisan 1984'de, Sâmiha Ayverdi'yi 22 Mart 1993'de bekâ âlemine uğurlamanın acısını yaşamış; 1995 bahârında Ayverdi Enstitüsü'nü kurarak bu âbide şahsiyet-

lere olan minnet borcunu ödeme yolunda faaliyete geçmiştir.

Enstitümüz, Sâmiha Ayverdi ile ilgili çalışmalarını yaparken ilk olarak çeşitli yayınevlerinden çıkan kitaplarını Sâmiha Ayverdi Külliyyâtı adı altında toplamış, 32 cildi bulan bu eserlerin 12 si yeniden neşredilmiştir. Diğerleri de en kısa zamanda okuyucularına ulaşacaktır. Külliyyâtın 33. kitabı siz, güzîde yazarlarımızla bir araya gelmemize vesîle olan "Dile Gelen Taş" adlı mensur şiirler kitabıdır. Sâmiha Ayverdi'nin 5-6 cild tutarındaki neşredilmemiş diğer yazılarının neşir çalışmaları da yapılmaktadır.

Ayrıca Enstitümüz, Sâmiha Ayverdi'nin Türk edebiyâtı ve kültüründeki yeri ve eserleri hakkında araştırma ve inceleme yapmak isteyenlerin, Üniversitelerimizde lisans ve lisans üstü tez yapanların faydalana-cakları dökümanları hazırlamak ve bu konuda ilgililere yardımcı olmak üzere zengin bir arşiv hazırlamaktadır.

Başbakanlık Devlet Arşivleri eski genel müdürü İsmet Binark'ın hazırladığı Sâmiha Ayverdi ve Ekrem Hakkı Ayverdi Bibliyografyaları da basılmakta olup yakında ilim adamlarımızın istifâdesine arz edilecektir.

Sâmiha Ayverdi'nin edebî şahsiyeti, fikirleri, hizmetleri ve eserleri hakkında çeşitli kalemler bir hayli makâle yazmışlardı. Bu yazılarda onun için kullanılan sıfatlardan hemen bir solukta tesbit ettiklerimiz: Mistik bir kadın yazar, Sâmiha Ana, yaman bir Türk akıncısı, alp eren, son Osmanlı, millî hâfıza, millî vicdan, İstanbul Hanımefendisi.

Bütün bu sıfatlar onun Türk kültür hayatında ne kadar müessir olduğunun ifâdeleridir.

Mütefekkir, mutasavvıf, araştırmacı yazar olarak roman, hikâye, mensur şiir, biyografi, târih, hâtıra, seyâhatnâme, mektup, makâle, deneme, sohbet, konferans, tebliğ dallarında çok eserler yazmış, ayrıca kütle terbiyecisi olarak birçok faaliyetlerin içinde yer almıştır. Hakkında araştırma yapan edebiyatçı ve edebiyat târihçileri; eserlerinin, 1908'den sonra gelişen Türk edebiyâtının en güzel örnekleri olduğu; Türk dilinin kudretli kalemi olarak eserlerinde imparatorluk dilinin bütün haşmetini ve bütün güzelliklerini sergilediği; İstanbul Türkçesinin bugüne kadar ulaştığı en mükemmel bir dille yazdığı, edebiyâtımızda artık emsâli kalmamış bir üslûpçu olduğu "beyaz Türkçe" ile ve sehl-i mümtenî kolaylığında yazdığı hükmünde birleşirler.

Eski Türk terbiyesinin canlı bir örneği, Osmanlı medeniyetinin temsilcisi, Türk İslâm kültürünün mirasçısı ve Türk tasavvuf edebiyâtının son devir mümessili olduğunu ifâde ederler. Buna rağmen edebiyat ve

kültür hayatımızda bu kadar etkili olan yazarın lise edebiyat kitaplarında yer almamasının Türk gençliği için büyük bir kayıp olduğunu da ayrıca belirtmek isteriz.

Sâmiha Ayverdi başlangıçta derin tasavvuf kültürü ile yüklü romanlar yazarken sonraları târihî ve içtimâî meselelerimizi işleyen fikir eserleri yazdı. Bu eserlerinde yükseliş devirlerimizdeki şanlı târihimizi, Osmanlı medeniyetini bütün özellikleri ve güzellikleri ile temsil eden İstanbul'u şiirleşen ifâdelerle anlatır. Rumeli ve diğer vatan topraklarının elimizden çıkışı, imparatorluğun dağılışı, talan edilen kültürümüz ve sarsılan içtimâî hayatımızın acıları ile kavrulur. Böylece Türk milletinin dün ve bugün ne olduğunu yarın ne olması lâzım geldiğini söyleyerek geçmişle gelecek arasında bir köprü kurar. Sık sık gençlere târihlerini öğrenmelerini öğütler.

*

Sâmiha Ayverdi, bizzat kaleme aldığı biyografisinde: "Vatanı ve îmânı, kılıcın iki yüzü gibi birleştirmiş bir âilenin evlâdı olmakla berâber, dünyâ görüşü ve insanlık anlayışı yolunda atmaya çalıştığım her adımı hocam Kenan Ri'fâî'ye borçluyum" der. Kendisi 1927'den itibaren o büyük terbiyeciden feyz almaya başlamış, hocasının rengine boyanarak "söz, saz, renk, koku, şevk, zevk hep senden birer zerre nasip almış güzellikler, kadehini senden doldurmuş zerrelere değil midir", demiş ve "ilâhî aşk"ı, "Dile Gelen Taş"taki terennümleri ile mensur şiir kalıbında Türk edebiyâtına hediye etmiştir.

Kitabın, sâhibinin engin tevâzuunu gösteren güzel, güzel olduğu kadar da mânâlı bir hikâyesi vardır: 1942 yılında, Sâmiha Ayverdi'nin "İnsan ve Şeytan" adlı romanı neşredilir. Hocası kendisinden bu kitabı imzalamasını ister O da hemen kalemi kâğıdın üstünde yürüterek "taş dile getiren büyük üstadıma" diye yazar. Ve hocasına uzatır. Daha sonra bu kitabı "Dile Gelen Taş" adıyla künyelenir.

Sâmiha Ayverdi'nin "Yusufcuk" adlı mensur şiir kitabı 1946'da neşredilmiş. Daha sonra kaleme aldığı mensur şiirlerini "Hancı", "Hasret" ve "Dile Gelen Taş" adlı üç kitapta toplamayı düşünmüş ve ona göre de tasnif etmişlerdir. Bunların pek az bir kısmı 1946'da Büyük Doğu, 1952'de de Türk Yurdu Mecmuası'nda neşredilmiştir. 1985'li senelerde bu yazıları ikinci defâ gözden geçirmiş ve Hasret için ayırdıkları parçaların bir kısmını Hancı'ya pek çoğunu da Dile Gelen Taş'a aktarmışlardır. Elimizdeki kitap Sâmiha Ayverdi'nin bu son tasnifine göre düzenlenmiştir.

Nihat Sami Banarlı, şiiri târif ederken "Hakîkatte çok zor elde edilen bir cevherdir. Bir şiir, okunduğu veyâ duyulduğu zaman insanı kanatlan-dırmalı, onu aydınlık semâlara yükseltmelidir. Şiir, lisânın en güzel sesli söyleniş olduğu nisbette şiir, insanı ruh ve kafa bakımından yükselttiği ölçüde de güzeldir."⁽¹⁾ der. Banarlı Hoca bu sözleriyle âdetâ Dile Gelen Taş'ın üslûbunu târif eder.

Türk edebiyâtında mensur şiir diğer edebî türlere nisbetle az kullanılmıştır. Edebiyatımızda Divan tarzı artistik nesrin veyâ san'atlı nesrin ilk güzel örneği Sinan Paşa'nın Tazarrûnâme'sidir. Daha sonra bu türde eserler yazılmışsa da hiçbiri onun güzelliğine erememiştir.

Bizde mensur şiir ve müstakil nesir örnekleri daha çok Batı etkisiyle Tanzîmat'tan sonra gelişen Türk edebiyâtında görülür. Daha sonraki devirde Hâlit Ziya, Mehmet Rauf, Yakup Kadri, Refik Halit bu konunun hemen sayabildiğimiz tanınmış isimleri olur.

Acaba, Sâmîha Ayverdi'nin mensur şiirlerini tasavvufî oluşu, kullandığı kelimeler, secîli söyleyişleri ve konusunun işleniş bakımından Batı etkisiyle gelişen örnekler çeşnisinden ayırarak onu eskilere bağlasak, onun gelişen yeni şekli desek: "Aşk bir nûrdur, her göze görünmez; aşk bir huzûrdur her derûnda bulunmaz. Aşk bir zevktir, onun da başka bir dili var; aşk bir şevktir, onun da ayrı bir ehli var"⁽²⁾ diyen Tazarrû-nâme'yle,

"Orda secde var; baş yok. Orda duâ var; dudak yok. Orda ışık var; mum yok. Ah orada aşk var; şu parçalanası vücut yok"⁽³⁾ diyen Dile Gelen Taş'ı bir zincirin halkaları gibi birbirine bağlasak yanlış mı olur?

Yahyâ Kemâl şiir hakkındaki bâzı kanaatini şu cümlelerle anlatır: "Şiir ritim yâni, nazım san'atı olduğu için güfteden önce bir bestedir. Şiirde lisan, zevk, fikir, mazmun herşey eskir, yalnız aşk eskimez. Her dem tazedir."⁽⁴⁾ Dile Gelen Taş'a bu gözle de bakalım:

"Kuşattın beni, çevirdin etrâfımı, yettin bana, yettin de arttın. Taştın, taşırdın. Döktün, döktürdün. Coştun, coşturdun. Estin, estirdin. Doğrandım, parçalandım, tükendim artık.

Devran bana acısın, acısın ki buna perişanlık derler. Acısın ki buna haşır derler, neşir derler. Kıyâmet, ölüm, ölümün de ötesi derler."⁽⁵⁾

(1) Nihad Sâmî Banarlı, Şiir ve Edebiyat Sohbetleri, C. 1, İst. 1976, s. 25.

(2) Sinan Paşa, Tazarrûnâme, hzl. Mertol Tulum, İst. 1971, s. 199.

(3) Sâmîha Ayverdi, Dile Gelen Taş, İst. 1999, s. 9.

(4) Yahya Kemal Beyatlı, Edebiyâta Dâir, İst. 1971, s. 40.

(5) Sâmîha Ayverdi, Dile Gelen Taş, İst. 1999, s. 89.

*

"Ekmediğim yerde bittin. Yakmadığım yerde tüttün. Şâhin şâhin kovaladın, pençe pençe yakaladın. Çekil dedim, çekilmedin, gelme dedim, dinlemedin. Yokuşuna yordun beni. Delik deşik ettin beni. Tasalıdan tasalıyım. Artık sıra sürü benim... Ey zamânın efendisi, ey zamânın efendisi!"

İşte bu örneklerde ilâhî aşkın coşkun heyecânı secîlerin ve ard arda gelen kelimelerin mûsikîsi ile yankılanır. Böylece rûhumuzda uyanan mânâ mûsikîsi ile kelimelerin söylenişinden doğan dış mûsikîsi birleşir.

Ayrıca; kuşattın, çevirdin, yettin, arttın, taştın, döktün gibi kelimelerdeki inleyen -in sesinin aliterasyonu hem dış mûsikîyi sağlar, hem de tasavvuf çilesinin derinliğini mûsikîyle ifâde eder. Eserin bir başka özelliği de Sâmiha Ayverdi'nin, tasavvuf neşvesini, ilâhî aşkı, bu yolda çekilen çileleri, yolun prensiplerini, kısaca tasavvufu fikir kalıplarından çıkararak duygu, heyecan ve lirizmle birleşen tefekkür cümleleri hâlinde, çok defâ da sehl-i mümtenî kolaylığında söylemesidir. Yunus Emre'nin, şerhi sayfalar tutan tasavvufî düşünceleri

Etle kemiğe büründüm
Yunus diye göründüm

şeklinde iki mısraa sığdırdığı gibi Sâmiha Ayverdi de aynı konunun bir başka tarafını: "Ey asırlardır beklediğim söyler misin neden sen ve ben diye ikiye bölündük?" sözleriyle ifâde eder ve ayrıca bunu tecâhül-i ârifâne bir tavırla sorar.

Âlem halkı, ellerindeki silâhlar ve imkânlarla birbirlerini tepeleyip dururken, kapının eşiğine atlayan bahtiyarlara evvelâ kendi iç düşmanlarına saldırmayı öğrettiğini olsun ifşâ edeyim mi devletli?" cümlelerinde Peygamber Efendimiz'in "büyük cihad" olarak değerlendirdikleri nefis terbiyesini "kendi iç düşmanlarına saldırmak" şeklinde ifâde ederek, tasavvuf yolunda önce yalan, riyâ, bencillik, kibir, gurur gibi kendi iç düşmanlarımızı yenmek gerektiğini söyler.

Kesretten vahdete gidişi: Sen ve ben, iki ayrı kalıbın sâkinleriyiz. Artık kim bunu böyle istedi diye düşünüp gam yemiyorum. Zîra ne kara gözlü adam dünyâyı kara görür, ne yeşil gözlü kadın için dünyâ yeşildir. Yeter ki ayrı bakışlar, ayrı kalıplar aynı hakikatin tekliğini görebilsin." diye kolayca anlatır.

Büyük insanların yalnızlık çilesi pek yamandır. Sâmiha Ayverdi de

bu çileyi çekenlerin başında gelir. "Dün seni tanımayanlarla akşamladım. İnsanlarla ağzına kadar dolu meclisler kadar yalnızlık çilesi çekilen nere vardır? Allâh'ım, sana biliş olmayanlarla ilişik etmek çilesini tadan varsa gelsin de hâlimi diyeyim, hâlini sorayım, gönlümü açayım, derdimi yalayım." der.

Dosta olan engin sevgisini ve teslîmiyetini: "Eğer hesap günü, melekler gelip de bu ömrün hâsılını soracak olurlarsa, ben de onlara bölüntüye gelmez, taksime uğramaz, o tek soluğun içine senden başka sığacak bir hayâl olup olmadığını soracağım. Ey şanlı fâtihim, ey cihangir, ey dost." gibi cümleleriyle dile getirir.

Bu dünyâyâ gelmekten maksadının ne olduğunu yanık yanık kulağı-mıza fısıldar: "Yazı, çizi, şan, şöret için dünyâyâ gelmedim.

San'atla, mârifet sevdâsı da benden uzak... Ancak seni bilmek, sende yok olmaktan gayrı ne için bu âleme sefer edilir. Bilmem ki Allâh'ım?"

Artık bu dünyada işi bittiğini düşünür. Sanki takvim yaprakları 22 Mart'ı gösterir:

"Geliyorum.

Beni çağırdığın yere geliyorum.

Cennetten bir ses duydum. Beni davet eden sen misin? Cehennemden de kulağıma bir ses çarptı. Bana oradan da seslenen gene sen misin?

Geliyorum. Çağırdığın yer neresi ise oraya geliyorum.

Gel, bana gel... diye yanık yanık çağıran senden gayrı kim olur? Zaten gönlüm dünyalara sığmaz oldu. Hazırla şehâdet câmını, geliyorum; vallah billah geliyorum." der.

Görülüyor ki Dile Gelen Taş, Sâmiha Ayverdi'nin böyle şiirleşen terennümleriyle tasavvuf yolunun serencâmını anlattığı kitabının adıdır.

8 YIL

Nâzik ERİK

Temel Eğitim'de 8 yıl programını ben seneler seneler evveltâ 1963-64'lerde Fransa'da görmüş, duymuştum...

"İkinci Dünyâ Harbi'nden sonra ilim ve teknikteki büyük gelişmeler günlük hayatımızı etkilemektedir. Bugün bir genç (ouvri re) amele-i   inin makinadan, teknikten anlaması zarur d r. O yüzden temel öğretimin yayılması, geni leşmesi lâzımdır," diyorlardı.

O yıllarda çalışmaya ba lamı lardı. İlk dört sene toplu bir   retim-e  itim olacak, sonraki iki sene bir nevi seçime tâbi tutulacaktı. Başta okul müdürü, sınıf   retmeni, pedagog, psikolog, okul  ile birliği ba kandan ibaret bir heyet çocuğun 4 yıllık sınıf defterlerini ve bu defterlerde görülen başarı s hasını ve derecesini tetkik edecek, çocuğun bundan sonraki e  itimi hakkında karar verecekti! (Eğer  ocuk ilim ve teknikten ziyade becerilere ve san'ata istidatlı ise diğer sınıflarda ilmî çalışmalara hazırlanan sıralarda yer işgal etmesine lüzum yok!) diyorlardı. Ama veli çocuğunun meslek okullarını değil, ilim-fen tahsilini tercih ediyorsa ona iki yıllık bir fırsat veriyorlardı. Zek   ocuk 2 yıl liseye hazırlayan derslerle yeti tirilecekti.

Fransızlarda ilk tahsil mecburiyetinin III. Napolyon'un ferm nı ile t  1850'lerde ba ladığını bilirdik. Ama bu tahsil mecburiyetinin sadece ve sadece ilk tahsile  it olduğundan haberimiz yoktu. Sonradan ilkokul öğretmenleri kendi gayretleri ile buna bir    yıl daha eklemişler, orta öğretime adım atmışlar. Ama liseye kadar ula amamışlar. Liseler orada hep özel imiş. Özel okullar ise d n  otoritelerin elinde imişler. Buna rağmen yine de Fransız çocuğunun yetişmesi için gayret göstermiş! İlk okullarda sağlam yeti sinler diye yardımcı sınıflar a mı ... Okul ya ı geçip de istenen seviyeye ula amıyanlar için ayrı bir kurs sınıfı eklenmiş...

Meslek okullarını  o altmış, sakat çocuklar ve de adını dah    rene-miyen enbesilleri de okula almışlar. Hem de yatılı! Hiç değilse ziraatte, bah ivanlıkta i e yarıyorlarmış...  ciz, cahil, asalak insan bırakmadan Fransız vatanda ını kurtarma a, yeti tirme e gayret etmişler.. 1968'de ta-

mamlanacak olan yeni sistem de çoktan yerleşmiş, bu güne kadar o yıllarda hazırlandığı sistem çoktan meyvesini vermiş olmalıdır.

Ülkemizde hatırladığıma göre eğitimin 8 yıla çıkarılması gayreti 1970 yılında başlamıştı. OECD heyetinin "çok pahalıya mal olur, yapamazsınız!" dediklerini, İspanya, Portekiz gibi devletlerden örnekler verdiklerini hatırlıyorum. Sâdece dışta değil, kendi içimizde de müzâkereler, münâkaşalar olmuştu! İki grup karşı karşıya idi. Bir taraf 8 yılda ısrar ederken, karşı taraf 5 yıl, toplu öğretimden sonra geri kalan üç yıl da meslek istidat problemlerini ele almayı teklif ediyorlardı. Metod, program olduğu yerde kaldı ve bâzı bölgelerde 8 yıllık eğitim tecrübesine geçildi. Yavaş yavaş, adım adım yerleşiyor, benimseniyor gibiydi. Sonra birden herşey değişiverdi. Tıpkı "kredili" sistemde olduğu gibi genelleştirilip bu defa da süratle tatbikine geçiliyordu. Sistemliydi de.. Ne var ki bunun da alt yapısı hazırlanmamıştı. Birçok yönden bakılınca eğitim sistemimizin gözden geçirilmesi, ele alınmasının bir zaruret olduğu aşikârdır. Ama dediğimiz gibi alt yapının hazırlanıp ânî harekete geçirilmemesi, bazı noktaların gözden kaçmaması şartıyla. Meselâ; yapılan istatistikler göstermiştir ki şimdiye kadar ilk okula başlayan çocuklardan ancak %12'si üniversiteyi bitirmiştir. %33'ü orta öğretimin dışında kalmıştır. Ama bugün ise bu rakamın %43'ü bulacağı tahmin edilmektedir. Bunun sebebi sistemin ânî bir kararla harekete geçirilmesi, binâ ihtiyacının dikkate alınmamış olmasıdır.

Ülkemizde bir okul problemi vardı. Bu ânî hareket, durumu daha da zorlaştırdı. Çünkü ilk okullar 5 sınıflı iken son sınıf yâni 5'ler mezun oluyor, dolayısıyla yeni öğrenciye yer açılıyordu. Halbuki 8 yıl olunca okullar mezun vermemiş, bu yüzden yeni gelen çocuğa "sınıf" ihtiyacı kendini göstermiştir. Tabii yeni öğretmen ihtiyacı da... Gazetelerden öğrendiğimiz temel öğretimin 1999-2000 yılında 9 yıla çıkması gerçekleşirse bu ihtiyaç daha da zorlaşacak, içinden çıkılmaz hale gelecektir.

Yeni karar ile orta okullar ile ilk okullar birleştirildi. O güne kadar ayrı sistemler içinde çalışmış öğretmen kadrolarının aynı çatıda öğretim ve eğitim anlayışında birleşmeleri zordu. Dolayısıyla dile getirilmediyse de bir öğretmen problemi ortaya çıkmıştı.

Teftiş işi ilk okul müfettişlerine bırakılmıştı. Yıllarca daha çok bilgi öğretiminde teftiş görmüş orta okul hocasının, ilk okul müfettişinin ne istediğini anlaması, şekil, plân-programa riâyet arıyan ilk okul müfettişinin de orta okul hocasına hitap edip meram anlatması oldukça güçtü. Okul yönetiminde değişiklik olmamıştı. Müdür, müdür yardımcıları ve de sekreteryâ... Okulun büyüklüğüne göre kadrolaşmalar vardı. Öğret-

men kadrosu, öğrenci kalabalıklığı ile denk gidiyordu. Her zaman, her yaşta olduğu gibi okullarda boş kadroları dolduran, boş ders bekleyen torpilli ya da mâzeretli hocalar da vardı. Sadece idarî değişiklik "disiplin kurulu"nun kaldırılmasından ibâretti. Çünkü ilk okullarda "disiplin kurulu" diye bir müessese yoktu. Zira talebenin yaş seviyesi yüzünden bu okullarda bu müesseseye ihtiyaç yoktu. Okullar 8 yıla çıkarılınca muhâtabı olan çocuğun, aynı çatı altında 7 yaşındaki ile beraber olan 12 yaş sonrası öğrencisinin çocuk kalacağı, ruhen büyümiyeceği, mesuliyet-mükellefiyet gibi duygulardan uzak kalacağı, 12 yaşı aşmış, 15'e yaklaşmış, püberte uyanıklığı içindeki delikanlının da tabî olan cinsel uyanışı içinde beklenmedik olaylara sebep olabildiği, bu tür olaylar karşısında ise idarî tedbirlerin gerekliliği dikkate alınmamış, eski orta okullar ilk okullara tâbi olmuşlardı. O yüzden yeni sekiz yıllık okullarda "disiplin kurulu" kaldırıldı.

Dedik ya alt yapı henüz yetersizdi! O sebeple okullar açıldıktan sonra bâzı dersler okutulmıyacak dediler. Halbuki o derslerin kitabı basılmış, okullara gelmiş ve de satılmıştı. İkinci bir kararname ile "Derse başlayın!" dendi. Tarih-Vatan Coğrafyası da programdan çıkarıldı. Yerine eskilerde olduğu gibi "sosyal bilgiler okutulacak!" emri geldi, geldi ama okutulacak dersin müfredat programı yoktu. Bölüm hocaları gayrete geldiler; "Vilâyet çapında bâri bizler toplu olarak ne okutacağımıza karar verelim..." dediler..

Yeniliklere rağmen eski alışkanlıklar yine de devam ediyordu. Nitekim dersler başlamadan bir kurul emri geldi. Ön şartsız, başarısız talebenin durumu yeniden gözden geçirilecekti. Sınıfta kaldığına inanarak rahat bir yaz geçirmiş olan öğrenci, bakanlığın emri ve lûtfuyla ve de öğretmen kurulunun kararı ile kendini üst sınıfta buldu! Bu lûtfu ne kadar minnettar olur, teşekkürle yeni seneyi çalışarak mı geçirir, yoksa "nasıl olsa geçirirler..." diye keyif mi çatar.. Tabii orası bilinmez. Ama onun yanında, yanı başında bütün yıl çalışmış, emek vermiş öteki öğrenci dalgacı arkadaşı ile aynı sıraya oturunca ne der, ne hisseder bilemeyiz. Ama ötekinin yani rahatça sınıf geçenin "Hoca nasıl olsa sınıfı geçireceksin..." dediği muhakkak değil gerçektir.

Değişen esas temellerden biri not bâremi.. İkincisi de sınıf geçme sistemi. Batıya döndüğümüz vakit ilk Fransız sistemini almıştık ya! Sonra da Alman sistemi uygun görülmüştü. İngilizce beynelmilel tek dil olmaya başlıyalı Amerikan sistemi de tek öncü haline geldi. Amerikan müziği, Amerikan ilmi, Amerikan kültürü, Amerikan yaşaşıyı çağın örneği... Eğitim ve öğretimde de Amerika örnek alınır oldu. Yalnız ne var ki

Amerika serbest sistemden klâsiğe dönmüştü. Biz bunun henüz farkında değiliz! O yüzden yeni sistemde istîdadı ön plâna aldık. Not sistemini ve sınıf geçme şartlarını değiştirdik.

Sınıf geçmede tam not 5 oldu. "0" kaldırıldı! "0" yok! 1 başarısız... not ama 2,3,4,5 başarılı! Yâni ilk öğretimdeki çocuğun başarısızlık şansı %20'dir. Yâni sınıfta kalmak zorlaştırılmıştır. İlk öğretimde imtihan diye bir şey kalmamıştır. Öğretmen kurulları çocuğun sınıf geçmesini tâyin eder. Eğer sınıf öğretmeni kalmasını teklif ederse o zaman kalabilir. Yalnız, evet yalnız çocuğun Türkçe-Matematik'ten başarısız olduğunun tesbiti şartıyla... Bunun için de ders yılı içinde öğretmenin bu derslerden, türkçe-matematik'ten çocuğun zayıf olduğunu tesbit etmesi gereklidir. Bu derslerden zayıf oldukları görülen çocuklar için ders yılı esnasında haftada 2 saatten az olmamak şartıyla yetiştirme kursunun açılması gereklidir. Okul-öğretmen bu kursu açar ama öğrencinin devamını sağlayacak bir müeyyide yoktur! Ayrıca bu kurallar dışında öğretmen eğer kurulda çocuğun sınıfta kalmasını teklif ediyorsa çocuğun durumunu, öğretmenin ders yılı boyunca çocuğu yetiştirme hususunda yaptığı özel çalışmaları, vesikaları ibraz ederek ispat etmesi gerekir. Aksi takdirde... Aksi halde takdir kuruludur. Bu arada talebe velisine verilen bir hak da var! "Çocuğunuz sınıf geçsin mi?" diye soruluyor veliye... Diplomanın hayatta başarılı olmak için tek vasıta sayıldığı bu ülkede hangi ana baba evlâdı için "çocuğum derslerinde zayıftır, bilgisizdir, tembeldir.. Sınıfta kalsın, öğrenmeyi bilsin!" der ki! Çocuk her hal ü kârda sınıf geçecektir! geçmelidir de! Yedi yaşında okula giren yavrucak 8 sene sonra 15 yaşında temel eğitimi bitirecektir. Eğer liseye gitmeyecek, yüksel tahsil yapmayacaksa, zihnen iyi gelişmemiş, iyi yetişmemiş bir çocuk ne iş tutabilir ki? Üç sene sonra askere gidecek olduğuna göre bu kısa zamanda hangi san'ata yanaşır, hangi zenaati öğrenebilir? 15 yaşına gelmiş, delikanlılığa adım atmış bir çocuk hangi ustaya çıraklık eder, hangi ustaya boyun eğebilir ki! Başladığı zenaatte "kalfa" bile olamadan askere giderse orada neler çeker! Ve oradan dönünce askerlik etmiş zeneatsiz bir adam ne iş tutar. Bu, cidden hayâtî durumu büyüklerimiz elbette dikkate almış ve çaresini düşünmüş ve de bulmuşlardır..

Orta öğretim denince akla gelecek olan lise-yani liseler ve teknik okullarla meslek okullarıdır.

Meslek okullarının ziraat okulu-sağlık okulları, ebe-hemşire okullarının ziraat orman okullarına nasıl bir düzen verildiğini ya da verileceğini bilmiyorum. Galiba onlar âit oldukları bakanlıklara bağlı idiler. Meslek okulları-kız teknik, erkek teknik liseleri de sanırım pek değişmediler.

Liselerin durumu da ayrıca düşündürücüdür. Çünkü ders geçme değil, sınıf geçme metodu geçerlidir. Delikanlı ya da hanım kız ders geçerken sınıfta kalmamanın zevkinde, kolaylığındadır. Dersleri geçerken okulu bitirebilmek için mutlaka o derslerin imtihanını vermek mecburiyetinde olduğundan habersiz gibidir.

Liseler hatırladığım kadarıyla hep değişe gelmiştir. Bir zamanlar lâtince sınıfları açılmış, bir zaman 4 yıla çıkarılmıştı... Son yıllarda da bir kredili sistem çıkmıştı. Müspet tarafı vardı.. Menfi tarafı vardı! Gerçek fayda ya da zararının faydası yanında yararlı, zararlı yanında faydasının anlaşılması için üzerinden hiç değilse bir dönem geçmeli, mezunları kendini göstermeliydi. Olmadı!

Şimdi ilk öğretim değil 8 yıllık temel öğretime dayalı bir lise öğretimi var. Mecburî öğretim 3 sene ama 4 yılda tamamlanmak zorunda. Çok eskiden olduğu gibi borçlu sınıf geçilebilir. Şâyet üst sınıftaki başarısı borçlu olduğu dersten üstün ise borçtan kurtulacak. Aksi halde üst sınıfta alttan gelen dersten de imtihana tâbi tutulacaktır.

Çocuğun ferdî istîdadı göz önünde tutulduğu için konacak derslerin tasnifi biraz farklıdır.

Edebiyat-Türk Dili her zaman olduğu gibi mecburî derstir. Bunun yanında;

- Ortak kültür dersleri
- Alan Dersleri
- Fen Bilimleri
- Türkçe-Matematik
- Yabancı Dil
- San'at (Resim-Müzik)
- Spor

ayrı branşlar halindedir. Temel öğretimde spor çalışmalarının hevesli-kabiliyetli, çalışmak, çalıştırmak isteyenler yerine mutlak resmî salâhiyetli kişilere tevdi edilmesi gerekliliği kararı o yaşta bu sahada eleman yetişmesini önlemiş olabilirse de... sporu bu gençler tercih edeceklerdir.

Bu tercih etmenin bir sebebi de sınıf geçme notunun 2,5 olması keyfiyettir. Tam not 5 olduğuna göre 2,5'u dolduranın sınıf geçmesi tabîîdir. Yeni bir uygulama genel kültür vermeden ziyade, öğretim istîdatlarını geliştirmeyi önde gören noktadır. Not toplamı 2,5'u doldurmıyan öğrenciye Türkçe-Edebiyat hariç, diğer derslerden not yükseltmek için bir imtihan hakkı verilmektedir. Öğrenci bu fırsatı kendi lehine başara-bileceği dersten imtihana girerek kullanabilir! Tarihi, coğrafyası.... ma-

tematiği...v.b zayıf olabilir. Eğer o müzik-resimden iyi not alabilecekse imtihanda not yükseltip durumunu kurtarabilir.

Bir bakıma Anadolu liseleri de bu gâyeyle kurulmuşlardı. İlim hedefi olmasa da ingilizce bileceklerdi. Yatılı değillerdi, imtihanla seçilmiş çocukları alıyorlardı.. Anadolu Lisesine girebilmek çocuk için de, okul için de hatta öğretmen için de bir üstünlüktü. İlk açılan Ankara'daki okuldan gerçekten yetiştiren sınıf, öğretmen için de bir şeref, bir zaferdi! İşte "yarış atları" çabası o zaman başladı... Anadolu Liseleri de büyük şehirlerden Anadolu'ya renklenip çeşitlenerek yayılıverdiler.

Liselerin cesaretlerine aklım ermez olmuştu. Bir Anadolu Lisesi vardı! derken bir furya başladı: Anadolu Lisesi, Anadolu-Ticaret Lisesi, Anadolu Öğretmen Lisesi, Anadolu İmam Hatip Lisesi (İslâmiyeti ingilizceden öğreneceklerdi herhalde).

Fen Lisesi 1960'lı yıllarda kurulmuş, mâzisi, geleneği olan bir müessesesi idi. Yatılı idi. İngilizce tedrisat yapacaklar ve laboratuarlarda "ilim" için hazırlanacaklardı... Şimdi hemen de ekserisi dış ülkelere yerleşmiş olan gençler gerçekten de iyi yetişiyorlardı. Fen liseleri evvelâ büyük şehirlere, sonra da bütün vilâyetlere dağıldılar. Yine yatılı idiler. Yine imtihanla seçiliyordu çocuklar. Bunlar da önce bir yıl ingilizce öğreniyorlardı. Yalnız bunların laboratuvarları yoktu. Ve hepsi de sadece test çözüyorlardı.

Süper lise, orta okuldan 5 ya da 4,5 ile mezun olmuş üstün zekâlı çocukların ingilizce tedrisatla yetişmeleri için yeni kurulmuş liselerden biridir. Her ne kadar ingilizce tedrisat yapması öngörülmüşse de bu her yerde ve her zaman kâbil olmamıştır. Üstelik Üniversite imtihanlarına girişteki not puanının düşürülmesi meselesi adının süper olmasına rağmen –hele son sınıflara gelince– bu müesseseye olan ilgiyi azaltmaktadır.

Ya imam-hatip okulları. Fen Liselerinden de kıdemli olan bu okullar gerçekten dindar âriflerin gayret ve himmetleri ile kurulmuştu. Binâlarının ekserisini de halk yapmıştı. Nedense zamanla rengi kararır gibi oldu. Dünyanın her yerinde, her zaman millî-vatan problemlerin öncüleri din adamları iken buradan mezun olanları pek bu yönde göremez olduk.. Yakın tarihimizdeki Sütçü İmam Denizli Müftüsünü, Isparta'nın demir olayını kuranların başında Hafız Bey'in geldiğini bilmez oldular. Sanki "Biz sizleri birbirinizle daha iyi sevişesiniz diye ayrı diller, ayrı renklerde, ayrı milletler halinde yarattık!" buyruğunun Allah kelâmı olduğunu bilmezlermiş, "Hubbul vatan-minel iman" kelâmını hiç duymazlarmış gibi... Her ne hal ise...

Arzumuz 8 yıllık temel öğretimin faydalı-faydasız, zararlı-zararsız olması değil, sistemin ana dil öğretimine getirdikleridir. Bu yüzden yukarıda üzerinde durduğumuz yabancı dil problemini de tekrarlamıyoruz. Bizim davamız "Anadil Öğretimi"dir ve sistemin bu sahada getirdikleridir.

Bu yıl üniversite imtihanları değişti. Teke indi. Lise sınıflarındaki ders notlarının da katkısı ile branş belirleyecekler. İyi ama bu çocukların okula girerken bu karardan haberleri yoktu ki! Kendilerine çizdikleri yönü imtihanın şekli yüzünden değiştirirken karşılaştıkları zorluklar onlar için bir haksızlık olmayacak mı?

Halbuki bizim esas dâvamız ana dil öğretimi'dir. Kabul etmek gerek ki bu sistem içinde temel öğretimin birinci döneminde 1-5. sınıfların okuma kitaplarında dilbilgisine verilen yer daha geniş ve gerek öğretim ve gerek öğrenim bakımından bu dersi öğretmek daha kolaylaştırılmıştır. Bu beş yıl içinde kelime-kelime çeşitleri, kelime yapımı ve cümle öğeleri üzerinde kolay anlaşılır şekilde durulmuştu. 5. sınıfı bitiren çocuk yalnız isim ile fiil değil cümle öğelerini, cümlelerin yapısını hattâ çeşitlerini de sezebilecektir.

İkinci dönem ana dil dersleri ise daha çok dilin kullanılmasına, güzelliğine ayrılmıştır. Program eskilerle kıyaslanamayacak kadar güzeldir. Yalnız bir küçük mesele var; Öğretmenler bu öğretim için hazır mıdır? Metod güzel, metin güzeldir... Her zaman güzel idi.. Kelime var da mânâsı var mı? Her cümlelerin mutlak bir fikir ifade edeceği üzerinde neden durulmamış? Kimbilir belki bu sistemle, zamanla anlama, öğrenmenin de asıl öğretilecek konu olduğu anlaşılacaktır.

Anadil öğretimindeki asıl zorluk I. dönemin sonundadır. Bu dönem yani orta öğretim "ezber" in doruğa ulaştığı dönemdir.. Okulda dersin ve yoklamanın başladığı günden itibaren çocuk sadece ezberlemiş ve test çözmüştür! Bu yüzden sözlü ifade –ana dili olması dolayısıyla– normal görülse de yazılı ifâdenin gelişmesi mümkün olmamıştır. Çocuk, daha doğrusu genç "yazı" ile merâmını ifâdeden âcizdir. Kelime hazinesi zayıftır, gerçek anlamlarını bilemedikleri için çok zaman kelimeleri yanlış kullandıklarının dahi farkında değildirler. Üniversite imtihan soruları boşluğu daha da derinleştirecektir. Çünkü bu imtihan da test metodu ile yapılır ve genç, üniversiteye gerek dershanede, gerek okulda, gerekse evinde sadece ve sadece test çözerek hazırlanacaktır.

İşte üniversiteye bu gün de gençlerimizi biz böyle hazırlarız, böyle hazırlamaktayız..

MAHZÛN BİR GÜN

Prof. Dr. Beynun AKYAVAŞ

Faruk Nafiz Çamlıbel: *"Boğaziçi'nde gezmek biraz da şiirin içinde seyahat etmek gibidir"* dermiş. *"Ruhum gibi hasretzede, mâtemzede, mahzûn"* bir günümde Beşiktaş'dan Kuruçeşme'ye doğru yürürken Süleyman Nazif'i,

Bülbüller öter, güller açar, şâd gönül yok

Hiç böyleliğin görmemişiz fasl-ı baharın

diyen Şeyhülislâm Yahyâ Efendi'yi nasıl hatırlamam!... Annem, her yerde annem!... Güzeller güzeli annem!... Boğaz'ın üzerinde O'nun o mâsum, şefkatli, tatlı bakışlarını, zekâ ışıklarıyla dolu bal rengi gözlerini, pespembe yanaklarını, gül yüzünü görüyorum. *INNÂ LİLLÂHİ VE İNNÂ İLEYHİ RÂCİÛN.*

Paris'de, Sorbonne'un avlusundaki koca saatin kadrânında Lâtince bir söz yazılıdır: *"Vulnerant omnes ultima necat"*, her saat yaralar, son saat öldürür! Hayatın en büyük ve geride kalanlar için yaşanması en zor acısı olan ölüm!... Okuması yazması bile olmayan bir köy kadını: *"Onlar bizden uzaklaşırken biz onlara yaklaşıyoruz"* demişti. Adım adım, saniye saniye o son saate yaklaşıyoruz.

Bir vakitler fıstık, sakız, çınar, ceviz, servi ormanlarıyla, korularıyla kaplı olan şu tepeler, saraylarla, yalılarla, sahilhânelerle dolu olan o deniz kenarları, ahşap evler, köşkler, konaklar, câmiler, mescitler, çeşmeler, dallarının üstünde bülbüllerin şakıdığı, ishakkuşlarının, ispinozların, flurya ve sarıasmaların cıvıldaştığı mesireler, bağlar, mor salkımlı bahçeler, erguvanlar nerede? Muhterem Münevver Ayaşlı Hanımefendi *Dersaâdet* adlı eserinde İstanbul'un üç korkusu vardı diyor: Yangınlar, depremler ve belediye başkanları!... Hakikaten İstanbul'un uğradığı felâketlerin, gördüğü âfetlerin en büyükleri güzelliklerimizi, mefâhirimizi mahveden zelzeleler, yangınlar, yıkımlar ve istimlâktir ama hepsinden beteri dünyanın en güzel, en büyüğü şehri olan bu şehre sahip çıkmamak, umursamamak, cehâlet ve ona lâıyk olmamaktır. Tabiat hârikaları katlediliyor, tarihî eserlerimiz kaybediliyor, İstanbul'un yumuşak, yuvarlak, kubbeli, minâreli nefis silueti, muhteşem manzaraları bo-

zuluyor, neticede İstanbul da, zarif, kibar İstanbullu da yok oluyor. Tarihî sokak isimlerine bile musallat olan kör bir kalabalık ve bilgisizlikle meselâ Kanlıca'daki meşhur *Mihribat Korusu*, Eminönü'ndeki *Ebussuud Caddesi Ebussuud Caddesi*, Nuhkuyusu civarındaki *Allâme Caddesi Alleme Caddesi*, Harem'deki *Karlık Bayırı* ise Kavak Bayırı olmuş! Kimin umurunda?

Bunları düşünün düşünün sahil yolunu takip ederken Yıldız Sarayı yakınındaki Yahyâ Efendi yokuşuna saptım. Şeyh Yahyâ Efendi Hazretleri (1494-1570) Trabzon'da doğmuş, Yavuz Sultan Selim Han'ın Trabzon'da vâli olarak bulunduğu sırada doğan oğlu Kânunî Sultan Süleyman ile süt kardeşi olmuşlardır. Âlim, şâir, mutasavvıf Yahyâ Efendi'yi yetiştiren meşhur din âlimi, Şeyhülislâm Zembilli Ali Efendi'dir. Yahyâ Efendi vakti gelip inzivâyâ çekilince Beşiktaş'ın üstündeki bu lâtif yeri satın almış ve buraya bir ev ile bir mescit, çeşme, medrese ve hamam yaptırmıştır. Sultan II. Selim'in Mimar Koca Sinan'a inşâ ettirdiği türbe Sultan II. Mahmud ile Sultan II. Abdülhamid tarafından tâmir ettirilmiştir. Türbenin giriş kapısının üstünde (eline, diline, nefesine hâkim ol) mânâsındaki *EDEB YÂHU* levhası var. Kapının önündeki kuyunun derinliği ise 122 metre imiş. Kubbenin altında, Yahyâ Efendi'nin sandukasının yanında on kadar sanduka görülüyor. Hatırımda kalanlar: Kânunî Sultan Süleyman'ın kızı ve Yahyâ Efendi'nin mânevî evlâdı Tasasız Râziye Sultan, Sultan II. Abdülhamid'in bebekken vefat eden kızı Hatice Sultan ile yine bebekken vefat eden oğlu Mehmed Bedreddin Efendi, Yahyâ Efendi'nin oğulları, Hafsa Sultan'ın sütü kâfi gelmediği için Kânunî'ye süt veren anesi Afife Hatun, hanımı Şerife Hatun, Yahyâ Efendi'nin kerâmetleri ile Müslüman olan derviş Ali Efendi, vs. Sultan II. Osman'ın Sadrazamı İstanköylü Güzelce Ali Paşa az ileride, kendi türbesinde yatıyor. Kadın erkek, genç yaşlı bütün İstanbulluların ziyaret ettikleri Yahyâ Efendi türbesinin etrafı kabristan. Bu kabristanda yine bir türbe var: Şehzâdeler ve Kadınlar türbesi. Sultan II. Abdülhamid'in kızı Nâile Sultan, hanımları Emsâlinur, Dilpesend ve Mezide Kadın Efendiler, Sultan Abdülmecid'in üç hanımı, iki oğlu, vs. burada medfun. Bu türbenin dışındaki sapsâde bir mezar taşında şu satırları okudum:

Hüvelbâkî

Sultan İkinci Abdülhamid Han merhum ile Müşfika Kadın Efendi'nin kızları merhume Ayşe Hamide Osmanoglu Sultan'ın ruhu için Fâtîha (1887-1960)

Başka bir mezar taşında ise sadece:

Müşfika Kadın Efendi (1867-1961) yazılı.

Seneler önce Sultan II. Abdülhamid'in Kadın Efendisi Müşfika Kadın Efendi ile Ayşe Sultan'ı, bu iki asil kadını tanımak şerefine nâil olmuşum. Allah rahmet eylesin. Etrafıma göz gezdirirken bir kabrin üzerinde:

Halife-i Müslimin II. Abdülhamid Han'ın ikballerinden ve Şehzâde Ahmed Nureddin Efendi ile Mehmed Bedreddin Efendilerin Vâlîde-i muhteremeleri Behice Maan Hanımefendi (1305-1969) yazısını gördüm. Bu taş bana Marcel Schneider'in 29 kasım 1984 perşembe günü Ankara'da Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinde verdiği bir konferansı hatırlattı. Konferans mevzuu: Le Portrait de la Sultane dans la Tragédie Française (Fransız Trajedisinde Padişah Kadınları Tasviri) idi. Konferans salonundaki kürsüde Marcel Schneider'i dinleyicilere tanıttım.

Marcel Schneider meşhur bir Fransız yazarı ve gazetecisidir. En tanınmış romanlarının arasında *Birinci Ada*, *Yeşil Avcı*, *Mâbedin Sütunları* adlı eserleri bulunduğu gibi 1965'de Femina mükâfatını kazanan *Fransa'da Fantastik Edebiyat* adlı bir denemesi, hikâyeleri, Schubert ve Wagner üzerinde biyografik çalışmaları vardır. *Topkapı Sarayında Harem* adlı eseri ise ayrıca zikre değer.

Marcel Schneider'in büyük bir alâka uyandıran konferansını verirken anlattığı bir hâtırasını nakletmek istiyorum.

Hânedânın memleket dışına çıkarılmasından sonra Behice Hanımefendi'nin Napoli'ye yerleştiğini öğrenen Marcel Schneider bir gün bir arkadaşıyla beraber ziyaretine gitmiş. Salona buyur etmişler, az sonra Sultan II. Abdülhamid'in ikbali Behice Hanımefendi içeriye girmiş. Marcel Schneider artık hem İtalyanca hem de Fransızca konuşan bir kraliçenin huzurunda olduğumuzu biliyorduk dedi. Sohbetin ilerlediği bir sırada Behice Hanımefendi yerinden kalkıp salonun baş köşesindeki bir çekmecedeki bir kitap çıkarmış, öpüp başına koymuş. Ve bu Kur'an-ı Kerim Hünkâr'ın her zaman okuduğu Kur'an-ı Kerim idi dedikten sonra ellerini Marcel Schneider'e doğru uzatmış ve yarı İtalyanca yarı Fransızca: "Toccate! Toccate! C'est la grandeur de l'Empire ottoman" (Dokunun! Dokunun! Osmanlı İmparatorluğunun azameti işte bu Kitap'dır) demiş.

Marcel Schneider çok heyecanlandık ve arkadaşım ile beraber birden ayağa kalktık diye devam etti. Marcel Schneider de konferansda hazır bulunanlar da heyecanlanmışlardı.

Birçok Saray ve Devlet ricâlinin bağlı bulunduğu Yahyâ Efendi kabinistanına baktım, baktım ve Boğaz'ı bütün haşmetiyle gören bu yemyeşil, âsûde hâmûşanda, susmuşlar memleketinde yüksek sesle: *KÜLLİ NEFSİN ZÂİKATÜ'L-MEVT* demekten kendimi alamadım.

MEHMET ÂKİF'İ TANIMAK VE UNUTMAMAK

Hicran GÖZE

Mehmet Âkif'i sâdece "İstiklâl Marşı" şâiri olarak tanıyan bir gençliğimiz var. Âkif, birçok kitaba konu olan çok şerefli hayatıyla geçmişte kalmış, unutulmuş bir kişi hâlinindedir. Çanakkale destanının, Safahat'ın şâiri, ne yazık ki bugünün insanı için bir meçhuldür.

Kimdir Mehmet Âkif? Her vesile ile okunan İstiklâl marşının şâirini bugün, bütün cepheleriyle tanıyan kaç kişi var? O, modası geçmiş bir insan tipi midir? Dün olduğu gibi bugün de hiç hak etmediği tenkitlere hattâ hücumlara mâruz kalan Âkif'i tanımak ve tanıtmak mecburiyetindeyiz.

Millî Mücadelenin sembolü olan İstiklâl Marşını, maddî mükâfatı almamak şartıyla yazan ve onu Safahat'ine dahi koymayarak milletine hediyeye eden bu asil insanı tanımak, bilhassa değer keşmekeşindeki günümüz için şarttır. Çünkü O, hayatı boyunca gerçek müslümanlığı ve vatanseverliği yaşamıştır. Zamanımızın gerçeği ise sadece Mehmet Âkif'in değil, edebiyatımızın yakın geçmişini dolduran pek çok kıymetli san'atkarın da unutulmuş veya unutturulmuş olmasıdır. Bugün, gencin de yaşlının da bildiği tanıdığı bir tek şâir vardır... Varsa odur, yoksa odur... Nâzım Hikmet Ran. Medyaya hâkim olan bir neslin –meşhur altmış sekiz kuşağı!– âdetâ iç uzuvlarına kadar ısrarla tanıttığı, inatla sevdirmeye çalıştığı bu Nâzım Hikmet kimdir? Tam ve eksiksiz ifâdeyle, unutturulan İstiklâl Marşı şâirinin tersidir, zıddıdır. "Putları yıkalım!" nârâsıyla bir kabadayı gibi girdiği edebiyat alanına, Abdülhak Hâmid'e "Battal" Nâmık Kemal'e, "Takma Yeleli Aslan" diyerek dâhil olmuştur. Vatanına ihânet ettiği gibi âilesine de ihanet etmiş, karısı Münevver ve oğlunu kendisinden otuz yaş büyük bir Rus kadın uğruna Sofya'dan gerisin geriye göndermiştir.

Millî Mücadele'ye katılır gibi yapıp Moskova'ya geçmiş, orada komünizm tahsil edip Rus şâiri Mayakovski'den ilham alarak şiirler yazmıştır. Dâimâ bir aristokrat gibi yaşayan, ama özentî ve samimiyetten uzak komünistliğiyle "karpuz sergisi" bile açan Nâzım'ın hayatı aslında bir **küçüklükler sergisidir**. Tertemiz bir âile hayatının sâhibi yoksul ve paşazâde olmayan Âkif'in hayatı ise ne kadar berraktır. Mithat Cemal, "Mehmet Âkif" kitabında "Her adamın Âkif'i başkaydı" diye yazmaktadır. Meselâ bâzı arkadaşlarına göre Âkif fevkalâde arapça bilen bir insandı. Bâzılarına göre ise O, taş atmakta, adım atlamakta çok mâhirdi. Onu pehlivan olarak tanıyanlar da vardı. Hattâ bu pehlivanlık, Âkif'i Mithat Cemal Kuntay'ın nazarında âdetâ sıfıra indirecekti. Mithat Cemal, "Hasta" şiirini yazan bir kişinin güreştiğini bir türlü kabullenemiyordu. Sonra alıştı. Çünkü 18 yaşındaki delikanlı büyümüşü ve kendi Âkif'ini yazmıştı: **"Bir de benim Âkifim var. Bu Âkif, hayatımın 33 senesidir. Bu 33 senede o, bir tek defa bayağı olmadı. Onun içyüzüne baktığım vakit gökyüzüne, denize bakar gibi ferahlardım. Sonra onun 63 senelik hayatını öğrendim; bu ne berrak 63 senedir, siyah ve pis tek bir dakikası yoktur."** diyerek.

İstiklâl marşının şâiri yazdığı ve konuştuğu gibi insandı, vatanseverdi, hep de öyle kaldı. Müslümandı, gerçek bir müslüman gibi yaşadı. Nâzım Hikmet ise gûya emekçilerden yana olan bir izmin peşinden gittiği halde gerçek bir aristokrat gibi yaşadı. Hep dengesiz bir hayatın içinde oldu.

Hakkı Sühâ Gezgîn, Nâzım'ın yüzüne karşı, **"Tavan arasındaki odama çekildim diyorsun, kaloriferli apartmanda oturuyorsun, şömendifer markalı saatime baktım diye yazıyorsun, halbuki zenith saat kullanıyorsun"** demişti. Ama Âkif, ne yazık ki, hürriyet gazetesinin okurlarına he-diye ettiği Britannica'da bile "Ersoy" soyadıyla neredeyse vatan hâini ilân edilircesine kaleme alınan satırlarla bir sütuna sığdırılmıştı. Nâzım Hikmet Ran ise ne soyadı, ne ikinci ismi ile değil "Nâzım" adıyla göklere çıkarılırcasına altı sütunun misafiriydi. Bu kadar taraflı davranış ve satırlara rağmen orada dahi ihaneti, dengesizliği sırtırmaktaydı.

Nâzım'a yüzüne karşı ikiyüzlülüğünü ve samimiyetsizliğini haykıran Hakkı Sühâ Gezgîn, Âkif için şöyle yazmaktadır: **"Mehmet Âkif kuyruklu yıldızlar gibi asırda bir doğan, fakat tek başına bütün ufku dolduran bir bahtiyardı. Sanatının elmas sorgucu bütün iftiralar ve anlamamazlıklarla lekelenmeğe çalışılsa bile, yarınki nesiller onu gönül dünyasının bir fâtihi gibi alkışlayacaklardır.**

Âkif'den hayranlıkla bahseden sadece Hakkı Sühâ Gezgîn midir?

Hayır... Mithat Cemal Kuntay gibi, Emin Erişirgil gibi daha birçok kişi kendisiyle fikren tam tamına mutâbık olmayan, aynı kulvarda koşmayan kişiler dahi, dürüst ve tarafsız oldukları için Âkif'in sanatından, eşsiz karakterinden hayranlıkla bahsetmişlerdir. Süleyman Nazif gibi zor beğenen, asabî bir kalem bile onu kitaplaştırmıştır. Ama ne yazık ki bâzı muayyen kişilerin okunur ve tanınır olduğu zamanımızda, Âkif gibi, onu yazanlar da nisyan darbesini yemişlerdir. "İslâmcı Bir Şâirin Romanı" adıyla Âkif'i yazan Emin Erişirgil fikren Âkif'e çok yakın olmamakla beraber ona hayrandır. 1965 de vefat eden Erişirgil felsefeci ve eğitimcidir. Halk Partisinden iki kere bakan olmuştur. Çizdiği Âkif portresi ise bir insân-ı kâmil örneğidir. Âkif'i yazmağa başladığı zaman kendisiyle aynı gazete-de çalışan bir gencin, "Beyefendi, nereden aklınıza geldi bu softa?" diye sormasından giriş yazısında bahsetmekte, verdiği cevapla genci nasıl iknâ ettiğini, uzun uzun anlatmaktadır. Kitap, o gün de bugün olduğu gibi bâzı kesimlerce "softa, gerici" diye bellenen Âkif'in, **gerçek bir Müslüman** ve **âbide bir şahsiyet** olduğunu gözler önüne sermektedir. Şâir ve "Üç İstanbul" romanının yazarı Mithat Cemal Kuntay'ın Âkif'i ise, ayrı bir hâdisedir. Mehmet Âkif'i önce küçümseyip her bakımdan hafife alan, hattâ zaman zaman da acıyan fakat sonra şaşırarak utanan Mithat Cemal'in Âkif'i, yer yer göz yaşartıcıdır. Mehmet Âkif hayatı boyunca sâdece Allaha kulluk etmiştir. Dostu Fatin Gökmen'in ısrarıyla girdiği ama sonra ayrıldığı İttihat Terakki'nin, ters ifâdeler taşıyan yeminine karşı çıkmış ve sözlerinin değiştirilmesine sebep olmuştur.

Erişirgil'e göre, **O devirde Âkif bâzılarına göre zındık, gâvur ve baytardı.** Onu sarıklı sananlar çoktu. Hele Dârülhikme baş kâtipliğine tâyin edilince... Mısır'da ise entari giymediği için gâvurdu, hırıstıyandı. Görüyoruz ki Âkif, sathi bir nazarla bakıldığında ne dindarların ne de ilericiyim diyenlerin tutmadığı bir kişidir. O, kendisini kâfî derecede müslüman görmeyenlerle, softa ve gerici görenlerin sıkıştırdığı tâlihsiz bir noktadadır.

Ebediyyen sana yok - ırkıma yok izmihlâl
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyet
Hakkıdır, Hakka tapan milletimin istiklâl!

Diye haykıran insan, milliyetçi ve millî olmamakla suçlanmıştır. Bir büyük suçu da ümmetçiliğidir. Müslüman dünyasının aklını başına alması için duâ etmesi, kendi milletine dost ve sevgili olan müslümanları sevmesi eğer ümmetçilikse her müslüman ümmetçi değil midir?

Âkif bal gibi milliyetçi ve milli bir şâirdir. Ama müslüman dünyası-

nın hatâlarına ve dertlerine de üzülen gerçek bir müslümandır. Mithat Cemal'in ifadesiyle **çok İstanbullu bir sesin** sahibi olan Âkif'in Safahat'ı da bir yerde İstanbul'dur: O hep vatani yazmıştır. Vatandan uzak olduğu zaman da, vatanda olduğu zaman da...

Fâtih'in Sarıgözel semtinde, Sarı Nasuh Mahallesinde 12 numaralı evde 1873 senesinde doğmuştur. Babası, temizliğiyle tanınmış, o yüzden Temiz Tâhir Efendi diye bilinen iyi bir müslüman ve âlim bir kişidir. İbnül Emin Mahmut Kemal ve kardeşlerinin hocasıdır. Âkif de o derslere devam etmiştir. Babası için "Benim hem babam hem hocamdır. Ne biliyorsam ondan öğrendim" demektedir. Baytar Mektebini Mülkiye'den ayrılarak tercih etmesi geçim sıkıntısı çeken âilesini ferahlatmak içindir. Çünkü baytar mektebinden mezun olanlar daha kolay iş bulabilmektedirler. Bu mektepte okuduğu yıllar spor ve güreşle doludur. Şiire de başlamıştır. Ama Âkif daha sonraki yıllarda şiirleri elden ele dolaşan bir şâir olacaktır. O ise her zaman büyük bir tevâzu ve samimiyetle diğer şâirleri kendisinden üstün görecektir.

Hususi dersler vermektedir. Ders verdiği bir müşirin oğlunu bırakmıştır. Çünkü o, Peygambere hakâret etmiştir. Âkif gözleri ateş saçarak Mithat Cemal'e şöyle der: "**Mithat Bey, isteyen güneşe tapar, isteyen ateşe... Ben kimsenin Allahına, peygamberine karışmam, fakat kimse de benimkine karışmamalı. Biri yüzüme karşı babama sövebilir mi? O halde Peygamberimize nasıl söver?**" Millî Mücadele yıllarında ise bir efsanedir. 12 yaşındaki oğlu Emin Ersoy'u yanına alarak Ankara'ya koşturmuştur. Hitâbeleri, bilhassa Kastamonu Nasrullah Camii'ndeki vaazı bütün cephelelere dağıtılmaktadır. Bu imanlı ses, Anadolu halkının inandığı itimat ettiği bu ses, çok tesirlidir.

Âkif heyecanlı insandı. İnandığı, özlediği Asr-ı Saadete benzeyen bir inanç ve birlik devrinin gelişini bekleyerek coşuyor, Türk'ün müslümanlığıyla Müslüman âlemine örnek olacağını düşünüyordu. Geride bıraktığı âilesine üç çocuk daha katılmıştı. Arkadaşı Hasan Efendi'nin babasız kalan çocukları... Onlara "benim çocuklarım" diyordu. Çünkü, okul sıralarındayken kim önce ölürse çocuklarına bakacaklarına söz vermişlerdi. Âkif sözünün eriydi. Çocuklukta verdiği sözü tutacak kadar... Mithat Cemal'in evine sırf gelirim diye söz verdiği için, kar adam boyuna ulaştığı halde yürüyerek gitmemiş miydi? Evine sütçünün ve ekmekçinin gelemeyeceği bir günde Âkif'in gelişine şaşan Mithat Cemal, daha sonra bu hâdiseyi yazarken: "**İnsanların birbirlerine verdikleri sözün bu kadar korkunç bir şey olması, o gün beni ürküttü. Bu vak'adan sonra ona söz ver-**

mekten korktum" diyecektir. Haklıdır. Verilen sözün yerine getirilmemesinin tek geçerli sebebinin ölüm olduğuna inanan Âkif, bu konuda en yakın arkadaşını bile başışlamakta zorlanacaktır.

Bu çok mütevazı adam, kendi şiirlerini okumakta hep çekingen ve utangaçtır. O kadar ki, "Mehmet Âkif" gününü, o eşsiz tevâzuu ile "Faruk Nâfiz" günü hâline getirecektir. Mithat Cemal toplantı bitip herkes gittikten sonra kızgın bir şekilde:

– Beğendin mi?

– Neyi?

– Faruk Nâfiz günü yaptık, onu... deyivermiştir. O ise, "İnsaf et, o çocuğun şiirleri varken ben kendimi nasıl okurum" diye cevap vermiştir.

Celâl Sâhir'in, şiirlerini tenkit edişine de hak veriyordu... Mithat Cemal bu hallerinden ötürü "Sen Rousseau'ya benziyorsun" demişti. Ama Âkif bu benzetmeye hemen itiraz etmişti. "Ben ne onun kadar büyük bir fikir adamıyım ne de onun kadar küçük bir insan. Beş tane çocuğunu bir piçhanenin dönme dolabına bırakan adamı bana benzetme" diyerek... Abdülhamid devriydi, şikâyetçiydi, şiirlerini bastıramıyordu. Ama onları belki Mısır'da bastırabileceği ümidi doğmuştu. Âkif çok sevinçliydi. Çünkü, Mısır Hidivi Abbas Hilmi Paşa, kendisine tavsiye edilen iki isimden biri olan Âkif'i iyi bir müslüman olduğu için tercih edip, Hüseyin Câhit'i istememişti... Bu Mithat Cemal için, edebiyatın gidişi olacaktı ve "Câhit'in müslüman olmadığına yanıyorum" diyecekti. Âkif ise bir aksilik neticesi gidemeyecek ve çok üzülecekti. Mithat Cemal ise yalancıkdan üzgündü.

Atatürk, İstiklâl Marşı şâirini Burdur milletvekili olarak meclise soktu fakat o politikadan anlamıyordu. Siyaset ona uygun değildi. Ankara'ya geçtiğinde kaldığı Tâceddin dergâhının şeyhi ise politikaya çok meraklıydı. Âkif, "Yanlış oldu. Bu Şeyh Efendi benim yerine milletvekili olacak, ben de onun yerine posta oturacaktım" diyordu.

Nurettin Topçu, Âkif'in hayatını tasavvuf tecrübesinde geçilen üç safhaya ayırmaktadır. Birincisi, terk safhasıdır ki, Âkif'in İstanbul'da Çanakkale Savaşına kadar geçirdiği devredir. Yâni şöhretten, servetten, iktidardan geçtiği merhale... İkincisi ise, Cihan Savaşının mağlubiyetle neticelenmesiyle başlayıp, İstiklâl Savaşıyla noktalanan "vecd" safhası... Üçüncü devre ise sükut safhasıdır. Topçu'ya göre Âkif, bu devreyi çöllerde yaşamıştır. Mısır'ın şehrinden çok çölüne yakın küçük bir evde... Uzun seneler sonra döndüğü Mısır'a niye gitmiştir? Anadolu'ya beraber geçtiği sevgili dostu Ali Şükrü'nün öldürülmesi, Milli Mücadeleye

berâber katıldıkları Eşref Edib'in İstiklâl Mahkemesine gönderilişi onu üzmüş ve küstürmüş olabilir. Mısır'a gidişini şapka giymek istemeyişine bağlayanlar bugün olduğu gibi dün de vardı. Halbuki, Mithat Cemal'in Mehmet Âkif kitabından anlıyoruz ki şâirimiz fesi sevmezmiş. İlk fırsatta çıkarır ve açık başla oturmuş. Onu ilk tanıdığı mekân ise İbnül Emin Mahmut Kemal Bey'in babasının yazı odası olmuş. Mithat Cemal bu tanışma gününü şöyle anlatmaktadır: **Zaten bu odada cuma günü toplananların hepsi sakallı ve şâirdi. Yalnız bugünkü şâir bu odanın muâşeret kâidelerine aldirmayarak başı açık oturuyordu... Sonra öğreniyorum ki M. Âkif festen rahatsız olurdu.**

Hakkı Sühâ Gezgin ise: **"O, şapkadan ürkecek adam mı idi?"** diye yazmaktadır. Mithat Cemal'in yazdığına göre terekesinden şunlar çıkmıştı: **Bir kat esvap, yepyeni bir şapka, bir mavzer tüfeği ve bir istiklâl madalyası, yastığının altında birkaç lira, bir fakon saat.** Vatanına ölmek için döndüğünde ise şapkası başındaydı. Falih Rıfkı atay: **"Nihayet şapkası başında, fakat karaciğerinde kanserle Türkiye'ye döndü. Onun hasretine dayanamadım"** diyordu. Şöyle yazmıştı: **Birçok fikirlerde birleşemediğimiz Âkif'in, bizden asla ayrılmayan tarafı, şerefli ve müstakil bir millet olma dâvâsıdır. Âkif kara softaların her birinde gördüğümüz zilletlerin hepsinden uzak kalmıştır. Bizim fikirlerimize düşmanlığı, onu asla vatana aykırı bir politika içine sürüklememiştir."**

Hükümetin teklifiyle başlayıp bitirdiği Kur'an tercümesini neden vermedi, neden ölümünden sonra yakılmasını vasiyet etti? Aldığı bin lirayı noterlik vasıtasıyla iâde eden Âkif, araya en yakınlarının girmesine rağmen Kur'an meâli konusunda niçin çekingen davrandı? Çünkü o, kendi kelâmının, Allah kelâmı Kur'an-ı Kerim'in yerine geçerek okunmasından korkuyordu. Bâzılarına göre, **"Bir İstiklâl Savaşı Destanı"**nın yazılmamasına sebep olan bu meal her halde çok güzel olmalıydı ki yakılarak imhâ edilmesi uygun görüldü. Zaten Âkif'in hayatı bir değerler manzumesi değil miydi? Aynen şu şiirinde söylediği gibi: **Safahatımda eğer şiir arıyorsan arama. Yalnız bir yeri vardır ki hazindir... Göster! Küfe yok, hasta değil kahve hayır. Hangisi ya? Üç buçuk nazma gömülmüş koca bir ömür heder! Onun, inancından zerrece sapmadan geçirdiği, çileli hayat romanının özeti işte bu mısralardır.**

Mithat Cemal, Âkif'i görmeye her gün gidiyordu. Ama son dört gün gitmedi. Dayanamıyordu. Dördüncü gün gittiğinde ise onu tabutu karşıladı. Cenazesinin Beyazıt'tan kaldırılacağını duyunca hemen oraya koştu. Musalla taşında çıplak bir tabut duruyordu. **"Bir fukara cenazesi olmalı"**

diye düşündü. Tam o anda Emin Efendi lokantasının sahibi Mâhir Usta'yı gördü. Elinde bir bayrakla koşuyordu. Tabut o bayrağa sarıldı ve bir anda cenazenin etrafını kalabalık bir genç gurubu çevreleyiverdi. Mithat Cemal, dostunun tabutunu işte o zaman tanıdı. Ağlamaya başladı. Bu resmî olmayan teşkilatsız gençlik yığını, tabutu eller üzerinde uçuruyordu. Cenaze arabası ise arkadan geliyordu. Mithat Cemal bu hüznü manzarayı seyrederken, kendisinden aziz ölünün maskını isteyenlere şöyle dediğini yazmaktadır: "**Ona bu kadar yakın olmaktan utandım, üniversite gençlerini gösterdim; çocuklarına sorun! dedim.**"

Evet o gün, cenazesine o çocuklar sahip çıkmıştı. Bu gün de o çocukların çocukları ve torunları o büyük ölüye mutlaka sahip çıkacaktır.

Başvurulan Kaynaklar:

- Mehmet Âkif (Mithat Cemal Kuntay)
- İslamcı Bir Şâirin Romanı (Emin Erişirgil)
- Âkifnâme (Hasan Basri Çantay)
- Hakkı Süha Gezgin (Hazırlayan: Beşir Ayvazoğlu)
- Mehmet Âkif (Süleyman Nazif)
- Mehmet Âkif Ersoy (M. Ertuğrul Düzdag)

-Üçüncü Binyılın ilk Ramazan Bayramı münasebetiyle-

ZAMAN VE İNSANLAR

Ayşe GÖKTÜRK TUNCEROĞLU

Takvimler bana oldum olası oyun gelmiştir. Küçük çocukların evcilik oyunları kurup yalancıkta birbirlerine misafir oluşları, plastik fincanlarda yalancıkta çay-kahve içişleri, minik beşikteki mavi gözlü plastik bebeği "kızım" diyerek bağırmasına basışları gibi bir oyun. Çünkü zaman o kadar bizim dışımızda, sırrını o kadar kavrayamadığımız, anlayamadığımız bir hakikat ki, zamanı takvim ile kesip biçmek, parsellemek, rakamlarla zapt ü rapt altına almak ancak evcilik oyunu nevinden bir meşgale.

Bu oyunda, hâli hazırdaki dünyalılar en büyük değişikliği yaşadılar. 2000 senesi girdi! Kendimizi bildik bileli kullandığımız târih büsbütün değişti. Aslında bu seneye "2000" diyen Gregoryan takvim dünya yüzündeki 40 çeşit takvimden sâdece biri. Her büyük medeniyet, zamanı kendine göre ölçmüş, biçmiş. Halbuki dünya aynı dünya, aynı ay, güneş aynı güneş...

İslâm dünyasının 1420'nci yılı.

Musevî takviminde 5760'ncı yıl.

İmparatorun tahta geçişiyle başlayan, ölümüyle biten takvim yılı kullanılan Japonya'da Heisei 12.

Çin'de 4698 Dragon yılı.

Budist takvimde 2544'üncü yıl.

Maya takviminde 5119'uncu yıl.

Ama yine de 2000'in borusu ötüyor. Çünkü dünyayı idare eden devletlerin takvimi 2000'e ayarlı. İster istemez onların peşisıra gidiyoruz. Zaman oyununu nicedir Gregoryan takvimin sahipleri idâre ediyor.

Aslında bildiğiniz üzere, 21'inci yüzyıl ve üçüncü bin resmî olarak bu sene girmedir. Üçüncü binin ve 21'nci asrın resmî başlangıcı 2001 senesi olacak. Öyle ya, elinize 200 sayfalık bir kitap aldığınızı düşünün. 200'üncü sayfanın başına geldiğinizde kitap bitmiş sayılır mı? 200'üncü

sayfayı okumaya başladığınızda 199 sayfayı bitirmişsiniz demektir ama kitabı bitirmek için bir sayfa daha okumanız gerekir. Biz şimdi 2000 senesini idrak ederek o kalan bir sayfayı da okuyacak ve 2000'in sonunda 21'inci yüzyıla ve üçüncü bine gireceğiz. Kitabı bitireceğiz.

Ama işte, o rakam değişikliği var ya, bizi o cezbediyor. 2000! Üç tane sıfır, yanyana!

Zaten o rakamdan başka da değişen bir şey yok! Devran aynı devran...

"Zaman fena şeyleri olduğu kadar iyi şeyleri de alır götürür." diyor Giovanni Verga. Bu kânun insanlar için de geçerli. Dünya 1000 sene önce, ikinci bine girerken kimler vardı üzerinde? Nasıl hayat şartları içinde yaşıyorlar, neler yiyip içiyorlar, nelerden zevk alıyorlar, boş zamanlarını nasıl değerlendiriyorlardı? Hepsi geldi, geçti. Kitaplarda bir isim, birkaç satır bilgi olarak kalabilenler var. İyi isim olarak, ya da kötü isim olarak kalabilenler. Her iki gruba girenler de zamanı aşmışlardır. Zamanın alıp gidemediği, cisimlerini alıp götürse de isimleri ve tesirleri bütün zamanları aşan insanlardan olmak bir ayrıcalık; bu ayrıcalık iyi isimler grubunda kazanılırsa ne büyük bahtiyarlık?! Ama kitaplarda isim olarak kalabilen kaç kişidir ki? İkinci bin girerken yeryüzünde 300 milyon insan yaşadığı tahmin ediliyor. Bu 300 milyon insandan, iyi veya kötü, 30 tanesinin adını biliyor muyuz bugün?

Michael H. Hart zamanın alıp gidemediği 100 kişiyi bir kitapta bir araya getirdi.

Cornell, New York, Adalphi ve Princeton Üniversitelerinden diplomalı Profesör Michael H. Hart'ın, ilk baskısı 1978'de, ikinci baskısı 1987'de yapılan 572 sayfalık *"The 100 - A Ranking of The Most Influential Persons in History = Tarihte Tesiri En Büyük 100 Adam"* kitabı 2000'in eşiğinde üçüncü baskısını yaptı. Son bin yılın değil, bütün zamanların, tesir gücü en yüksek 100 şahsiyeti.

"Bütün zamanlar" dediğimiz, belgelerine, bilgilerine sahip olduğumuz 5 ya da 6 adet bin yıl değil mi zaten?

Kitabın önsözü şöyle başlıyor:

"Voltaire, 'Mektuplar'ında 1726'da İngiltere'de entellektüellerin şu soru üzerine düşündüklerini söyler. Gelmiş geçmiş en büyük insan kimdir? Sezar mı, İskender mi, Timur mu? Cromwell mi? Aralarından biri Newton'un tartışmasız en büyük adam olduğunu iddia etmiştir. Voltaire bu hükme katılır ve der ki: 'Hakikatin gücünü kullanarak düşüncelerimize söz geçiren insana hürmet borcumuz vardır, düşüncelerimizi zorbalık-

la esir alana değil.' Voltaire Newton'un gerçekten tarihin en büyük adamı olduğuna inanıyor mu yoksa felsefî bir yorum mu yapıyor, mühim değil; yalnız bu hâtıra yeni ve ilgi çekici bir soruyu gündeme getiriyor: Yeryüzü üzerinde gelmiş geçmiş milyarlarca insan içinde tarihin gidişâtına en fazla tesir eden kimdir? Bu kitap bu soruya benim verdiğim cevap olacaktır."

Profesör Hart, kendi seçimine göre, en tesirliden başlayarak yüz kişinin biyografilerini yazmış, herbiri hakkında fikirlerini beyan etmiş. Kitabın ilk ismi Hazret-i Muhammed! İkinci sırada Newton, üçüncü sırada Hazret-i İsa var.

Yazarın iyi bir hristiyan olduğunu önsözündeki şu ifadelerden anlıyoruz:

"Bu sıralamada Muhammed'e İsa'nın önünde yer verdim; çünkü inanıyorum ki İslâm dininin yerleşip yayılmasında Muhammed'in şahsî tesiri, Hristiyanlığın kurulup yayılmasında İsa'nın rolünden çok fazladır. Fakat tabîî bu Muhammed'in İsa'dan daha büyük bir şahsiyet olduğuna inanıyorum demek değildir."

Böylece dini bütün bir hristiyan olduğunu îmâ ettikten sonra, yazar, hakkı teslim etmeyi tarihe saygının gereği olarak görür.

Peygamber Efendimize ayırdığı altı sayfalık biyografiye şu satırlarla başlıyor:

"Muhammed'i, dünyanın gelmiş geçmiş en tesirli insanları listesinin başına koymam birçok okuyucu için sürpriz olabilir. Bâzılarının zihnini sorular kuralayacaktır. Fakat, tarihte, hem dinî, hem dünyevî sâhada en üstün başarıyı elde etmiş tek insan odur. Muhammed dünyanın en büyük dinlerinden birini getirdi ve yaydı; ilâveten fevkalâde tesirli ve güçlü bir siyasî lider oldu. Ölümünden onüç asır sonra tesiri, gücü aynen devam etmektedir."

Yazar sonraki sayfalarda peygamberimizin kısa hayat hikâyesini, dinî, siyasî ve askerî faaliyetlerini özetledikten sonra şöyle sorar:

"Peki ama, bütün bunlara bakarak Muhammed'in tarihteki tesir gücü üzerinde nasıl hüküm veriyoruz? Bütün büyük dinleri tebliğ eden insanların o dinin takipçileri üzerinde çok büyük tesiri olmadı mı zaten? İslâmiyet için de tabîî ki böyledir. Ama bugün dünyada hristiyan nüfus müslümanların iki katı iken Muhammed'e İsa'nın önünde yer vermek size garip görünecektir, biliyorum. Bu seçimimdeki iki esaslı sebebi bir daha açıklayayım: Birincisi, Muhammed'in İslâmiyet'in yayılmasında gösterdiği tesirin, Hristiyanlığın yayılmasında İsa'nın oynadığı rolden çok da-

ha büyük oluşudur. O, İslâmiyet'in bütün prensiplerinin oturup yerleşmesinden tek başına sorumlu olan insandır. Halbuki İsa sadece Hristiyanlığın ahlâkî değerlerini, ölçülerini getirdi, teolojinin kurucusu St. Paul oldu. İkincisi, Muhammed aynı zamanda –yine İsa'nın aksine– devlet adamı olmuştur. Dinî lider olduğu kadar dünyevî lider olmuştur, tebliğ ettiği şariat hem din, hem dünya hayatını tanzim etmiştir. Yedinci asırda dinî ve dünyevî sahalarda başlayan fetihleri, o zamandan bu yana dünya tarihinin şekillenmesinde en mühim rolü oynamıştır, oynamaktadır. Onu bütün zamanların şahsî tesir gücü en yüksek insanı kabul etmemin sebebi budur."

Üçüncü bin yılın eşiğinde Amerika'lı bir profesörün düşünceleri böyle. Üçüncü binin eşiğinde gezegenimizin nüfusu 6 milyar. Bu 6 milyar insandan 60 tanesi, 1000 sene sonra –tabîî dünya bu minval üzere dönmeye devam ediyor olursa– 3000 yıla girerken hatırlanacak mı, bilemeyiz ama Hart'ın 100 kişilik listesinin ilk üç şahsiyeti değişmeyecek.

AZ ve ÖZ

Bir adam vardı; dünyâsı, mîdesi kadardı. Bu adam, onu sevdi, bunu sevdi... Şunu sevemedi. Ötedekini, beridekini sevdi, geridekini sevemedi. Güülü, lâleyi sevdi... Isırganı sevemedi. Temizlenemedi.

Ve derken, ömrü bitip tükendi.

*

Bir adam vardı; dünyâsı, gönlü kadardı. O da tutup, sevmeyi sevdi. Bu ise, bir duâydı. Akabinde, bu en güzel duâ; göklere ağdı... Rahmet rahmet, evine yağdı. "Beytimi temiz tutunuz!" emrine uyduğu için yıkandıkça yıkandı.

Gördü ve bildi ki; herkes ve herşey... Hem o, hem bu, hem şu; öteki, beriki, diğeri... Aynı aşkın, ışkın ışkın, filiz filiz cihâna saçılmasından ve boy boy açılmasından ibâretmiş.

Kendisine, "âferin!" dediler; "Aşka âşık olanın" mükâfatı buydu!.. Sana verdik dediler.

İşte! Şânı dillere destan olan, binlerce yıllık ömre sâhip o adam, bu adamdır.

A. Rıza AYTEKİN

BİR İSİMSİZ KAHRAMAN: ÖMER OKUTAN

Prof. Dr. Ali YARDIM

Mütad dışı çalan şehirlerarası telefonları hep endîşe ile karşılarım. Bu tür telefonlardan biri, 8 Kasım 1999 Pazartesi günü saat on iki'ye doğru çaldı. Dersten yeni çıkmıştım. *İstanbul*'dan oğlum, M. Sinan arıyordu. Nasılsınız; ne var, ne yok? girizgâhından sonra: "*Baba, -maalesef- size duyurmak bana düştü: Ömer Amca, Hakka yürümüş. Henüz iki saat bile olmamış. Başkaca bir bilgi edinemedim*" dedi. Ben de, ancak "*Kaalû innâ lillâh ve innâ ileyhi râciûn*" diyebildim. Akşam, geç vakit küçük oğlum Ahmet İrem'e lisân-ı münâsiple durumu açıkladığımda: "*Yâni baba, şimdi Ömer Amca'nın ölmesinin sırası mı? Ömer Amca niye ölsün ki; Allah'a bir itirâzımız yok da, hani hayat dolu dipdiri bir insan!*" deyip kaldı.

Acı haberi aldıktan bir müddet sonra, *Ankara* ile temas kurarak gerekli bilgileri edindik: Mesâiye gitmek üzere sabah evinden çıkmış, Bakanlıklara giden otobüse binmiş belediye otobüsü *Millî Kütüphâne* yakınlarına geldiğinde bir fenâlık gelmiş ve orada emâneti teslim etmiş. Hepsi bu kadar!. Cenâzenin, 10 Kasım Çarşamba günü ikindi namazında *Hacı Bayram Câmî*'nden kaldırılarak *Cebeci Asrî Mezarlığı*'na defnedileceğini öğrendik. Uçakla günü gününe gidip dönerek; bizim de *namaz, defin, duâ ve tâziye* gibi son vazîfemizin gereğini edâ etme imkânımız oldu.

Geçen yıl, bir sene on gün önce, yine *Hacı Bayram*'da **Mahmut OKUTAN**'ın cenâzesi için dostlarla buluşmuştuk. Yarım asırdır bir hayli cenâze namazı kıldım. Bu esnâda iştirâk ettiğim cenâzelerin cemâatlerine hep dikkatle bakmışımdır. Son senelerdeki alkışlarla ve çiçeklerle uğurlanan, hüznün ve rûhâniyetten ziyâde şaşkınlık hâkim olan cenâze merâsimlerinin cemâatleri bir tarafa bırakılırsa, cenâze namazlarında, tâbutun içindeki ile tâbutun önündekiler arasında doğru orantılı bir bağ

müşâhede edilir: O namaz vaktinin câmi cemâati ile üç beş yakının kıldığı cenâze namazları; yakınlarından ve dostlarından bir kısmının saflara katılmayıp seyirci kaldığı ve sâdece câmi cemâatinin oluşturduğu kimselerce kılınan cenâze namazları; üç beş yakını dışında kimsenin katılmadığı garîbân takımının cenâze namazları ve duyabilen yakın uzak çevresine ilâveten, yurdun uzak yerlerinden sırf bu maksadla gelmiş bir cemâatin iştirâkiyle kılınan cenâze namazları, cenâze merâsimlerinin farklı görünümleridir. Bu tür toplantılara mânâ kazandıran unsur, cemâatin sayısı değil, muhtevâsıdır. Rahmetli **Ömer OKUTAN**'ın tâbutunun önünde saf tutanlar, hem mûtâdın üstünde kalabalık, hem de olabildiğince seçkin bir cemâat oluşturmuşlardır. *İstanbul, Bursa, Kütahya, Konya, Kayseri, İzmir, Manisa, Balıkesir, Isparta* gibi uzak şehirlerden gelen dostları, hep mahzûndular. Tâbutun önünde sicim gibi gözyaşı akıtan ak saçlı dostları vardı.

Peygamberleri bile ağlatan anlar vardır. Yakınlarının ve dostlarının ölümü bunlardan birisidir. Nitekim, oğlu **İbrâhim**'in ölümü sırasında gözyaşlarını tutamıyan Peygamberimiz (s.a.s) Efendimiz, "*Siz de mi ağlıyorsunuz yâ Resûlallah?!*" diye hayretlerini gizleyemeyen ashâbına: "*Bu, merhamet duygusunun bir eseridir: Göz, ağlar; gönül, mahzûn olur. Fakat ağzımızdan, Rabbimizin râzı olmayacağı bir söz çıkmaz. Biz, senin ayrılığından dolayı son derece mahzûnuz yâ İbrâhim!*" buyurmuşlardır (*Buhârî*, II, 85). **Ömer OKUTAN** Bey'in dostları da aynı duygularla, aynı manzarayı sergilemişlerdir.

Namazını kılan dostlarının büyük bir kısmı, cenâzeyi kabristâna kadar teşyî ederek defninde de hazır bulundular. Kabri, *Cebeci Asrî Mezarlığı*'nda, girişi tâkip eden yolun takrîben yüz metre ilerisinde sola sapan aradan elli metre kadar yukarıda hemen sağdadır. Defni müteâkib, eski *Din Eğitimi Genel Müdürü* ve Merhûmun mesâî arkadaşı **Halil HAYIT** Bey, bir hitâbe duâda bulundu ki, bütün cemâatin duygularına tercüman oldu.

Cenâzenin defni sırasında, kabre yakın bulunmayı ve mümkünse naaşın kabre yataklanmasına iştirâk etmeyi isterim. Burada, ölümün "*ayrılık hüznü*" nün ötesinde, bir başka duygu çöker insanın içine. Bir ömür şerit gibi geçer insanın gözü önünden. Ve nihâyet, bir tarafta yerine yerleştirilip üstü toprakla örtülen ve herşeyi ile başbaşa bırakılan bir kimse; öbür tarafta da hiç bir şey yapma gücüne sâhip olmayan şaşkın ve mahzûn bir topluluğun dağılıp gitmeleri!. İşte böyle zamanlarda, âyetler ve hadisler, daha bir anlam kazanıyor. Resûlullah (s.a.s.) Efendimiz bu

durumu şöyle ifâde buyurmuşlardır: "*Ölünün peşini üç şey tâkip eder. Bunlardan ikisi tekrar geri döner, birisi kendisiyle birlikte kalır. Âilesi, malı ve ameli onun peşinden gider; âilesi ve malı geri döner, sâdece ameli onunla kalır*" (Buhârî, VII, 193). Bu sebeple olmalıdır ki, Hz. Ali (k.v.): "*Kabir, amelin sandığıdır*" (el-Kabru sandûk'ul-'amel) buyurmuşlardır (Dîvânü Ali, s. 46). Burada da, ezeli kânun hükmünü aynen icrâ etti: Biz dağıldık, o ise ameli ile başbaşa kaldı.

Ömer OKUTAN, 1937 yılında Talas (Kayseri)'da doğmuş. Doğumu- na tekaddüm eden günlerde, babası rü'yâsında Hz. Ömer'i görmüş. Çocuk doğunca da, Hz. Ömer'in adâletini temsil etsin diye, adını "*Ömer*" koymuş. O, gerçekten Ömer yaradılışı; fakat mûtedil ve çelebi tabîatlı idi. Rahmetli Fethi GEMUHLUOĞLU, onun bu babacan ve çelebi mizâcını kasdederek: "*Sen, Ömer'i Ali'leştirmişsin!*" dermiş.

Bizim ilk tanışmamız 1960 yılında olmuştu. Onun, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi'ni bitirdiği, benimse Konya İmam Hatip Okulu son sınıf öğrencisi olduğum günlere rastlayan ilk tanışmamızın hangi vesîle ile gerçekleştiği net olarak hatırlayamıyorum. Aramızda iki yıllık bir yaş farkı olmasına rağmen, o, "*büyük ağabey*" mevkîini ihrâz etmişti; kırk senedir de hep o konumunu koruyageldi. Onunla, 1960-1961 yılı İstanbul İmam Hatip Okulu öğretmenliği sırasında görüşemedik. Biz bir grup arkadaşla 1961 yılı Eylülünde yüksek tahsil için İstanbul'a geldiğimizde; o, askere gitmiş. İstanbul'daki çalışmalarını sonradan dostları anlatırlar. Rahmetli kardeşi Mahmut OKUTAN'la tanışmamızın zemini o günlere dayanmaktadır.

Ömer Ağabey, 1964 yılından itibaren merkez-i hükûmette hep idâreci olarak çalışmıştır. Millî Eğitim Bakanlığı Din Eğitimi Genel Müdürlüğü'nde Şube Müdürü Yardımcılığı ile başlayan bürokratlığı, 1990-1992 yıllarında yürüttüğü Müsteşarlık seviyesindeki Tâlim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'na kadar devâm etmiştir. 1992 Aralık ayından, hatm-i enfâs eylediği 8 Kasım 1999 târihine kadar da Bakanlık Müşâviri olarak hizmet vermiştir.

İnsan, dünyâya bir maksadla gönderilir. Bu dünyâda kaldığı süre içinde herkesin bir de işi ve vazîfesi bulunur. İnsan bu yolla rızkını te'min eder, geçimini sağlar. Bu arada insanın bir de yaptığı hizmetler vardır. Hizmet, hasbî ve karşılıksız olarak yapılan işlerin adıdır. Aksatıldığı zaman hesabı sorulan işler ise, vazîfe (görev) kapsamına girer. Hesa-

bı sorulmayan, fakat son derece yararlı olan işlerin icrâsına ise hizmet denir. Bunun dînî terminolojideki karşılığı, "*nevâfil*" veya "*amel-i sâlih*" dir. Sabah sekiz, akşam beş mesâîsi çerçevesinde mesâî yapıp da beşi bir geçe her şeyi bırakan bir kimse, "*Ben kırk sene devlete hizmet ettim*" deme değil, "*Ben kırk sene devlette görev yaptım*" deme durumundadır.

Ömer OKUTAN adıyla bu dünyâda 62 sene misâfir kalan Tanrı kulunun kırk senesi, görevi hizmete çevirme gayreti ve titizliği içinde geçmiştir.

Ömer OKUTAN Bey'i kısa bir makâle çerçevesinde anlatma durumunda kaldığım için, bende bıraktığı güzellikleri ve silinmeyen izleri hep geçme durumunda kalıyorum. **Rahmetli**'nin bir hizmeti vardır ki, onu, *Kirâmen Kâtibîn*'in kalemi dışında hiç kimsenin yazdığına ihtimâl veremiyorum. Biz ise bu yazıyı o maksadla kaleme aldık ve yazının başlığın da ona göre adlandırdık. Şöyle ki:

12 Eylül 1980 Askerî Harekâtı'nın yapıldığı sırada, Ömer OKUTAN Bey M.E.B. Tâlim ve Terbiye Kurulu Üyesi olarak görev yapmaktadır. Kurul'un, Din Eğitimi ile ilgili problemleri onun görev alanına girmektedir. Türkiye'yi 12 Eylül'e getiren olayların sebeplerinin tartışıldığı günlerdi. 12 Eylül Askerî Harekâtı'nı yapanlar, gençliğin anarşi ortamına itilmesinde dînî bilgi noksanlığının da rolü olduğunu seslendirmeye başlamışlardı. Bir müddet sonra da, 1982 Anayasası'nın oluşumuna zemin hazırlayacak olan Kurucu Meclis'in hazırlıkları yapılyordu. İşte bu sıralarda, Tâlim ve Terbiye Kurulu Üyesi Ömer OKUTAN, Devlet Başkanı ve Millî Güvenlik Konseyi Üyesi Sayın Kenan EVREN PAŞA nezdinde, Evren Paşa'nın yâveri öğretmen eğitimci Tuğgeneral Osman FEYZOĞLU vâsıtasıyla temas kurar ve Yâver Paşa'ya "*Osmanlı'dan Cumhûriyete Geçişte Eğitim ve Tarikatlar*" konulu bir brifing verir. Arkasından, üniversite öğretim üyeleri ve bürokrasiden seçtiği küçük bir hey'etle Evren Paşa'yı ziyâret ederler. Ömer Bey, konuyu bütün detayları ile anlatır. Devrin Millî Eğitim Bakanı Hasan SAĞLAM PAŞA da brifing ve toplantılarda hazır bulunur.

İnandığından tâviz vermeyen bir karaktere sâhip olan ve o günkü yetki donanımı ile istediği hükmü Anayasa'ya koydurma irâdesine de sâhip bulunan Sayın Kenan EVREN, 1982 Anayasasının 24. maddesine, dördüncü paragraf olarak: "*Din ve ahlâk eğitim ve öğretimi Devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Din kültürü ve ahlâk öğretimi, ilk ve orta öğretim kurumlarında okutulan zorunlu dersler arasında yer alır. Bunun dışındaki din*

eğitim ve öğretimi ancak, kişilerin kendi isteğine, küçüklerin de kanûnî temsilcisinin talebine bağlıdır" hükmünü koydurur. Böylece, İlkokulun 4. sınıfından Lise son sınıfa kadar, "*Din Bilgisi ve Ahlâk Kültürü*" adlı bir dersin "*mezbûrî*" dersler arasına alınması sağlanmış olur. Anayasanın bu maddesi yüzünden bâzı çevrelerce "*irticâın başı*" ilân edilen Evren Paşa, "*Bugün de olsa Anayasaya yine koydurturdum*" sözleriyle, o tâvizsiz tutumunu te'yîden hâlâ sürdürmektedir.

Bu işin mutfağında rahmetli Ömer OKUTAN, vitrininde de Kenan EVREN PAŞA vardır. Birisine Allah'tan rahmet, diğerine de sağlıklı uzun ömürler niyâz ederiz. Okullarda *Fâtîha* öğrenegelen her Türk çocuğu ile âileleri, Ömer OKUTAN'a birer "*Fâtîha*" ihsân etmelidirler.

Yaşı otuzun üstünde olanlar hatırlarlar. Millî Eğitim Bakanlığı'na bağlı okullarda, yıllardır *Türk Mûsikîsi*'nin; şarkı, türkû, gazel, ilâhî gibi türleri okutulmamakta ve icrâ edilmemekte idi. Ömer OKUTAN'ın çabalarıyla, önce Gazi Eğitim Enstitüsünde bir "*Türk Mûsikîsi*" bölümü açılmış; hocasını yetiştirdikten sonra da, okullardaki Müzik dersi müfredâtı içerisine *Türk Mûsikîsi* konuları alınmıştır. Onun bu yolda verdiği mücâdele ve sağladığı başarı ise, başlı başına bir yazı konusudur. Ortaokul ve Lise Müzik dersi müfredat programları içine *Türk Müziği*'nin konması üzerine, burada adını kaydetmek istemediğim bir çağdaş müzik profesörü, Ömer Bey'i "*Atatürk Düşmanı*" olmakla vasıflandırmıştır. Onun büroksadideki mücâdelesine siyâsî bakımdan destek veren ve birbiriyle son derece uyumlu çalıştıklarını yakından bildiğim devrin Millî Eğitim Bakanı Avni AKYOL'u da, birlikte rahmetle anıyoruz.

Çocuk, âilede şekillenir; mayası orada tutturulur; şahsiyeti orada kıvâmını bulur. Büyük oğlum Ali Şîr, Ortadoğu Teknik Üniversitesi'ndeki talebeliğinin ikinci yılında: "*Baba, temele öyle sağlam değerler koymuşsunuz ki, -istese de- bâzı şeyleri yapmamız mümkün değil*" demişti.

Ömer OKUTAN adlı o çelebi ruhlu insan, doğuştan şanslı idi. Âilesinden, bütün menfiliklere karşı bağışıklık aşısı almıştı. Kırk senelik dostluğumuz ve görüşmelerimiz müddetince, Ömer Âbi'de en küçük bir terbiye noksanlığı ve karakter zâfiyeti görmedim. Yamuklukları olmayan ve sivrilikleri bulunmayan pürüzsüz bir iç dünyânın insanı idi. Harâm karışmamış bir hücre yapısına sâhipti. Bu tür insanlarda; bozgunculuk yapma hâssesi yoktur, kötülük yapma melekesi mevcut değildir, şeytânî zekâ

dumura uğramıştır.

Ömer OKUTAN, dengeli bir zihin ve ruh yapısına sâhipti. "Devlet" i ve "Dîn" i çok iyi kavramıştı. Ne devleti yıpratana, ne de dîni inciten bir tavır sergiledi. O, ikisini de kendi şartları içinde değerlendirmesini başarmıştı. Lâik devletle, müslüman millet arasında çok güzel köprüler inşâ etti. Buna tahammül edemiyenler, "Millî Eğitimimiz bir imama emânet edildi" diye manşet atsalar da, o, hangi emânetin taşıyıcısı olduğunun idrâki içinde idi.

Çevresindeki insanları ve milletin çocuklarını; sağcı-solcu, dinli-dinsiz şeklinde inançlarına ve ideolojilerine göre değil; seviyelerine ve kalitelerine göre değerlendirirdi. Bu sebeple ona; din'li, dinsiz diyebilirken; din'siz de, dinli diyebiliyordu. Bu da, kaliteli hizmet sunan insanların değışmeyen kaderi idi.

Ömer Bey, rûhî ve zihnî derinliği olan bir insandı. İyi bir *Tasavvuf* terbiyesi almıştı. *Allah'ın nûru*'ndan nasîbini alan bir firâsetin sâhibi idi. Şaşılıkları yoktu.

Analar, babalar! Helâl süt emmiş ve helâl lokma yemiş evlâtlar yetiştirin ki, Ömer'lerin sayısı artsın!.

Ömer OKUTAN Bey'in temiz bir *Türkçe*'si ve rahat okunan bir ifâde tarzı vardı, üslûbu oturmuştu. Yazıları, hemen hemen hep eğitim üzerine idi. Haddini çok iyi bilirdi. İhtisâsâ sonsuz hürmeti vardı. Bir hayli yazılı vesîka bırakmıştır ki, görüp okuyabildiklerimin bir kısmını kaydediyorum:

İlkokul 4 ve 5. sınıflar için "Din Dersi Kitabı", Lise ve dengi okulların 1 ve 2. sınıfları için *"Din Dersi Kitabı"*, *"Din Eğitiminin Târihçesi"* (Cumhûriyet Döneminde Eğitim, İstanbul 1983 içinde), *"Din Eğitimi Öğretmenliğinin Dünü, Bugünü, Yarını"* (Öğretmen Yetiştiren Yüksek Öğretim Kurumları, Ankara 1987 içinde) ve İbrâhim Müteferrika'nın kaleme aldığı *Usûl'ül-Hikem fî Nizâm'il-Ümem* adlı Türkçe eserin (sene: 1732) *"Milletlerin Düzeninde İlmî Usûller"* adıyla sâdeleştirilerek neşri (İstanbul 1990). *Kubbealtı Akademi Mecmûası*'nda yayınlanan *"Âilede, Okulda ve Toplumda Eğitim"* (yıl: 23, sayı: 2, Nisan 1994), s. 60-64) ve *"Âilede Eğitim I"* (yıl: 23, sayı: 3, Temmuz 1994), *"Âilede Eğitim II"* (yıl: 24, sayı: 1, Ocak 1995) adlı makâleleri, her neslin okuması gereken değerli kültür mîraslarıdır. Ayrıca o; *"Din Eğitimi Okulları Plânlaması"*, *"Ders Kitabı ve Eğitimimizdeki Yeri"*, *"Sınıf Geçme Sistemi ve Ders Yılı*

Süresi" gibi basılmış raporlar yanında, benim bilmediğim daha bir hayli yazılı malzeme bırakmıştır.

Eğitim Fakülteleri'mizden birisinin, –en azından– Yüksek Lisans tezi seviyesinde bir çalışma ile *Eğitimci Ömer OKUTAN*'ı incelemesiyle, hem bir kadirşinaslık örneği verilmiş, hem de *Türk Millî Eğitimi*'nin geleceğine zengin bir malzeme aktarılmış olacaktır.

Vefâkâr eşi **Gülten Hanımefendi**'ye, oğulları **Mehmet** ve **Fethi**'ye, Ağabeyi **Ahmet OKUTAN**'A, ayrılığı ile hüzne gark olan geride bıraktığı bütün akrabâ ve dostları ile, ibâdet vecdi içinde hizmet sunduğu necîb Türk milletine başsağlığı diler; kabrinin nûr, makâmının cennet olmasını niyâz ederim.

Rahmetullâhi 'aleyhi rahmeten vasi'â!

OSMANLI'DA ADÂLET ANLAYIŞI

İsmet BİNARK^(*)

Giriş

Dünyanın en eski ve devamlı kavimlerinden biri olan Türkler, aşağı yukarı dört bin yıllık mâzileri boyunca Asya, Avrupa ve Afrika kıt'alarına yayılmış büyük bir millettir.

Uzak Doğu ile Önasya ve Orta Avrupa arasındaki istilâ ve göç yollarını kontrol eden Türkler'in, büyük bir kolaylık ve süratle, tarihî kültür sahalarının birinden diğerine geçmeleri ve yerleşmeleri târihçileri şaşırtmış, söz konusu şaşkınlık sebebiyle Türkler'in, târihlerinin her safhasında, bir çok medenî teşkilâtın mahrum ve göçebe an'anelerinden kurtulamamış olduklarını ileri sürmüşlerdir. Şüphesiz bu, târihî bir hatâdır. Zirâ, bir kültür ve medeniyetin teşekkülünde, sadece coğrafi şartlar yeterli olmaz. O toplumun fertlerinin, kültür değerlerini kabullenebilmeleri ve medeniyetleri geliştirmekteki kabiliyetleri de gözden uzak tutulmamalıdır. Ayrıca, toplum, kendi içinde görünen ve medeniyetin icabı sayılan her şeyi kabul etmemekte, ancak umumî telâkkisine, düşünce tarzı ve yaşayışına uygun düşenleri benimsemektedir. Şu halde her kültürün üç temel dayanağı mevcut bulunmaktadır: Coğrafi çevre, insan unsuru, toplum. "Ayrı coğrafi çevrelerde belirli karaktere sahip insan gruplarının meydana getireceği toplumlara has olmak üzere birbirlerinden farklı kültürler doğacağına göre, 3500 yıllık hayatı bozkır şartları içinde geçen Türk topluluğunun da kendine mahsus bir kültür tipine sahip olacağı tabii karşılanmaktadır. Biz buna, doğuş ve gelişme sâhasından dolayı 'Bozkır kültürü' diyoruz... Bozkırlar coğrafyasında binlerce yıl hayâtiyetini devam ettiren ve Çin, Hind, Akdeniz ve Avrupa gibi yerleşik kültür bölgeleri topluluklarının, binlerce yıl tesir ve baskısını hissettikleri bu kültür eskiden beri ilim adamlarınca az-çok tanınmakta idi. Müttehassıs-

(*)- Kütüphaneci, Arşivist; Devlet Arşivleri Eski Genel Müdürü

lardan bâzıları bu kültüre eksik olarak 'Atlı kültür', bazıları da 'Atlı göçebe' kültürü demekle bir mahzur görmemişlerdir... Halbuki, bozkır kültürü 'at' üzerine kurulmuş olmakla beraber, prensipleri yalnız "at"tan ibâret değildir. Bunun yanında demir de vardır. Ayrıca farklı bir hukuk anlayışı ile de donatılmış bulunmaktadır. Başlı başına bir kültür tipi olduğuna göre de, din, düşünce, ahlâk yönlerinden de tamamlanarak bir bütün teşkil etmiş olması icap eder."⁽¹⁾

İslâmiyetten Önceki Türk Devletlerinde Hukuk ve Adâlet

Çok eski zamanlardan beri teşkilâtçılık ve devlet kuruculuk vasfıyla tanınmış olan Türklerin, hukukî müesseseler meydana getirdikleri kesindir. Netice olarak diyebiliriz ki, Türkler İslâmiyetten önceki dönemlerde de, eski ve adâlete dayanan bir hukukî kültüre sahiptirler.⁽²⁾

Hunlar dâhil, bütün eski Türk devletlerinde kânuna ve hukuka karşı saygının, devlet töresi olduğu bilinmektedir. Her idarecinin uyması gereken kânunlar yapıldığını, Timur'un oğlu Şah Ruh Mirza'nın 822/1419 yılında devletin ileri gelenlerinden Şadi Hoca'yı, Hoca Gıyâseddin Nakkaş ile beraber eski Türk hukuku ile ilgili belge ve bilgileri toplamak üzere Doğu Türkistan'a gönderdiğini, bu iki şahsın Herat'dan başlayarak bütün eski Türk şehirlerini gezdiklerini ve Türk hukuk tarihi ile ilgili önemli bir Kânunnâme'yi ve 'Ruznâme-i Hitay' adlı eseri meydana getirdiklerini biliyoruz. Bu Kânunnâmeye göre, kânuna muhalefet en büyük suçtur. Kânuna muhalefet eden hâkan dahi olsa azledilirdi. Eski Türklere göre günah, kanunu (töreyi) terketmektir.⁽³⁾

Eski Türk devletlerinde insan unsurunun hak ve hürriyetlerle donanmış olması, Türk devletlerinin kuruluş tarzı ile ilgilidir. Bozkır Türk devleti herhangi bir âilenin kılıç zoru ile meydana getirdiği bir yığınlar topluluğu değil, idarecilerle işbirliği yapan geniş halk kütlelerinin gayretleri ile gerçekleşen bir siyasî teşekküldü... Bunun yanı sıra, bozkırlarda fiilen yaşanan hayatın zamanla hukukî - içtimaî değer kazanmış davranışlarını ihtiva eden ve genelde 'kanun' mânasına alınan töre, eski Türk sosyal hayatını düzenleyen mecburî kâideler (norm'lar) bütünü idi.⁽⁴⁾

(1) İbrahim Kafesoğlu: Türk Millî Kültürü, 1977, 190. s.

(2) Fuat Köprülü: İslâm Amme Hukukundan Ayrı Bir Türk Amme Hukuku Yok mudur? II, Türk Tarih Kongresi Zabıtları. İstanbul 1983, 2.bs.; Halil Cin - Ahmed Akgündüz: Türk Hukuk Tarihi. I, İstanbul, 1995, 46. s.

(3) Halil Cin - Ahmed Akgündüz: a.g.e., 35, 60. ss.

(4) İbrahim Kafesoğlu: a.g.e., 218-219. ss.; R. Giraud: L'Empire des Turcs célestes. Paris, 1960, 71.s.; Abdülkadir İnan: Türk Etnolojisini İlgilendiren Birkaç Terim - Kelime Üzerine. Türk Dili Araştırmaları Yıllığı, 1956, 191. s.

Türk Devlet Geleneğinde Adâlet Anlayışı

Türk devlet geleneğinde, devletin tebaasına adâletle muamele etmesi, devlet idaresinin ilk ve temel şartı olarak görülmüştür.

Hukukun bu temel kâidesi, tarih sahnesinde yer almış Türk devletlerinde, devlet idaresine rehber alınmış ve günlük hayata geçirilmiştir.

Türk devlet geleneği, adâlet mülkün temelidir esasını, sosyal adâlet prensibini, din ve vicdan hürriyetini değişmez bir töre ve kânunların tarafsızlıkla tatbiki şeklinde anlayarak kendine düstur edinmiştir.

Buna örnek olarak vereceğimiz, Uygur kamu hukuku ile ilgili en önemli kaynak, ilk Müslüman Türk devleti olan Karahanlılar zamanında kaleme alınan 'Kutadgu Bilig'dir.⁽⁵⁾

Kutadgu Bilig, 82 bab ve 6645 beyitten ibarettir. Şâir, eserini dört esas üzerine oturtmuştur. Adâlet, devlet, akıl ve kanaat. Adaletle 'Küntogdı' adını vermiş ve onu hükümdar yerine koymuştur. Devleti 'Ay-Toldı' ismi ile ifade etmiş ve bunu onun veziri yapmıştır. Akıla 'Öğüdülmüş' adını vermiş ve buna da vezirin oğlu demiştir. Kanaate de 'Odgurmuş' adını verip buna da vezirin akrabası demiştir.

Kutadgu Bilig, devlet idaresi hakkında felsefî ve ahlâkî öğütler veren ve ideal bir cemiyet nizamını tasvir eden, bu devirde Doğu Türkistan'da yaşayan Uygur Türklerinin siyasî ve ekonomik durumları, devlet teşkilâtı ve memurların görev unvanları hakkında gayet kıymetli bilgiler ihtiva eden tarihî bir kaynak eserdir.

Bu eser, Doğu Türkistan'da İslâmiyetin yayılmasından yaklaşık yüz sene sonra yazılmış olmasına rağmen, içinde İslâmdan önceki Türklerin sosyal hayat, ahlâk ve devlet idaresi ile ilgili görüş ve düşünceleri de mevcuttur. Kitapta, malzemenin çoğunluğu eski Türk hayatından alınmıştır.⁽⁶⁾

Kutadgu Bilig'de kânun koruyuculuğu ve adâlet müessesesi şu şekilde ifade edilmektedir:

"... Memleket tutmak için, çok asker ve ordu lâzımdır. Askeri beslemek için de çok mal gerekir. Hazineye çok mal olması için halk zengin olmalıdır. Halkın zengin olması için de doğru kânunlar konmalıdır. Bey

(5) 'Bilig' bilgi demektir. 'Kutadgu' is, mutlu ve devlet idare etmek mânâsına gelen 'kutadmak' fiilinden türetilmiştir. Kısaca, devlet idare etme ilmi, yani siyasetnâme demek olan bu eser, 1015'te Karahanlıların başkendi Balasagun'da doğan şâir Yusuf tarafından Kaşgar şehrinde kaleme alınmış ve 1070'de eser tamamlanınca o sıralarda Kaşgar Hanı olan Tavgaç Buğra Han'a ithaf edilmiştir. Eserin değerini takdir eden Buğra Han, şâire Has Hacıp'lik makamı tevcih etmiş ve şâir Yusuf Has Hacıp diye meşhur olmuştur. Eser, 1942-1943 yılında Reşid Rahmeti Arat tercümesi ile Türk Dil Kurumu tarafından neşredilmiştir.

(6) Sadri Maksudî Arsal: Türk Tarihi ve Hukuk. İstanbul, 1947, 90-98. ss.

içki içmemeli ve fesatlık yapmamalıdır. Ayrıca beyler örf ve kânuna nasıl riâyet ederse, halk da aynı şekilde örf ve kânuna itaat eder. Memleketin direği iki şeydir; biri halkın hakkı olan kanun, diğeri de hizmet edenlere verilen paradır. Kanun himâyesinde halk sevinç içinde yaşamalı ve parayı görerek, hizmet edenlerin yüzü gülmelidir.⁽⁷⁾

İslâmiyetten Sonra Türk Hukuk ve Adâleti

Türk töresine göre, hükümdar devletin baştemsalcisi ve milletin babası sıfatıyla 'Yargu', 'Yolak', 'Darü'l-adl' adı ile, 'Şikâyet' veya 'Mezâlim Divânı' diye adlandırabileceğimiz yüksek devlet mahkemesinde halka bizzat adâlet dağıtırdı.⁽⁸⁾

Mezâlim Divânı'na Sultan veya Vezir-i Âzam başkanlık ederdi: Büyük Selçuklular'da bu mânada haftada iki gün şikâyet dinlenmesi âdettendi.

Bütün bunlardan sonra denebilir ki, Türk devlet ve hükûmet başkanlarının tebaasına olan görevleri arasında 'adâlet tesis' etme ilk sırada gelmektedir.

Anadolu Selçuklu Devleti'nde de 'Mezâlim Divânı' kırıldığı, Büyük Selçuklu geleneğinin devam ettirilerek, haftada iki gün, hangi dinden olursa olsun, halkın şikâyetlerinin dinlendiğini tarihî kaynaklardan öğreniyoruz. I. Gıyaseddin Keyhüsrev'in, pazartesi ve perşembe günleri oruçlu olarak 'Mezâlim Divânı'na gidip, kadı ve imâmlar huzurunda adâlet dağıttığı, şer'î davaları kadıya havale ettiğini, örfî işleri de divân aracılığı ile hallettiğini; Osmanlı Devleti'nde de adâlet müessesesinin 'Adâlet mül-tûn temelidir' prensibiyle varlığını devam ettirdiğini, bu dönemde divânın aslî görevlerinin halkın şikâyetlerini dinlemek olduğunu, Osmanlı padişahlarının divândaki davaları 'Kasr-ı adâlet (Adâlet Köşkü) denilen yerde, divâna açılan pencere arkasından takip ettiğini, bunun hükümdarlık görevlerinin en önemlileri arasında geldiğini, şikâyet dinlemenin yanı sıra; pâdişahların halk arasında yaptığı teftişlerle (tebdil gezmek suretiyle), vilâyetlere gizli veya açık gönderdiği müfettişlerle, genel denetimlerin sürdürüldüğünü, bu yolla zulüm ve haksızlıkların tesbit edildiğini, bunun neticesi olarak, gerektiğinde, hükümdarların ülkesinde adâleti tesis etmek için 'Adâletnâme' çıkardığını, konu ile ilgili araştırmalardan tesbit ediyoruz.⁽⁹⁾

(7). Kutadgu Bilig, 2145; Aydın Taneri: Türk Devlet Geleneği: Dün-Bugün. İstanbul, 1993, 339. s.

(8) İbrahim Kafesoğlu: a.g.e., 239.s.; G. Clauson: Turks and Wolves. Studia Orientalia, XXVIII (2), 1964, 963. s.

(9) Aydın Taneri: a.g.e., 340, 344, 347-348. ss.

Batı toplumlarının eşitsizlik üzerine kurulan yapısı Türk toplumunda mevcut değildir. Zirâ, Osmanlı İmparatorluğu'nda İslâm hukuku, insan haklarının korunması için gerekli zemini zaten sağlıyordu. Yaşama hakkı, mülkiyet hakkı, âile kurma hakkı, miras hakkı gibi haklar hukuk sistemi içinde mevcut olan haklardı.

İslâmiyet, 'Hakk'a itaat, halka şefkattir'. İslâmiyette, Cenâb-ı Hakk'ın hukukuna ve insan haklarına saygılı olmak dinî ve aynı zamanda ahlâkî temel kâidedir. Kur'ân-ı Kerîm'in insanlığa emir ve öğütleri budur.

İslâm'ın hayat telâkkisi insan merkezlidir.. İslâm, insanı dünya-ahiret bütünlüğü içinde ele almaktadır. Allah, insan dışındaki bütün dünyevî varlıkları insan için yaratmış, insandan da kendisine kulluk etmesini istemiştir.

İslâm'da, insan hakları kavramının ilâhiliği temel prensiptir. 'Allah'ın emrini yüceltme, mahlûkatına, bütün yaratıklarına karşı şefkatli davranma' İslâmın evrensel prensibidir.

Türkler de, İslâmiyeti, Allah'ın buyruklarına saygılı, itaatkâr ve O'nun yarattıklarına şefkatli, merhâmetli olmak, adâletli davranmak şeklinde anlamışlardır. Ecdâdımız, her yere adalet ve insaf ile gitmişlerdir. Zaptettikleri topraklarda yalnız İlâ-i Kelîmetullah'ı düşünmüşlerdir. Bu, mağlup milletleri müslümanlığa icbar değildir. Allah'ın söz ve emirlerini onlara kadar götürüp orada yeşermesi için bir zemin hazırlamaktır.

"Türkler millî, islâmî ve insanî duyguların âhenkli bir terkibi sâyesinde böylece bir dünya nizâmı dâvâsına bağlanırken bu esaslara göre Allah'ın cihân hâkimiyetini kendilerine emânet ettiğine inanıyorlardı ve bu emanete saygı göstermek suretiyle de bir hânedân, bir sınıf ve zümrenin veya sadece bir milletin değil, hüküm sürdükleri bütün kavim ve dinlerin hâmisi olduklarını düşünüyorlardı. Bu sebeple de Türk imparatorluklarında milliyet, din ve sınıf tezâd ve mücâdelelerine rastlanmamış; âdalet ve âhenk hüküm sürmüştür. Türk cihân hâkimiyeti ve nizâmının milletlerarası bir mâhiyet alması, islamî ve insanî esaslar dahilinde tekâmülü bu sâyede mümkün olmuştur.⁽¹⁰⁾

Osmanlı İmparatorluk coğrafyasında hemen tevzî edilmeyen adâletin, adâletsizlik sayıldığı, Osmanlı adâletinin bu husustaki şöhretinin ise cihanşümûl olduğu, ekseri dâvâların bir celsede hükme bağlandığı, o dönemde dünyanın hiçbir yerinde dâvâların bu kadar süratle halledilemeyeceği, adâlet mekanizmasının son derece süratli ve sağlıklı çalıştığı

(10) Osman Turan: Türk Cihân Hâkimiyeti Mefkûresi Tarihi; Türk Dünya Nizâmının Millî, İslâmî Esasları. I, 10. bs. İstanbul, 1997, X-XI. ss.

tarihçilerin otantik kaynaklardan tesbit etmiş oldukları hususlardır.⁽¹¹⁾

Osmanlı Devleti, esasda İslâm hukukunu tatbik etmekle beraber, bunun yanı sıra, tebaanın görev ve hakları ile devletin idarî ve ekonomik yürütme yetkilerini ve görevlerini belirleyen yasaknâmeler ve kânunnâmeler çıkarmıştır. Bu husus, tarihteki Türk devletlerinden bir gelenek olarak Osmanlı Devleti'ne de intikâl etmiştir.

16 ve 17. yüzyıllarda Osmanlı Devleti'nin çıkardığı kânunnâme ve yasaknâmeler, asayiş ve güvenliğin sağlanması, vergilerin adâlet ölçüleri içerisinde tesbiti, esnaf ve tüccarların denetlenmesi, fiyat tesbiti, yiyecek ve giyecek maddelerinin kontrolü, madenlerin işletilmesi, ücretlerin ve izinlerin tesbiti, tebaa arasındaki etnik ve meslek gruplarının hak ve görevlerinin tesbiti ve iskân durumu gibi konuları içine almaktadır.⁽¹²⁾

Bu sisteme göre, hükümdar en yüksek hukukî otoriteyi temsil etmekteydi. İstanbul'da, saraydaki divân da en yüksek mahkeme idi. Osmanlı hükümdarları, şahsî emellerine kapılmadan adâleti tatbik etmeyi aslî görev olarak kabul etmişlerdir.⁽¹³⁾

Buna karşılık, Arap âlemindeki İslâm devletlerinde hükümdarların arzusu kânun sayılmaktaydı. Bu bakımdan, İslâm devletleri arasında adâletin tatbikine Türkler yeni bir anlayış ve yorum getirmişlerdir.

Türk-İslâm devlet geleneğinin en önemli unsurlarından biri olan adâlet ve hoşgörü sâyesinde, Osmanlı Devleti, tarihte hiçbir devlete nasip olmayacak bir şekilde, halklarını barış ve refah içerisinde yaşatmıştır. Siyaset gereği, endoktrinasyon, yâni sosyalleştirme metot ve usullerine başvurmadan, azınlıkları asimile etmeden bunu asırlarca sürdürmüştür.

Avrupa'daki büyük reform hareketini başlatan Alman ilâhiyatçısı ve reformist Martin Luther'in Alman milletine yaptığı bir hitabındaki "Ey Almanlar, bırakınız Türkler Almanya'yı istilâ etsinler. Hakkın adâletin ne olduğunu Türkler size öğreteceklerdir."⁽¹⁴⁾ şeklindeki sözleri ne kadar düşündürücüdür.

Mirasçısı olduğu Rönesans düşüncesini son sınırlarına kadar geliştiren İtalyan düşünür ve yazarı Tommaso Campanella, en önemli eseri olan 'Güneş Ülkesi' (Civitas Solis)'nde, Türk kavminin insan haklarına

(11) Yılmaz Öztuna: Başlangıcından Zamanımıza Kadar Büyük Türkiye Tarihi. İstanbul, 1978, 10. C., 273-274.ss.

(12) Gülgün Üçel - Aybet: '16 ve 17. Yüzyıllarda Osmanlı İmparatorluğu'nda Hukuk Müessesesinin Önemi'. Türk Tarih Kongresi, 22-26 Eylül 1986. (Kongreye Sunulan Bildiriler). Ankara, 1994, 5. C., 2147-2148. ss.

(13) Stanford Shaw: History of the Ottoman Empire and Modern Turkey. New York, 1977, 134. s.

(14) Neşide Kerem Demir: Bir Şehid Anasına Tarihin Söyledikleri: Türkiye'nin Ermeni Meselesi. 3. bs. Ankara, 1982, 28. s.

verdiği önemi şöyle ifade eder:

"Ben, bir 'Güneş Ülkesi'nin hasretini çekiyorum. Bu ülkede gece olmasın ve insanlar, karanlık mefhumunu orada tanımasın. 'Güneş Ülke'yi yer yüzünde bulmak mümkün mü? Fikir hürriyetine, vicdan hürriyetine ilişmeyen Türklerin varlığı –hiç olmazsa yarın– böyle bir ülkenin var olacağını bana zannettiriyor. Mâdem ki düşünceyi zindana koymayan, hakikat sevgisini zincire vurmeyen bir millet, o cesur ve âdil Türkler var... Üzerinde yalnız hakikatin, adâletin ve hürriyetin hüküm sürdüğü bir 'Güneş Ülke' yarın neden vücûd bulmasın?"⁽¹⁵⁾

Hristiyan kaynakların bu konuda verdikleri bilgiler ve belgeler o kadar zengin ve çeşitlidir ki, bunlar karşısında hayran olmamak ve hayrette düşmemek mümkün değildir.

Her milletin tarihinde zulümler, yabancı ırk ve din mensuplarına karşı yapılmış birçok vahşetler yer alırken; Türk tarihi sâdece adâlet, şefkat, yabancı kavim ve dinlere hürriyet ve nihâyet nizâm şuûru örnekleri ile doludur. Esasen Türk cihan hâkimiyeti adâlete, insanlık duygularına ve milletlerin arzularına dayanmasa idi, Türk kudretinin tarih boyunca yaşaması da mümkün olmazdı.⁽¹⁶⁾

Tarih boyunca Osmanlı asırları incelendiğinde, her dönemde Osmanlının âdil ve müşfik idaresini görmek mümkündür. Türk devlet geleneği öteden beri hep dürüst ve âdil bir çizgi takip etmiştir.

Burada söylenmek istenen şudur. Türkler patronajları altındaki toplumlara, azınlıklara karşı hep âdil, insaflı, dürüst ve müşfik davranmış ve asla müstemlekecilik politikası tâkip etmemişlerdir.

Türkleri, özellikle Osmanlı asırlarında, ulaştıkları kültür ve medeniyetin yaratıcı ve terkipçi şuûru ile tarih sahnesine çıkaran ve bu oluşu vücûda getiren sırlar nelerdir? İşte bu tılsımı bulmak, geçmiş adına ne kadar önemli ise, hâl ve gelecek nâmına da o kadar ehemmiyetli ve lüzumludur. O kadar lüzumludur ki, bu tılsımlı şifre çözülmedikçe, Türklüğün istikbalini açacak anahtarı bulmak da mümkün değildir.

Şuna milletçe inanmak yerinde olur ki, devrini tamamlamış ve geçmişin hâfızasına terkedilmiş bu tarihî hâdiseler ve bunların belgeleri, vakti geçmiş, vazifesi tamamlanmış olaylar olarak görülmemelidir. Bunlar, belki de geleceğin temellerini teşkil ettiği için, toplum olarak, büyük bir uyanıklık ve şuûrla üzerinde durmamız gereken gerçeklerdir. Unutulmamalıdır ki, istikbalin kulağına söylenecek bir çift söz, vâdesi tamam-

(15) Neşide Kerem Demir: a.g.e., 28. s.

(16) Osman Turan: a.g.e., XI-XII. ss.

lanmış gibi görünen bu tarih hazinesinin derinliklerinde saklıdır.

Osmanlı Türklüğü, tarihin bu dört bin yıllık çok eski kavmine yeni bir iklim, yeni bir coğrafya ve yeni bir medeniyet ufku açarak, Türk'ün kaderine ihtişamla bir gelecek sağlamak suretiyle, bütün dünyanın dikkatini, bir çok defalar da endişe ve korkusunu üstünde toplayan bir fâtihi millet, bir medeniyet yaratıcısı olmuştur.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşunun 700. yılında, bu İmparatorluğun dünya tarihindeki yerini tâyin ederken, yalnızca siyasî ve askerî seyirlerini tesbit edip, medenî, manevî, içtimaî çarklarının dönüşümü ve dünya medeniyeti tarihine getirdiği nizâm, uslûp ve âhengin mâhiyet ve ehemmiyetini belirtmezsek, Türk târihi, bir siyâset ve askerlik med ve cezirinden ibâret kalır.

Osmanlı Devleti tarihini, kılıçların ve süngülerin dünya coğrafyası üstünde çizdiği geniş hudutlarında değil; Türk dehâ ve medeniyetinin, yeryüzü medeniyetleri üzerinde kurduğu mantıklı, âdil, müsâmahakâr ve mânevî saltanatı içinde bulmak mümkündür.

Osmanlı asırlarının tarihî tekâmülü içinde ilerlerken, bu mucizeli oluşun yükseliş sebeplerini, yalnız politikanın ve orduların ardı sıra değil, idarî, hukukî, iktisadî, vicdanî, dinî, içtimaî, bedîî ve kültürel yönleriyle araştırmak icap edecektir.

Büyük Fâtihi, Bosna'yı fethettiği zaman Osmanlı devlet politikasının gereği olarak bölge halkına dinî serbesti tanımış, mal ve can güvenliği sağlamıştır.

Fâtihi Sultan Mehmed, Latin papazlarına gönderdiği bir fermanla: "Ben ki Sultân Mehmed Han'ım, cümle avâm ve havâssa ma'lûm ola ki, işbu dârendegân-ı fermân-ı hümayûn Bosna ruhbânlarına mezîd-i inâyetim zuhûra gelip buyurdum ki, mezbûrlara ve kiliselerine kimse mâni ve müzâhim olmayıp ihtiyâtsiz memleketimde duralar ve kaçıp gidenler dahi emr ü emânda olalar...

Gelip bizin hâssa memleketimizde havfsız sâkin olup kiliselerine mütemekkin olalar. Ve yüce hazretimden ve vezîrlерimden ve kullarımdan ve reâyalarımından ve cemi'-i memleketim halkından kimse mezkûrelere dahl ve ta'arrûz edip incitmeyeler, kendülere ve cânlarına ve mâllarına ve kiliselerine ve dahi yabandan hâssa memleketimize âdem gelirler ise yemin-i mugallaza ederim ki yeri, göğü yaratan Perverdigâr hakkıçün ve Mushaf hakkıçün Ulu Peygamberimiz hakkıçün ve yüz yirmi dört bin peygamberler hakkıçün ve kuşandığım kılıç hakkıçün bu yazılanlara hiçbir fert muhâlefet etmeye. Mâdâm ki bunlar benim emrime mutîu

münkâd olalar. Şöyle bilesiz"⁽¹⁷⁾ ifadesiyle, onlara her türlü hürriyet ortamı konusunda teminat vermiştir.

Bu, Fâtih'in şahsında ifadeleşen, Türk'ün imân ve adâlet anlayışının temel karakteridir. Bu aynı zamanda, günümüzden yüzlerce yıl önce Türk'ün insan haklarına bakış tarzıdır.

Türk her devirde, her zaman, her gittiği yerde kurtarıcı olmuş; adâlet dağıtıcı, medeniyet kurucu ve hürriyet getirici bir rol üstlenmiştir.

Sonuç

Osmanlı Devleti, adâlet temeli üzerine kurulduğu için cihanşümûl devlet olmuştur. Ecdâdımız, bizlere böyle bir faziletle feth edilmiş topraklardan bir ebedî vatan coğrafyası bırakmıştır.

Dileğimiz, yetişmekte olan nesillerin atalarının mirâsıyla haklı olarak iftihar edecek şuûru kazanmaları ve bu mânâda yeni bir ruh, fikir, tarih, kültür ve şahsiyet ufkuna kavuşmalarıdır.

Tarihimiz, mefâhirimiz, mukaddeslerimiz, bizi biz yapan değer hükümlerimiz, bu azîz ve mübârek vatan coğrafyasının bereketli kültürü, bize insan olmanın hikmetlerini, ölçülerini cömertçe sunmaktadır.

Faydalanılan Diğer Kaynaklar:

Sâmiha Ayverdi: Edebî ve Manevî Dünyası İçinde Fâtih. 5. bs. İstanbul 1990.

Sâmiha Ayverdi: Türk Tarihinde Osmanlı Asırları. 2. bs. 3 C. İstanbul 1977-1981.

(17) Osman Ergin: Türkiye'de Şehirciliğin Tarihî İnkişâfı. İstanbul, 1936, 93-94. ss.

2000'İ KARŞILARKEN HATIRLADIKLARIM VE BİR ANMA MERASİMİ

Zeynep ULUANT

Kimilerinin dilinden hiç düşürmediği 2000'li yıllara nihâyet dayandık. Üstelik üçüncü senedir ramazan yılbaşına rastlayacak. Bâzıları ayıp olmasın diye, bâzıları da samimiyetle, içkili şenlik gecelerini, iftarlı sahurlu ramazan eğlencelerine tebdil eyleyecekler. Halbuki benim hissiyatım ne kadar farklı... 1999 senesi ve her ay, bana, çocukluğumdan beri tanıdığım ama bâzılarını hilkat kanunu gereği beka âlemine uğurladığımız isimleri hatırlatıyor. Hem de acı tatlı hâdiselerle birlikte...

1977 yılının ekim ayında **Fethi Gemuhluoğlu**'yu kaybetmiştik. Tam yirmi iki sene olmuş ama gözümünden de gönlümünden de silinmiş değil... Cezbeli, taşkın, muhtarip, dost insan... Benim Fethi Amcamdı. Onu, en şuurlu tanıyabileceğim yaşlarda kaybettim, mekânı cennet olsun.

İsa Yusuf Alptekin. Büyük Türk mücâhidi. Onu da 1995 yılının aralık ayında kaybettik. Hiç unutmam. Henüz beş yaşlarında küçük bir çocuktum. Beni dizine oturtup, Himalayaları nasıl aştığını anlatırken o da altmış yaşlarında sıırım gibi bir insandı. Edepli, imanlı, aşklıydı. Kızıl Çin zulmü altında inleyen soydaşlarının derdini, bütün diplomatik zorluklara rağmen son nefesine kadar anlattı. Kıymetini kim bildi? Devlet mi, diplomatlar mı? Hiç biri.! Vatan ve iman aşkıyla aştığı dağlar ve zorluklar belki de sığındığı memlekette karşılaştıklarından daha çetindi. Ama en çok ümitsizliğe kapıldığım anlarda bile içimde bir ümit kıvılcımının olduğunu hissedirim. İsa Yusuf Alptekin ve onun dâvâsının peşinden gidenlerin gayretlerinin boşa çıkmadığını ne zaman anladım? Bir avuç üniversiteli gencin çıkardığı bir dergi elime geçince... Bu imanlı ve münevver gençler, mücâhit İsa Yusuf Alptekin'i ve **Esir Türkler** dâvâsını öyle güzel işlemişlerdi ki, tohumlar yeşerip çiçek açıyor diye düşündüm. Aynı ekip **Hisar** adlı dergiyi çıkarırken de çok başarılılar zira, okumuş,

meseleleri derinlemesine incelemiş ve milli mânevi hassasiyetleriyle mevzuları cilâlamışlar.

Mâlum, 17 ağustos depreminden önce ise, müsteşrik ruhlu Fransız Müslüman yazar Eva De Vitray (Havva Hanım)'ı, pek sevdiği Mevlânâ ve İkbâl'in ruh iklimine uğurlamıştık. Bu mübarek insanla yüzyüze gelme ve konuşma şansım hiç olmadı. Ama kal u belâdan biliş tutmuş olmalıyız ki, **İslâmın Güleryüzü** adlı kitabı ile başlayan asıl tanışmamız sanırım onun vefatından sonra öbür eserlerini de okumamla daha bir perçinlendi. Nur içinde yat Havva Hanım.

17 ağustos depremi, maddî hasarı gündeme getirdiği kadar senelerdir duçar olduğumuz mânevî hasarı da gözler önüne sermeğe muvaffak olsaydı keşke... Keşke, mâruz kaldığımız bu büyük fâciadan sonra kısır tartışmalara girip, havanda su dövenler, şehitliği bir kenara bırakıp kaç kişinin gerçek islâmiyeti yaşadığını düşünselerdi.

21. yüzyıla girmek üzereyken düşünüyorum da ne çok kıymet kaybettik. Dündar Taşer, Recep Doksat, Sait Bilgiç, Emin Bilgiç... Türkoloji câmiyasından hocalarım, Faruk Kadri Timurtaş, Mehmet Kaplan, Muharrem Ergin, Mehmet Çavuşoğlu, Necmeddin Hacıeminoğlu... Yerlerinin dolacağını hiç sanmıyorum çünkü onları yetiştiren muhit ve hocalar da artık yok.

En mühimi, her vesileyle isimlerini zikrettiğim büyüklerim, o iki aziz kardeş... Sâmiha ve Ekrem Hakkı Ayverdi yok. Ama ne gam? Ne demiş Yunus Emre? **Ölen hayvan imiş, âşıklar ölmez.** Üstelik, madde yok mânâ var, cisim yok ruh var. Hâsıl-ı kelâm, bütün büyük insanların bıraktığı eserler, yetiştirdikleri talebeler var.

İşte o talebelerden bir gurup, Kubbealtı Akademisi Kültür ve San'at Vakfı bünyesinde bir anma günü tertip ettiler. 4 Aralık 1999 günü Ankara Millî Kütüphane Konferans Salonunda düzenlenen "100 Yaşında Bir Osmanlı: Ekrem Hakkı Ayverdi" başlıklı program gerçekten dört dürtüktü. Toplantının ilk bölümünde oturum başkanı profesör İlber Ortaylı'nın söylediğine göre, "Bildikleri onu şahsen tanımasından değil okuduklarından kaynaklanıyordu. Buna Ankara'da olmanın talihsizliği de denebilirdi. Nisvana mağlup olmayan yeni kuşak temsilcilerine ise şükran duyulmalıydı."

İlk konuşmacı İsmet Binark, sözlerine Sâmiha Ayverdi'nin dilinden Ekrem Hakkı Ayverdi'yi anlatarak başladı. Ardından Ekrem Bey'in ellili yıllarda "artık dürüstlük ve liyakat kalmadı" diyerek kesif ve verimli iş hayatını bırakarak mesaisini Osmanlı eserlerinin ihyasına harcadığını ek-

ledi. Temas ettiği mühim noktalardan biri de, Onun bağlandığı kapıya gösterdiği sadakat ve dürüstlüktü. Öyle ki, o makama saygısızlık eden şahsa, gittiği bir toplantıda rastladığında "Biz artık öyle birini tanımıyoruz" diyecek kadar yürekliydi.

İkinci konuşmacı Profesör İbrahim Numan, aynı zamanda Ekrem Hakkı Ayverdi ile Rumeli'deki Osmanlı eserlerini tesbit seyahatlerinden birinde bulunmuş talebelerindendi ve ona göre bugün Osmanlı mimarisi birçok zümre tarafından kabul görüyorsa bunda Ekrem Bey'in payı büyüktü. O kolayı değil zor ve meşakkatli olanı seçmişti. İlmi çalışmalarını bir milli şuur içinde gerçekleştiren Ayverdi'ye göre Türk mimarisi insana şah damarı kadar yakındı ve onda sadelik içinde ihtişam vardı.

Üçüncü konuşmacı Yüksek mimar Aydın Yüksel, sözlerine Ekrem Hakkı Ayverdi ile 20 yıl diyerek başladı. Aslında tanışmaları 1961 yılına dayanıyordu ve bilhassa 16 senesi çok yakın bir beraberlikti. Birlikte çıktıkları Avrupa seyahatlerinde, Büyük Reis dediği hocası Ekrem Bey'in yanbaşındaydı bulunmuştu. Osmanlı mimarisinin felsefesini kavramış olan bu kıymetli insan nasıl çalışırdı? Üniversiteyle bağı yoktu. Kuvvetli bir hafızası ve titizlikle tuttuğu defterleri vardı. Fotoğraflarının hepsini kendisi çekerti. Rölöve çalışmalarında sırasında diz çökerek ölçü alır ve ancak güneş batıp da ortalık karardı mı mecburen çalışmayı bitirirdi. Bütün vakit namazlarını düzenli kılar ve bu konuda ihmalini gördüğü talebelerine ise sitem ederdi. Aydın Yüksel sözlerini Ekrem Hakkı Ayverdi'nin, kolları dirseklerine kadar sıvanmış gömleği ve kırmızı terlikleriyle tipik gündelik portresini çizerek bitirirken, tanıyan tanımayan herkesin gözünde bu müstesna şahsiyet canlanmıştı. Kendisi, onu en yakından tanıyan talebesi sıfatıyla gerçekten çok samimi ve çok başarılı bir şekilde anlatmıştı.

Birinci bölümün son konuşmacısı Güner Topuz'un konuşması ise etraflı bir çalışmanın mahsulüydü. Müteahhitlik hayatında çuvala para kazanabilecekken Ekrem Hakkı Ayverdi hizmet yolunu seçmişti. Sayısı seksene varan tadilat ve abide restorasyonları son derece mühim olup, Topkapı Sarayı, Ayasofya, Zeynep Hanım Konağı, Üniversite Merkez Binası bunlardan sadece birkaçıydı.

Oturumun ikinci bölümünün başlığı "Osmanlı Mimarisinin Arka Planı" idi. İlk konuşmacı Profesör Semavi Eyice gözlerindeki rahatsızlıktan ötürü metin hazırlayamamıştı ve ortaya çıkabilecek kopukluklardan dolayı özür dileyerek söze başladı. Başladığı andan itibaren de hitabetiyle salona ne kadar hakim olduğu daha iyi anlaşıldı. Ona göre Bizans mi-

marisi, Anadolu mimarisiydi. Osmanlı fethettiği yerlerdeki ustaların bilgi birikiminden faydalanmış ve bunları Orta Asya'dan getirdikleri geleneklerle birleştirmişti. Bir de kubbe meselesi vardı ki Türkler batılıların iddialarının aksine kubbeye Orta Asya'dan beri önem vermekteydiler. Kubbe mimarisinin en güzel ve ihtişamlı örnekleri ise Osmanlıdaydı. Semavi Eyice'nin zengin bilgi birikiminin yanında güzel hatıraları da vardı. Kendisiyle birçok sohbet meclisinde bulunmuştu. Ekrem Hakkı Ayverdi'ye fahri doktora ünvanı verilmesi konusunda üniversiteye bir teklif götürdüğünde ise bazı malum çevreler bu konuda tereddütlü davranınca onlara Ayverdi'nin ciltler dolusu eserlerini göstererek, "Bunların değil hepsini, küçük bir bölümünü yazana doktora veriyoruz" demiş ve neticeye ulaşmıştı. İşte bu anekdot bütün salonun alkışını topladı fakat ne yazık ki zaman kısıtlıydı. Daha sonra söz alan Profesör İlber Ortaylı'ya göre Ekrem Hakkı Ayverdi ve ekibi Osmanlı mimarisini erken devirden tedkike başlamışlardı ve bu mühim bir noktaydı. Bu imparatorluk birçok rengi bünyesinde toplamıştı fakat ne yazık ki son senelerde cehalet resmi inkarla beslenerek birçok gerçeğin göz ardı edilmesine sebep olmuştu. Toplumda normalin dışında davranışlar vardı. Ekrem Hakkı Ayverdi ve Semavi Eyice gibi şahsiyetlerin hareket tarzı işte bu türdendi ve bunların sayılarının artması gerekiyordu. İşte bu sözlerle noktalanın oturumun ardından, Ahmet Hatiboğlu'nun yönettiği Tasavvuf Müsikisi Topluluğu güzel bir konser verdi. Uzayan alkışlardan sonra icra edilen, bestesi Münir Nureddin'e güftesi Yahya Kemal'e âit "Yeniçeri'ye Gazel" adlı ilahinin, Ekrem Bey'in isteği üzerine bestelendiğini de bu arada öğrenmiş bulunuyorduk. Bu güzel ve mânâlı toplantının gerçekleşmesinde emeği geçenlere, başta Ayşe Yıldız Topuz Hanımefendi olmak üzere minnet ve şükranlarımızı sunuyoruz. Ne mutlu Ekrem Hakkı Ayverdi gibi hizmet erlerini unutmayıp hâtırasının ve eserlerinin izinden gidenlere..

KLASİK ŞİİRİMİZDE VASIYET GELENEĞİ

Yrd. Doç. Dr. Ali Osman COŞKUN(*)

Sözlük mânâsı; bir kimsenin öldükten sonra yapılmasını istediği şey. Hukûkî bir terim olarak vasiyet ise; bir şahsın ölümünden sonra geçerli olmak üzere bağışlama yoluyla bir malı bir şahsa temlik etmek, bırakmak demektir.

İslam hukûkunda vasiyet bâzı hallerde farz, bâzen sünnet bâzen de müstehabdır. Eskiden her müslüman bir vasiyet yazardı. Çocuklarına , yakınlarına son sözlerini, nasihatlarını bildirirdi. Bu bildirme işi yazılı olduğu gibi sözlü de olabilirdi. Genellikle bunlar kendinde hakkı olanlarla helallaşmak, verecek-alacakla ilgili ödeme işi, hacca gitmemişse çocuklarından birinin onun yerine hacca gitmesi, cenâze ve definden önce yapılması gereken işleri, nereye defn edileceği ..vs. bildirirlerdi. Hattâ dün olduğu gibi bugün dahi ölümden önce yakınlarının, dostlarının huzûrunda malını, mülkünü çocuklarına ve eşine paylaştıranlar vardır.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti bir hukuk devletidir. Hukûkî tarzda tanzim edilmiş olan Medenî Kānun'da üç türlü vasiyet şekli kabul edilmiş ve bunlar maddeler hâlinde belirlenmiştir. Bunlar a) El yazısı ile vasiyetnâme veya "özel vasiyetnâme" M.K.485; b) resmî vasiyetname M.K.479, c) Sözlü vasiyetname M.K.486

Devletin bekâsı esas alınarak Osmanlı hükümdarlarında bu vasiyet hâdisesi bir gelenek arz etmektedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun kurucusu olan Osman Gâzi'nin oğlu Orhan Bey'e vasiyeti meşhurdur. Birçok târihî kaynakda yer aldığı gibi takvim yapraklarının arkasına kadar geçmiş olan bu vasiyetin özeti şöyledir:

"Tanrı buyruğundan gayrı iş işlemeyesün. Bilmediğinizi şerât ulemasından sorup anlıyasun. İyice bilmeyince bir işe başlamıyasun. Sana itâat edenleri hoş tutasun. Askerlerine ihsanı eksik etmeyesün ki, insan

(*) Ondokuz Mayıs Üni. Eğitim Fak. Türkçe Eğitimi Böl. Ört. Üyesi

ihşânun kulcağızıdır. Zâlim olma, âlemi adâletle şenlendir ve cihâdî terk itmeyerek beni şâd et. Ulemâyâ riâyet eyle ki şerîat işleri nizam bulsun. Nerede bir ilim ehli duyarsan ona rağbet, ikbâl ve hilm göster. Askerine ve malına gurur getirüp şerîat ehlinden uzaklaşma. Bizim mesleğimiz Allah yolu ve maksadımız Allah'ın dinini yaymakdur. Yoksa kuru kavga ve cihangirlik dâvâsı değildir. Memleket işlerini noksansuz gör." Osmanlı sultanları bu vasiyetnâmeyle can u gönülden sarılmış, devletin altıyüz küsür yıl değişmeyen anayasası olmuştur.

Murâdî mahlasıyla şiirler yazan Sultan II. Murad da;

"Öldüğüm zaman beni Bursa'ya, câmiin yakınındaki oğlum Alâeddin'in 3-4 arşın yanına gömünüz. Mezarımın üstüne, büyük hükümdarlar için yapılan muhteşem türbelerden birini yaptırmayınız. Vücudumu doğrudan doğruya toprağa gömünüz ki; Cenâb-ı Hakk'ın rahmetine işâret olan yağmur, üstüme yağsın. Mezarımın etrafına dört duvar yapınız ve hâfızların oturmaları için, kenarına mahaller koyunuz. Etrâfıma; evlat ve akrabalarımın kimseyi gömmeyiniz. Eğer Bursa'da ölmezsem, nâşımı oraya naklediniz. Bu nakil bir Perşembe olsun ki, defin Cuma günü cereyan edebilsin" (Yılmaz Öztuna; Büyük Türkiye Tarihi, cilt.2, İst.1977, s.429)

Biz bir hukukçu olmadığımız için meselenin hukûkî boyutlarını dile getirmekten ziyâde dîvân şiirinde "v a s i y e t" bir mecbûriyet midir? Yoksa bir gelenek midir? Bu açıdan bakmak istiyoruz. Tetkik ettiğimiz dîvanlarda ikincisinin daha ağırlıklı olduğunu gördük. Eğer mecbûriyet olsaydı hemen hemen bütün şâirlerde bunun yer alması gerekirdi. Oysa bâzı şâirlerimiz bu konuya hiç temas etmemişlerdir. Bunun bir serbestlik olduğuna inanıyoruz. Bir dîvan şiiri geleneği olarak telakki ettiğimiz bu vasiyet şeklinin bir dîvan hacmi içinde bir iki beyitte zikredildiği, şâirlerimizin sevgiliye kavuşmanın imkânsızlığını ve bu imkânsızlık karşısında kendilerini çâresizmiş gibi hissetmeleri neticesinde yekâhenk bir gazelin uygun bir yerinde vasiyetle ilgili bir beyt söylediklerini gözlemledik.

Aslında bir dîvanda, hacmi ne olursa olsun, başından sonuna kadar anlatılan tek bir olay vardır. O da aşk, dolayısıyla sevgiliye kavuşmak. Şâirler bu vuslat hâdisesini birçok değişik serencamlarla dile getirmişlerdir. Bu işi yaparken de sanki bugünkü Medenî Kânûnun yukarıda zikrettiğimiz her üç şekline de uygun hareket etmişlerdir. Yâni; kendi el yazılarıyla dîvanlarını yazmışlar (buna müellif hattı diyoruz), dîvan hâline gelmiş olan bu şiirler bir resmiyet kazanmış olur. Resmiyet kazanan bu

şairler dostlar yanında (şair meclisinde) okunur. Bu da işin sözlü yanı. Şâirler (âşıklar) aşk derdinden sevgiliye kavuşmadan ölürlerse, vasiyetlerinin dostlar tarafından yerine getirilmesini isterler.

İnsan sosyal bir varlık. Duygusuyla, düşünceleriyle, örf ve âdetleriyle, gelenekleriyle yaşayan sosyal bir varlık. Her insan gibi şâirlerimiz de yaşadıkları çevreyle içli dışlı olmuşlardır. Bu sözlerimizle, dîvan şiirinin eskiden yapılmış olan fakat bizce bugün geçerliliği olmayan târifiyle "kadınlarla âşikâne konuşmak" olmadığını, sosyal hayâtın hemen hemen bütün izlerinin bu şiirlerde görüldüğünü ifâde etmek istiyoruz. Bir araştırmacı ve kuyumcu titizliğiyle eski şiirimize baktıkça, çok değişik konuların yer aldığını tesbit etmenin güç olmayacağı kanaatini taşıyoruz.

Çünkü klasik şiirimiz âdeta bir bereket deryası.. Aşkların en güzeli orada ifâde kudretini bulmuştur. Mûsîkî birçok eski makamlarla zaman zaman tenâsüp ve tevriyeli olarak orada icra edilmiştir. Ayrıca, Türk ve İslam estetiği (bedii tefekkür)'nin dîvan şiirinde yer alması ayrı bir renk katmıştır. Kısaca dîvan şiirinde neler neler yok ki!.. Klasik şiirimize bakacak göz, onu sevecek gönül gerek. Bilindiği gibi niyet gâyeden önce gelir. Yazmak, söylemek, eser vücûda getirmek eğer niyetle dost olmamışsa bırakın geleceği, daha yazıldığı ortamda îtibârını yitirmiş demektir. Niyetler hâlisâne olursa gâyeye ulaşılır ve netîcede meydana gelen eser kalıcı olur. Dîvan şâirlerimizin meydana getirdikleri eserler geçmişten, geçmiş kültürden ses getirdiği için bugün de değerinden hiçbir şey yitirmemiştir.

Yazımızın başlığından da anlaşıldığı gibi, şâirlerimizin vasiyet konusunda neler söylediklerini kroolojik sıraya göre belirtmeye çalışalım. XV. yüzyıl aristokrat şâirlerinden ve klasik şiirimizin kurucularından olan Ahmet Paşa:

Ölsem lebünçün eyleseler topragum sebû

Su koysam ol sebûya şarâb akısar lezîz

demektedir. Hemen anlama bakalım, şâirimiz ne diyor, "Ey sevgili senin dudağın için ölürsem, toprağımdan (çömlekçiler) testi yapsalar ve o testiye sen su koysan, su şarap gibi tatlı olacaktır."

Âşığın gâyesi sevgilinin dudağına kavuşmaktır. Şâyet o dudağa kavuşma arzûsuyla ölürsem, testi yapanlar benim toprağımdan testi yapıp sana getirseler, sen de ona içmek için su koysan eminim ki, o su tatlı şaraba dönüşür. Tabîî buradaki hayal biraz farklı. Dudakların şaraba benze-yişi o kadar bâriz ve kesindir ki, onun olağanüstü tesirlere sâhip olması

âşığı öldükten sonra da bırakmıyacaktır. Zâten sebu (kadeh) dudak ilişkisi şekil benzerliğine dayanmaktadır. Elbetteki dudağın şekli benzerliği bir şey ifâde etmez. Mecâz-ı mürsel yoluyla kadehin içinde bulunan şarap kastedilmektedir ki, şarap dudak münâsebeti bu yüzden birlikte anılmaktadır.

Ahmet Paşa, sevgiliye tutkunluğunu, bu aşırı sevgiyle ölürse kabir toprağının kûzeger (çömlekçi) tarafından değerlendirilmesini de arzu etmektedir:

*Lebüm irmez leb-i lü'lüne meger topragımı
Kûzeger kûze ide agzuna ol kûze gele*

"Sevgilim, dudağım inci gibi dudağına erişmez. Mezar toprağımı çömlekçi testi yapsa, ağzına o testinin ağzı gelse ne güzel olur."

Bu ifâdeden sonra sanırım kapalı hiçbir şey kalmadı. Şâirin arzûsu sevgilinin dudağını öpmek. Ama bu imkânsız gibi görülmektedir. Bu imkânsızlığı gidermenin yolları aranmakta ve ne yapıp yapıp bir yolunu bulup ona ulaşılmak istenmektedir. Yaşarken bu mümkün olmadığına göre öldükten sonra eğer, çömlekçi mezar toprağından testi yaparsa, sevgili su içerken ağzına o testinin ağzı (dudak dudağa) gelirse, o zaman emelime kavuşmuş olurum diye hayal etmektedir.

Dîvân-ı Türk-i Basid vâdisinde yürüyen ve sâde söyleyişiyle dikkatimizi çeken Vassî, Sultan 2. Bayezid devri şâirlerindendir. XVI. yüzyıl şâiri olan Vassî'nin asıl mesleği kadılıktır. Bu kadı şâirimiz, "ey ay yüzlü gerçi sen gül yaprağından daha tâzesin, bülbül odur ki her zaman gülsen tâzesini sever. Aşk elbisesini giymek benim haddim değildir. Ben gedâyım (dilenciyim) kişi ölçüsünü (haddini) bilmek kadar üstün bir şey olmaz" dedikten sonra şu beyti söylemektedir:

*Ger ölem derdiyle ol hercâyînün ben ey refik
Lutf idüp seng-i mezârum üzre hâlüm yazasın*

"Ey arkadaş, eğer ben o vefâsızın derdiyle ölürsem, lütfedip mezar taşımın üzerine hâlîmi yazasın."

Beyitte görüldüğü gibi sevgilinin aşk derdinden ölen âşığın mezarının taşına, neden öldüğü ya da ölüm sebebinin ne olduğunun yazılması arzu edilmektedir. Mezar taşına doğum-ölüm târihi yazıldığı gibi, hem gelenek arzeden hem de folklorik bir özellik taşıyan yazıların yazılması işinin gerçekleşmesini de istemektedir. Eski mezarlarımız tâbir câiz ise "mezar edebiyâtıyla" dolu. Eskiden mezarlıklar genellikle yol kıyısına

yapılırdı. Bunun iki amacı vardır. Biri gelip-geçenler orada yatanlardan ibret alsınlar, diğeri de ölenlerin rûhuna bir fâtîha okusunlar. Bugün ise mezarlıklar şehir merkezlerinden, yol kenarlarından çok uzakta, ücrâ köşelerdedir. İşte Vasfî câresi bulunmayan bir dertten öldüğümü görsünler de aşk derdinin nasıl bir dert olduğunu anlasınlar, bana hak versinler, demektedir.

Yine Vasfî bir gazelinde de;

*Hâk olursam yolına lutf idüp ey bâd-ı sabâ
Hâküml ol yola ilet k'ola anun rehğüzeri*

"Ey bahar rüzgârı, o sevgilinin yoluna toprak olursam (o sevgilinin aşk yolunda ölürsem), toprağımı o yola ulaştır ki, onun geçecek yolu olsun"

Ne müthiş bir vasiyet!. Şâir rüzgâra seslenerek eğer ben bu aşk yolunda o sevgiliye kavuşmadan ölürsem, ne olur lutfet de benim mezar toprağımı o sevgilinin gelip geçtiği yere ulaştır, serp ki benim toprak olmuş bedenim onun geçeceği yolda bulunsun. Yâni sevgili gelip geçtikçe üzerimden geçsin böylece ben de bu aşk yolundan çıkmamış olayım, demektedir.

Klasik şiirimizin en büyük üstatlarından olan ve devrinde "sultanü's-suâra" ünvanını alan Bâkî'de;

*Ger ölürsem hasret-i kaddiyle ol servün beni
Bir yire defn eylenüz kim sâye-i ar'ar düşer*

demektedir. Beytin mânâsına bakalım; "Eğer ben o servinin (sevgilinin) boyunun hasretiyle ölür gidersem, beni öyle bir yere gömünüz ki, oraya ar'arın (ardıc ağacının) gölgesi düşsün."

Bâkî vasiyetin yanında ikinci bir gelenekten söz ediyor. O da; servilerin ve ardıc ağaçlarının yaz-kış yapraklarını dökmemesinden dolayı mezarlıklara dikildiğini, oranın sürekli yeşillik ve gölgelik olduğunu vurgulamaktadır. Başka bir söyleyişle, beni servinin ve ardıc ağaçlarının bol olduğu bir yere gömünüz, baş ve ayak ucumda ardıc ağacının gölgesi üzerime düşsün, sevgilinin servi veya ardıca benzeyen boyuna hasret gitmeyeyim, böylece tesellî bulayım. Çünkü bu hasret eninde sonunda beni yiyecektir, yâni öldürecektir, demek ister.

Klasik Türk şiirinde sevgili sürekli nazda, âşık da niyazdadır. O nazlanmayı âdeta huy edinmiştir. Nasıl edinmesin ki, o naz anasından doğmuş, naz sütüyle beslenmiş ve büyümüştür. Sütle giren huy canla çıkar derler. Onun içindir ki sürekli nazlanan sevgili aşığa cevri cefa etmek-

ten, gamzeden, işveden, asla vazgeçmez. Âşık ağladıkça, kavuşmayı diledikçe sevgili ya görmemezlikten gelir ya da nazlanır. Gece gündüz sevgilinin semtinde onun evini bekleyen köpekleriyle (rakipleriyle) birlikte yemek yemeye bile râzı olur. Sevgilinin semtinde iki göz iki çeşme dolaşır durur. Orada ölmeyi, gömülmeyi arzu eder. Âşık daha ileri giderek dostlarına bir vasiyette bulunur. Bu vasiyeti de Hâfız'dan dinleyelim:

*Gam-ı hicriyle ölürsem serimin kâsesini
Ser-i kûyunda sifâl-i seg-i cânân eylen*

(Dostlar) sevgilinin ayrılık gamıyla ölürsem kafatasımı sevgilinin mahallesinde, onun köpeklerine çanak yapın."

Burada şâirimiz kafatası çanak münâsebeti kurarak bizi târihe götürmekte ve kafatası ile şarap içme hâdisesine telmih yapmaktadır. Yâni şâir, bu fikri ilk defa ben ortaya koymadım. Mâdem ki târihte kafatasını şarap kadehi (çanağı) olarak kullanmışlar ve intikam hırslarını tatmin etmişler, biz de bu motifi veya mazmunun mânâsını değiştirerek, "sevgilinin ayrılık gamıyla şâyet ölürsek, sevgilinin mahallesinde dolaşan köpeklerle bu çanakla yal verin; buna bile râzıyım, diyorum" demektedir.

XVII. yüzyıl tanınmış âlim ve şâirlerinden olan İsmetî müretteb dîvânında bu konuyla ilgili olarak şöyle demektedir:

*Ger ölürsem hasret-i zülfiyle ol mâhun dilâ
Dôstlar bana kefen yerine şâller sareler*

"Ey gönül, o ay yüzlü sevgilinin saçının hasretiyle şâyet ölürsem, dostlar benim ölüme (cesedime) kefen yerine şallar sarsınlar."

Aslında kefen de şal da bir bez parçası. Fakat önemli olan dînî vecîbenin yerine getirilmesi. İster kefen olsun ister şal olsun fark etmez, denilirken bir hakikat dile getirilmek istenmektedir. Şal ince yünden veya ipekten dokunmuş olan kıymetli ve nefis bir kumaştır. Onun kaba olanı da vardır. Bunu hâli vakti yerinde olmayanlar giyer. İpek veya yünden yapılmış olan ise varlıklı olanların giydiği futa, başlarına örttüğü bir örtüdür. Şalın dokunmasında el emeği göz nuru vardır ki, bu yönden de değer ifâde etmektedir. Şâirimiz de, "eğer sevgilinin saçının hasretiyle ölürsem, o sevgilinin başına örttüğü şalı bana kefen olarak sarınız ki, hasret duyduğum saçlara öldükten sonra bu şekilde kavuşmuş olayım" demektedir.

Yeri gelmişken aynı konuyu ifâde eden bir beyitte Necâtî Bey'den örnek gösterelim:

*Kara Ka'be örtüsüyle örtesüz tâbûtumu
Ölücek zülfü gamından dostlar kardaşlar*

"Dostlar (dostlarım), kardeşler (kardeşlerim)! Eğer sevgilinin saçlarının gamından (kederinden) ölürsem, tabutumun üstünü Kâbe'nin siyah örtüsüyle örtünüz."

Âşığın dostlarından istediği şey gâyet açık. Neden başka bir örtüyle tabutunun üzerini örtün dememiş te illâki Kâbe örtüsüyle örtün demiş?. İşte burası önemli. Bilindiği gibi bir insan öldüğü zaman, onun tabutunun üzerine âyetlerle yazılı olan bir örtü örtülür. Bu bir âdettir. Eğer ölen kimse kadın ise bu örtünün üzerine, o kadının kullandığı baş örtüsü, tül-bent, yemeni vs. örtülür. Erkek ise ya takkesi, şapkası konur ki ölenin kim olduğu anlaşılsın. Şâirin Kâbe örtüsü üzerindeki ısrarı ise; Kâbe örtüsünün sevgilisinin saçlarıyla renk bakımından aynı oluşuna dayanmaktadır. Klasik şiirimizde yüz Kâbe'ye teşbih edilir ve yüzün iki yanından aşağı doğru inen saçlar da siyahlığından dolayı Kâbe örtüsüne teşbih edilir. Kâbe'nin örtüsü zaman zaman yukarı çekilir ve Kâbe'nin yüzü ortaya çıkar. Şâirimizin arzûsu sevgilinin yüzüne ve siyah saçlarına kavuşmaktır. Eğer sevgilinin saçlarına kavuşmadan ölürsem, benim cesedimi mezarlığa götürürken tabutumu Kâbe örtüsüyle örtün ki, hem dînî yönden kıymet ve kutsiyet ifâde eden Kâbe örtüsü tabutuma örtülmüş olsun, hem de yaşarken kavuşamadığım saçlara öldükten sonra kavuşmuş olayım, denilmek istenmektedir.

Ayrıca, burada sezilen başka bir mesaj da var: Tabutun karalara bürünmüş bir vaziyette omuzlarda götürüldüğünü görenler; "vah vah!.. sağlığında sevgilisine kavuşamamış birinin cenâzesine bakın siyahlara bürünmüş" desinler.

Gelelim şimdi şâirler şâiri, üstatlar üstâdı Fuzûlî'nin meşhur beytine;

*Dest-bûsı ârzûsıyla ger ölürsem dûstlar
Kûze eylen topragum sunun anunla yâre su*

"Dostlarım, eğer sevgilinin elini öpme arzûsuyla ölürsem, mezar toprağımdan testi (bardak) yapın ve onunla sevgiliye su verin."

Hz. Peygamber'in övgüsü için yazılmış olan kasîdenin 32 beyitinde de su motifine ayrı ayrı mânâlar yüklenmiş, su bilinen anlamının yanında her beyitin tefekkürü ile kültürün bir parçası dile gelmiştir. Burada da "tek arzum sevgilinin elini öpmektir. Eğer yaşarken sevgilinin elini öpemezsem, hiç olmazsa vücudum toprağa kavuştuktan ve bedenim çürüyüp toprakla karıştıktan sonra, o topraktan yapılmış olan testiye su doldurun

ve sevgiliye sunun. Böylece onun eline ve dudağına dokunarak arzum yerine gelsin denmiş." Görülüyor ki şâirimiz ölse bile ona ulaşmak ve elini öpmek arzûsundan vazgeçmeyecektir. İşte ölmek üzere olan bir insanın dostlarına son sözleri, vasiyeti bu. Bir tenâsüp içinde dile getirilmiş olan bu arzûyu müthiş buluyoruz. Şâirimizin yaşadığı devirde olduğu gibi bugün de nostaljik de olsa topraktan testi ve değişik kaplar yapma geleneği hâlâ devam etmektedir.

Şâirimizin aynı konuyu bir gazelinde de dile getirdiğini örneklemeden geçemeyeceğim:

*Mezârım üzere koyman mîl eger kûyunda cân versem
Koyun bir sâye düşsün kabriüme ol serv-kametden*

"(Dostlar) eğer sevgilinin bulunduğu yerde can veririm mezarımın üzerine kabir taşı koymayın. Bırakın, mezarıma o servi boylu güzelden bir gölge düşsün."

Bilindiği gibi mezarların başına ve ayak kısmına birer kabir taşı dikilir. Bu kabir taşlarından onun bir mezar olduğu anlaşılır. Bunların kimileri yazılı kimileri de yazısız olur. Fakat müslümanların, özellikle biz Türklerin mezarlıklara diktikleri taşlar, sanat ve târih değer bakımından önem taşımaktadırlar. Selçuklu ve Osmanlı mezar taşları bu bakımdan çok kıymet ifâde ederler. Mezarın baş kısmına dikilmiş olan taşdaki yazıdan ölenin cinsiyeti, mevkii, şöhreti vs. bilinebilmektedir. Mezar taşlarının üzerindeki yazılar, târih düşürmeler, beyitler edebiyat ve târih bakımından kıymet arzeder. Ne var ki şâir, kabir taşının konmasını istemektedir. Mezarlıkta servilerin bulunduğunu ileride söylemiştik. O servinin hem kendisi hem de gölgesi mezar taşı yerine geçecektir. ayrıca servi, ar'ar vs. ağaçlar tasavvufî mânâda vahdeti simgelerler. Şâyet Hak yolunda âşık-ı sâdık olarak can veririm vahdetten mezarıma bir gölge (işâret) düşsün ki, benim hangi yolda olduğum gelen-geçen tarafından anlaşılсын düşüncesi vurgulanmaktadır.

XVIII. yüzyılın yetiştirmiş olduğu ve dîvan şiirinin son temsilcilerinden olan Nedim de dîvanında yer alan 166 gazelden yalnızca bir tânesinde vasiyetini dile getirmiştir.

*Söylen sâkîye öldükde Nedîm-i zârına
Eylesin tahmîr-i hıst-ı lahd hâk-i kûzeden*

"Sâkiye söyleyin, öldüğü zaman, ağlayan, inleyen Nedim'inin yıllanmış, mayalanmış mezar toprağından testi yapsın."

Her topraktan testi, çömlek vs. olmaz. Halkın tâbiriyle "et" topraktan olur. Bu toprak su ile yağrulur, mayalanmaya bırakılır. Kıvama ulaştıktan veya başka bir söyleyişle ekşidikten sonra kalıplara dökülür ve kurutulduktan sonra fırınlanır. Nedim de bu beytinde içki sunan güzele söyleyin, ben öldükten sonra testi toprağını, mayalanmış olan mezar toprağımdan yapısın, demektedir.

Netice olarak demek istiyoruz ki, her şey eserler içindedir deyip, eserlere yönelmek en güzeli. Klasik şiirimizin edebî zevkini en güzel bir şekilde anlamanın ve algılayanın yolu onu çeşitli açılardan masaya yatırmakla olur. Yâni bu şiirimizin konuları, ana ve alt başlıklarla tasnîfe tâbi tutulduğunda bugüne kadar gördüğümüzün yanında göremediklerimizle de karşılaşmış olacağız. Meselâ yapmış olduğumuz şu küçük çaplı çalışmada gördük ki, beyitlerde vasiyet konusu ifâde edilirken iki ana nokta üzerinde durulmuş: Biri hitap edilen, diğeri de yapılması istenilen şey. Hitap edilenler arasında; dostlar, refîk, bâd-ı sabâ, sâkî, kûzeger ya da sevgilinin kendisi vardır. Âşığın ölümünden sonra yapılması istenilen şeyler de, mezar taşına hâlin yazılması, sevgilinin gelip geçtiği yerin yol olarak âşığın mezar toprağıyla tanzim edilmesi, mezara ar'arın gölgesinin düşmesi, kafatasının çanak yapılması, kefen yerine vücûdun şallara sarılması, tabutun Kâbe örtüsüyle örtülmesi, mezar toprağından testi yapılması, mezara, mezar taşının konulmaması gibi geleneğe, inanca ve folklorik özelliğe dayalı şeyler.. Bir cümleyle özetlersek, klasik şiirimizin hamuru kendi öz kültürünün mayasıyla yağrulmuştur. Bu yüzden Türk kültürünün bütün hasletlerini klasik şiirimizde bulmak mümkündür.

YENİ TÜRK MEDENİYETİNİN KURUCULARINI NASIL YETİŞTİREBİLİRİZ?(*)

Ünal ŞENEL

İnsanlık 20. asrın sonlarında hiç lâıyk olmadığı bir noktada bulunmaktadır. Birçok teorik beyannâmede ifade edilen fikirler, birer "ütopya" olmaktan öteye gidememiştir. Ve insanoğlu bugün, temel insanî haklardan ve ihtiyaçlarını karşılamaktan büyük ölçüde mahrumdur. Bu hakikatin en âşikâr belirtisi, dünyaca devam eden savaşlar, açlık, terör, ruhî ve bedenî hastalıklardır. Bunların arka plânında ise milletler arasında siyasî mücadeleler, pazar bulma kavgası ve inanç sistemlerini, kültürel değerleri hâkim kılma yarışı bütün şiddetiyle devam etmektedir. Bütün bunlar arasında unutilan bir hakikat vardır. İnsan! Evet, insanın şeref ve haysiyeti vicdânı, hak ve hürriyetleri unutulmuştur. Sonuçta insanoğlu hüsrandır, huzursuzdur.

Dünyanın iplerini ellerinde bulunduran güçler, insanlığa huzur getirememiştir. Bunun kaynağında ise, onların insan anlayışlarındaki, kültürlerindeki eksiklik veya tutarsızlık yatmaktadır.

Bugün dünya, Türk milletinin yüksek insanî değerlerine muhtaçtır. İnsanlığın huzura kavuşması, ancak tarih boyunca ecdâdımızın ifade ettiği yüksek fikirlere ve irfana ulaşılmasıyla mümkün olacaktır.

Bunun için de bize düşen, her şeyden önce, yüksek Türk kültürünün kaynağında gidebilen ve bulduklarını bugünün bakış açısıyla yorumlayabilen ilim ve kültür adamlarının sayısını arttırmaktır.

Üzülerek ifade etmeliyiz ki, Türk - İslâm medeniyetini kuran büyük şahsiyetlerin eserleri ve fikirleri bugüne kadar lâıykıyla incelenip Türk ve dünya kamuoyuna ulaştırılamamıştır. Türk kültür ve medeniyetinin te-

(*) III. Türk Devlet ve Topulukları Dostluk, Kardeşlik ve İşbirliği Kurultayı'nda sunulan tebliğ metnidir. (30 Eylül - 2 Ekim 1995 / İZMİR)

mel meseleleri bugün araştırmacılarını beklemektedir.

Her şeyden önce atalarımızın tıp, matematik, mühendislik gibi müspet ilimlerde ortaya koyduğu eserler ve çalışmalar ortaya çıkarılmalı; bunların ilmî neşirleri yapılmalıdır. Ayrıca, dinî, felsefî, tasavvufî, tarihî ve edebî eserler de aynı titizlikle gün ışığına çıkarılmalı ve günümüzün problemleri açısından yorumlanmalıdır. Bunun yanında, mimarî, musikî, hat, tezhip, minyatür gibi güzel sanat dalları ve diğer el sanatları, seyirlik oyunları, folklor ürünleri araştırılmalı ve çok yönlü bir şekilde yorumlanmalıdır. Aynı çalışmalara 20. asırda yetişen ilim-kültür ve sanat adamlarının eserleri de konu olmalıdır.

Bütün bu çalışmalar yapılırken Türk boyları ve toplulukları arasındaki müştereklik ve orijinalliklerin tesbit edilmesine gayret edilmelidir. Başta terminoloji olmak üzere diğer hususiyetler karşılaştırılmalı ve bir ortak noktada birleşilmeye çalışılmalıdır.

Çalışmalar sonunda ortaya çıkarılan millî ve cihanşümûl mesajlar, basın-yayın yoluyla gerekli yerlere ulaştırılmalıdır.

Bugün, yeni bir çağın eşiğinde bulunan dünya Türklüğü ve insanlık âlemi, böylesi derin ve zengin bir kaynaktan beslenmek suretiyle, gelecek asrı insanî bir asır haline getirebilir. İmam Mâturidî'nin, İbni Sina'nın, Mahmut Kaşgarî'nin, Farabî'nin, Yusuf Has Hacib'in, Ahmed Yesevî'nin, Nasreddin Hoca'nın, Yunus Emre'nin, Mevlâna'nın, Manas'ın, Dede Korkud'un, Fuzûlî'nin, Merâğî'nin, Abay'ın, Mahtumkulu'nun, Ali Şîr Nevâî'nin, Yahya Kemal'in, Aytmatov'un, Necip Fâzıl'ın, Vahapzâde'nin, Sâmiha Ayverdi'nin... daha yüzlerce bilge kişinin eserleriyle aydınlanan yeni Türk nesillerinin "muhteşem mâzîmizden çok daha muhteşem bir âti" kuracağından asla şüphe edilmemelidir. Böylece dünya Türklüğü yeni bir azamet ve saadet çağına adım atarken; insanlık âlemi de adalet'in, insana hürmetin ve her türlü fanatizmden uzak hoşgörünün hâkim olduğu hakikî bir medeniyeti tanıma imkânına kavuşabilir.

Fakat çok geniş bir coğrafyaya yayılmış bulunan ve farklı şiveler etrafında yazı dilleri oluşturan Türklük câmiası bu meseleleri halledebilecek bir maarif sisteminden mahrumdur.

Türk Cumhuriyetleri, günümüzün yeni şartlarını göz önünde bulun-

durarak, eğitim-öğretim sistemlerini yeniden gözden geçirmeli ve bazı düzenlemeler yapmalıdır.

Bizce, yukarıda saydığımız araştırmaları ve çalışmaları yapacak; ülkelerimizin kültürel birliğini sağlayacak münevver insanların yetiştirilmesi, maarif sistemlerimizin yegâne gâyesi olmalıdır.

Bu gâyeye ulaşmak için, aynı müfredatı uygulayan liseler ve fakülteler açılmalıdır. Bu liselerin isimleri "Kültür", "Edebiyat" veya "Medeniyet" liseleri olabilir. Bu okullarda herşeyden önce, hepimizin ortak yükleri olan Kaşgarlı Mahmud'un, Yusuf Has Hâcib'in, Ahmet Yesevî'nin, Ali Şir Nevaî'nin kullandıkları Türkçe; daha sonra da Türkçe'nin Uygur, Kırgız, Kazak, Özbek, Türkmen, Azerî ve Anadolu şiveleri, metinleri asıllarından okuyacak seviyede öğretilmelidir. Bunun pratik bir şekilde gerçekleşmesi için ülkelerimiz arasında öğretmen ve öğrenci değişimi sağlanmalıdır.

Bu liselerde edebiyat, tarih, coğrafya, felsefe, sanat tarihi gibi alt bölümler bulunmalıdır. Böylece branşlaşma lise seviyesinde başlayabilir. Bu liselerden mezun olacak gençler; Türk medeniyetinin temel eserlerini asıllarından okuyacak kadar köklü bir Türkçe bilgisine sahip olacaklar; Türklüğün tarihini ve coğrafyasını kompleksi bulunmayan gerçek ilmi kaynaklardan öğrenecekler; Türk düşüncesinin ve sanatının ulaştığı noktaları ana hatlarıyla tanıyacaklar ve öğrenecekleri yabancı dilleri sayesinde dünyadaki diğer milletler, medeniyetler ve gelişmeler hakkında genel kültür sahibi münevver gençler olacaklardır.

Böyle köklü ve zengin bir birikimle üniversiteye başlayacak olan gençler; fakültelerinde, daha önce tanımış oldukları eserlerin tahlil ve tenkidini yapacak seviyede universal bir eğitim göreceklerdir. Böylece Türk dünyasının ve insanlığın ilimde, düşüncede ve sanatta ulaştığı seviyeyi en uç noktada idrak edecek olan gençler, bu noktayı daha ileri ufuklara götürecek eserler verecekler ve yeni Türk medeniyetinin doğuşu işte o zaman başlayacaktır.

İsmail Gaspıralı'nın "Dilde, fikirde, işde birlik" parolası, belki o zaman tahakkuk edecektir.

Böylece çağımız insanı, içine düştüğü nihilist veya makyavelist buhrandan kurtarılacak ve insan olmanın güzelliğini yeniden kafasında ve gönlünde duyacaktır.

GÖRDÜKLERİM-DUYDUKLARIM-OKUDUKLARIM

Kemâl Y. AREN

"DİLE GELEN TAŞ"(1)

AYVERDİ ENSTİTÜSÜ, "Dile Gelen Taş"ın tanıtımı için 16 Ekim 1999 Cumartesi günü Yıldız Parkı PEMBE SERA'da bir toplantı düzenledi.

Konuşmacılar mensur şiir geleneğimizi, edebiyâtımızı, Sâmiha Anne'yi son derece veciz, duygu yüklü ifadelerle anlattılar.

Ben de düşündüm:

Eser,

"Devletlim:

– Bana bir kitap imzala! dedi.

Güldüm. Onun varlığına varlık taslamak, Seyhunları, Ceyhunları olana bir desti su bağışlayan adamın safdilliğinden daha edeb dışı işlerden değil mi?

.....

.....

Devletlim arzusunda ısrar etmekte olacak ki, bekler tavrını değiştirmemiş, düşüncelerimi gören gözleriyle hâlâ yüzüme bakıyordu. Hemen kalemi kâğıdın üstünde yürüttüm ve "Taşı dile getiren Devletlime!" diye yazıp, kitabı önüne koydum."

cümleleri ile başlıyordu.

Ben de düşündüm:

Taş!..

ama,

hangi taş?...

Pırlanta da taş değil mi?

Şavkı göz alan, rengârenk ışıltısı gönüllere mihman olan *elmas*

(1) "Dile Gelen Taş" Sâmiha AYVERDİ. Kubbealtı Neşriyatı. İst. 1999

da taş değil mi?

Hâcer-i Esved de taş değil mi? Hakk'ın sevgilisinin yüz göz sürdüğü *Hâcer-i Esved* de taş değil mi?...

Hele hele o Nebî'ler Serverinden mucize isteyen Ebû Leheb'e O Mübarek'in yerden üç beş çakıl taşı alıp da yumuşacık bir sesle "Ben mi söyleyeyim, bunlar mı söylesin? dediğinde, 'Onlar söylesin de görelim, diyene karşı hemen *o taşlar kelime-i tevhîdi zikretmeye* başladılar. İşte o ilâhî şahadeti getirenler de taş idi.⁽²⁾

Ve yine düşündüm ki her sayfasında, her sayfa ne, her kelime-sinde ilâhî aşkına şahadet getiren bu Taş, hangi Taş'tır?

Siz acaba hangisidir dersiniz?

ÇALIŞAN ANNELERE MÜJDE!...

Çocuklarınız sizlerin çalışmanızdan şikâyetçi değillermiş. Ne iyi değil mi? Biz eğitimciler, pedagoglar, psikiyatristler şimdiye kadar hep ak-sini savunduk. Meğer yanılmışız. İçiniz rahat olsun, rahat rahat çalışın.

Ne o, bana inanmıyor musunuz yoksa?

Aşkolsun!..

O zaman buyurun Zeynep ATIKKAN'ın 17 Ekim 1999 tarihli Hürriyet'teki yazısını beraberce okuyalım:

"Bugünün çocukları annelerinin çalışmasına itiraz etmedikleri gibi onları teşvik bile ediyorlarmış.

Batı'da yapılan bir çalışmanın sonuçları böyle çıkmış. Rapor diyor ki: "Çocuğumu ihmâl mi ediyorum?!.. diye vicdan azabı çekmeye gerek yok. Çünkü, çağımızın çocuğu aile bütçesinin kabarması için annesinin de çalışmasını istiyor. Çocukların bu talebini PARA, STATÜ, PRESTİJ beklentileri şekillendiriyor."

Para, statü ve prestij!..

Bu bir gerçek!

İnsanlar, büyük-küçük pek çok kimse, yaşamının mânâsını bunlarda görür oldu.

Göz kamaştıran bir *mevkiin*,

her yerde kabul gören bir *prestijin*,

(2) "Mucizât-ül Enbiya" Mehmet Şakir ÇÖRÜŞ. Sadeleştiren: Abdülkadir Dedeoğlu. Sema Yayınevi. İst. 1979 s. 28-29

ve

bunları temine vasıta olan

PARA'n

yoksa

YAŞAMA!..

noktasına gelindi.

...

Asalet, ilim, irfan, tefekkür, edeb.... neredeyse mizah mevzuu!

Asil!

Asil, ama fakir!

Fakirse, fakir asil...komik!

Âlim!

İlmine nihâyet yok!

İyi de cüzdanı?..

Cüzdanı boş!..

Boşsa boşver!....

Nezâketine, zarâfetine, irfânına diyecek yok.

Parası?

Evet, parası pek yok ama, oturuşu, kalkışı, konuşması...

Hangi arabaya biniyor?

Arabası yok...

Vah garip!...

...

Lâfı niye uzatıyoruz ki!..

"YE KÜRKÜM YE!.." hikâyesi işte!.. Ezeli ve ebedî gerçek!..

Çağımızın çocuğunu niye suçluyor ki yazar?....

...

Herhalde şundan:

Ona "KÜRK"ü sağlayacak imkân, annenin çalışmasıyla olacak.

Bugünün çocuğu böyle düşünüyor.

Annesinin şefkatli kucağı yerine, aile bütçesine yapacağı katkıyı ön plâna aldığı için suçluyor.

İyi ama, BMV'nin, POLO'nun, 380 MERCEDES'in cirit attığı bir arenada at arabasıyla da dolaşılmaz ki!.. Marka, lüks, bir şehvet!... Her şehvet gibi tatmin edilmezse depresyonlara yol açacak!..

...

Onun için sevgili anneler gönül rahatlığı ile çalışmanıza devam edebilirsiniz. Gözbebeğiniz, ciğerpâreniz sizin kesenizin yolunu gözlüyor. Affedersiniz kese devri bitti, değil mi?... Kredi kartı hesabı, diyelim! Nasıl olsa bankalarımız büyük bir özveriyle her türlü riski göze alarak 12-Oniki yaş sınırına kadar indirdiler. Ne büyük fedakârlık değil mi? Fedâkârdır bizim bankalarımız!..

"Burada bir gariplik var!.." diyor ZEYNEP ATIKKAN!..

Bence de öyle!...

KİTAP TANITIMI YOK!...

Sevgili okuyucularım, bu defa sizlere köşe yazılarından ibretler taşımaya çalıştım. Altıncı hissim bana diyor ki, "Senin okuyucuların kitap okumayı sevmiyorlar ya da sana itimatları yok, eğer öyle olmasaydı, bir evvelki yazıda sözünü ettiğin "Dinazorun Anıları"ndan (17.Baskı s.163) parag. 2- sadece bir paragraf kardeşim inanın) işaret ettiğin o yeri okurlar ve seni de ararlardı. Ne arayan, ne soran!.. Sen boş kürek çekiyorsun diyor bana altıncı hissim. Sizinle arama nifak sokmaya çalışıyor. Dikkatli olun. Ben de tabii...

OKUTAN da YAHYA KEMÂL GİBİ DERDİ...

Yahya Kemâl anlatıyor:

"Hakk'ın huzuruna çağrıldığımızda soracaklar: Dünyada ne yaptın? Ben diyeceğim ki: İşte şiirlerim, işte dostlarım!.. Ömrüm boyunca bunları kazanmak için çalıştım.

Sevgili Ömer de muhakkak böyle demiştir. Yahya Kemâl'in şiirleri gibi sağlam, firesiz, anasının ak sütü kadar temiz bir hayat yaşadı. "İşte hayatım!" demiştir. Dostları mı?... Ah, onları hiç sormayın: Herbiri Hakk'ın bir güzîdesi!.. "İşte demiştir, ben bu dostları kazandım. Yarın onlarla haşrolmayı dilerim."

Duân, duâmız makbul ola can dostum benim!..

kemalaren@hotmail.com

Yerküremizin değişik yörelerinde günümüze kadar söylenebilmiş bir uygarlık destanı olan bakır, 6000 yıldan bu yana insanlığın sürekli olarak kullandığı ana metallere biridir. Doğada çok nadir olarak saf halde bulunabilmesine rağmen, uygarlığın ilk evrelerinde doğrudan işlenebilmiş, aletlerin silahların ve süs eşyalarının yapımında kullanılmıştır.

Tarih öncesi çağlarda ilk insanlar çarpıcı renklere sahip bakır yataklarından ilkel izabe yöntemleriyle bakır elde etmeyi başarmışlardır. İzleyen dönemde bakırın kalayla alaşım yapabilme özelliğini kullanarak bakır-kalay alaşımları geliştirilmiş ve bu dönem insanlık tarihinde Bronz Çağı olarak anılmıştır.

Arkeolojik kazılarla ortaya çıkarılan sanat eserlerinden, bakırın İ.Ö. 4000 yıllarından bu yana zengin uygarlıkların beşiği olan Anadolu'da, İran, Irak ve Mısır'da yaygın olarak kullanıldığını öğreniyoruz. Atalarımız, bakıra büyük önem vermişler ve ona özel anlamlar yüklemişlerdir. Sözelimi eski Mısırlılar bakırı ölümsüzlük sembolü olan "♀" işareti ile göstermişlerdir. Daha sonraları "Venüs Aynası" ve Tanrıça Venüsün doğum yeri olan Kıbrıs ile ilişkilendirilerek "Cuprum" olarak tanımlanmıştır.

Cazib renginin dışında iyi işlenebilmesi, kolayca alaşım yapabilmesi ve paslanmaya karşı olan yüksek dayanımı, bakırın yoğun olarak kullanılmasını sağlamıştır. Daha ileri çağlarda yüksek ısı ve elektrik iletkenliği, kolayca lehim yapılabilme özellikleriyle bakır daha da büyük önem kazanmıştır.

sarkuysan

ELEKTROLİTİK BAKIR SANAYİ VE TİCARET A.Ş.

TS - ISO - EN 9002
Belge No. KG 022/94

**MİLENYUM TEKNOLOJİLERİYLE ÜRETTİĞİ,
ELEKTROLİTİK BAKIRDAN MAMUL ÇUBUK-TEL,
KALAY/NİKEL, KAPLI TEL, YASSI/PROFİL TEL,
BORU VE BAKIR ALAŞIMLARI
TÜRK VE DÜNYA KALİTE STANDARTLARINA
UYGUNDUR.**

Certificate Nr 53053/98

MERKEZ: Şişhane Okçumusa Cad. No: 1 Beyoğlu - İSTANBUL

Tel.: (0212) 252 60 00

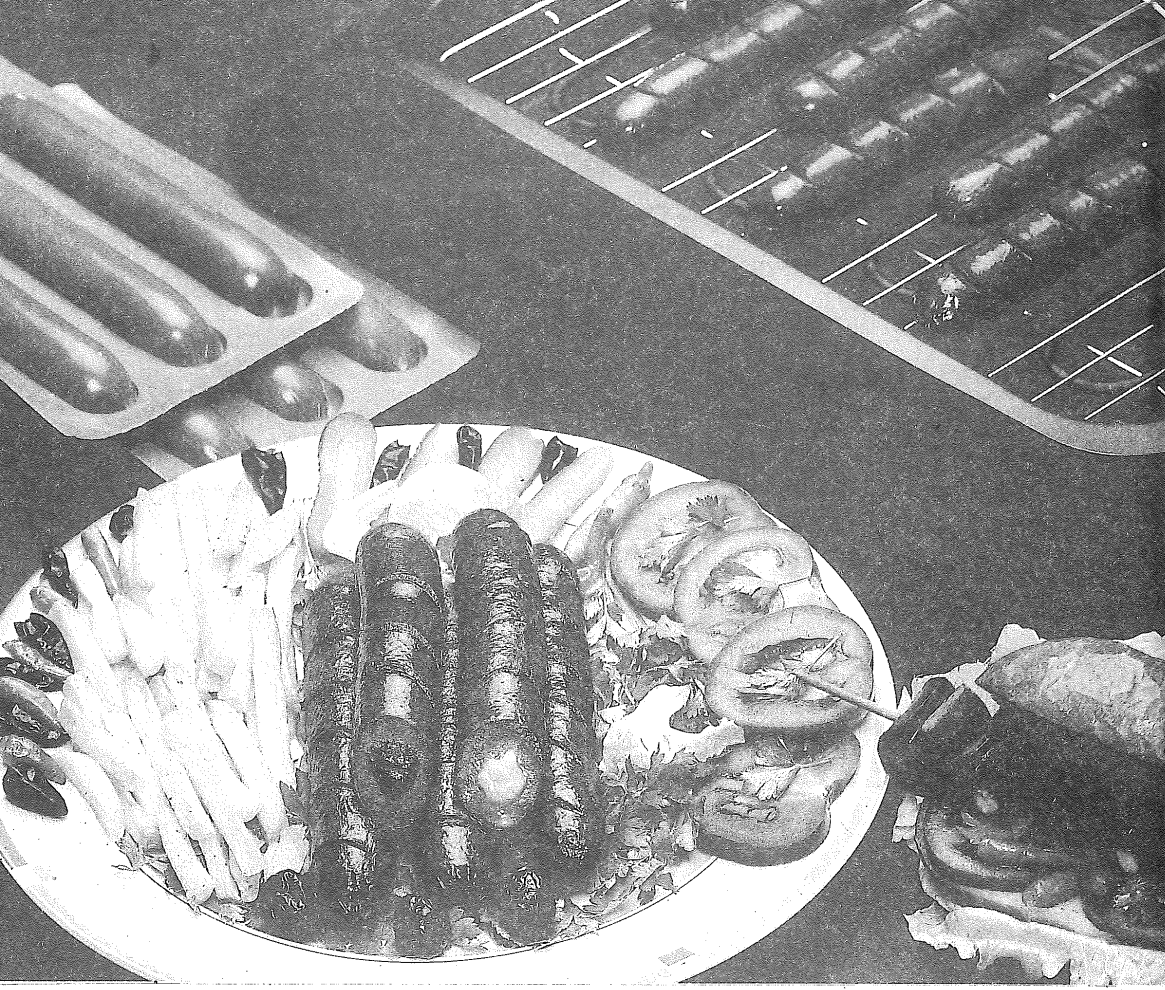
Fax: (0212) 251 23 04

Http://www.sarkuysan.com. E.mail: info@sarkuysan.com

FABRİKA: Osmangazi - 41401 Gebze - KOCAELİ

Tel.: (0262) 653 45 07

Fax: (0262) 653 36 63

Beşler'den yepyeni bir sosıs... Beşler Karnaval

Beşler damak zevkinize yepyeni bir
lezzet armağan ediyor: Karnaval...

Türkiye'de ilk kez çift dolum tekniğiyle
hazırlanan iki ayrı lezzet; Özel Soslu
ve Kaşarpeyniri katkılı sosisler.

"Yenince Beşler yenir."

B

en temizim, tertemizim,

Yarınım ülkemizin...

Yaşanması için

Bana temiz bir dünya verin!

Bir Duru, bir Duru, bir Duru daha...

Haydi daha saf,

Daha temiz bir dünyaya!..

*Duru! Daha saf, daha temiz,
daha doğal bir dünya.*

Sizinle aynı takımdayız!

*Hayatın bir takım oyunu
olduğunu, her deneyim bize
yeniden hatırlatıyor.*

*Güneş Sigorta dostlarının, her
parçası uyum içinde çalışan
sistemimize olan güveni ve inancı
işte bu yüzden.*

*Ve işte bu yüzden, uzman bir
kadronun ötesinde, uyum içinde
çalışan güçlü bir ekibe ve tam
bir takım ruhuna sahibiz.*

*Çünkü bizim gücümüz, sizin
gücünüz...*

*Çünkü bu takım daima birlikte
olacak...*

İçiniz rahat olsun...

GÜNEŞ SİGORTA